

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TASAVVUF) ANABİLİM DALI

TASAVVUFTA HELAL GIDANIN ÖNEMİ
VE MANEVİ HAYATA ETKİLERİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Yasin KOCABIYIK

ANKARA, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TASAVVUF) ANABİLİM DALI

TASAVVUFTA HELAL GIDANIN ÖNEMİ
VE MANEVİ HAYATA ETKİLERİ

Tezli Yüksek Lisans Tezi

Yasin KOCABIYIK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa AŞKAR

ANKARA, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TASAVVUF) ANABİLİM DALI

TASAVVUFTA HELAL GIDANIN ÖNEMİ
VE MANEVİ HAYATA ETKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa AŞKAR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Mustafa AŞKAR

2- Prof. Dr. Vahit GÖKTAŞ

3- Doç. Dr. Mahmud Esad ERKAYA

Tez Savunması Tarihi

06.04.2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Mustafa AŞKAR danışmanlığında hazırladığım “Tasavvufta Helal Gıdanın Önemi ve Manevi Hayata Etkileri” (Ankara 2023)” adlı yüksek lisans tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

03.05.2023

Yasin KOCABIYIK

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
GIDALARIN HELALLİĞİ.....	3
1.1. İlgili Kavramlar	3
1.1.1. Gıda	3
1.1.2. Helal	3
1.1.3. Haram	4
1.1.4. Tayyib.....	4
1.1.5. Rızık	5
1.1.6. Nimet	5
1.1.7. Takva	6
1.1.8. Vera	7
1.1.9. Zühd.....	7
1.2. Gıdalarda Helallik.....	8
1.2.1. Kavramsal Temeller	9
1.2.2. Gıdalarda Helallığın Fıkhi İncelemesi.....	11
1.2.2.1. Helallığı Üzerinde İttifak Bulunan Gıdalar	12
1.2.2.2. Haramlığı Üzerinde İttifak Bulunan Gıdalar	13
1.2.2.3. Yorum Farklılığına Konu Olan Gıdalar	15

1.2.3. Günlük Yaşantıda Helal Gıda Pratiği ve Helal Belgelendirme	20
1.2.3.1. Helal Belgelendirmenin Tarihi ve Mahiyeti.....	20
1.2.3.2. Dünyada Helal Belgelendirme Uygulamaları ve Helal Belgelerinin Güvenilirliği	21
1.2.3.3. Türkiye'deki Durum	24
İKİNCİ BÖLÜM	26
TEMEL İSLAMİ KAYNAKLARDA HELAL GIDA VE TAKVA	26
2.1. Kur'an-ı Kerim'deki İlgili Ayetler	26
2.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Helal Gıdaya İlişkin Ayetler.....	26
2.1.1.1. Bakara Suresi 57. Ayet-i Kerime.....	26
2.1.1.2. Bakara Suresi 168. Ayet-i Kerime.....	27
2.1.1.3. Bakara Suresi 172. ve 173. Ayet-i Kerimeler.....	28
2.1.1.4. Nisa Suresi 160. Ayet-i Kerime.....	30
2.1.1.5. Maide Suresi 1-3. Ayet-i Kerimeler	31
2.1.1.6. Maide Suresi 4. ve 5. Ayet-i Kerimeler.....	33
2.1.1.7. Maide Suresi 87. ve 88. Ayet-i Kerimeler.....	35
2.1.1.8. Maide Suresi 90. ve 91. Ayet-i Kerimeler.....	37
2.1.1.9. En'am Suresi 118. ve 119. Ayet-i Kerimeler	38
2.1.1.10. En'am Suresi 121. Ayet-i Kerime	39
2.1.1.11. En'am Suresi 138. ve 139. Ayet-i Kerimeler	39
2.1.1.12. En'am Suresi 145. Ayet-i Kerime	40
2.1.1.13. En'am Suresi 146. Ayet-i Kerime	41

2.1.1.14. A'raf Suresi 32. Ayet-i Kerime	42
2.1.1.15. A'raf Suresi 157. Ayet-i Kerime	43
2.1.1.16. Nahl Suresi 67. Ayet-i Kerime	44
2.1.1.17. Nahl Suresi 114-117. Ayet-i Kerimeler.....	45
2.1.1.18. Taha Suresi 81. Ayet-i Kerime	47
2.1.1.19. Hac Suresi 30. Ayet-i Kerime.....	47
2.1.1.20. Mü'minun Suresi 51. Ayet-i Kerime	48
2.1.2. Kur'an-ı Kerim'de Takvaya İlişkin Ayet-i Kerime Örnekleri.....	48
2.1.2.1. Bakara Suresi 177. Ayet-i Kerime.....	49
2.1.2.2. Bakara Suresi 197. Ayet-i Kerime.....	50
2.1.2.3. Al-i İmran Suresi 15-17. Ayet-i Kerimeler	50
2.1.2.4. Al-i İmran Suresi 133-136. Ayet-i Kerimeler	51
2.1.2.5. Al-i İmran Suresi 138. Ayet-i Kerime	52
2.1.2.6. Maide Suresi 2. Ayet-i Kerime.....	53
2.1.2.7. Maide Suresi 27. Ayet-i Kerime.....	54
2.1.2.8. Duhan Suresi 51. Ayet-i Kerime	54
2.1.2.9. Tur Suresi 17. Ayet-i Kerime	55
2.2. Hadis-i Şerif Örnekleri	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	65
HELAL GIDA – MANEVİYAT İLİŞKİSİ.....	65
3.1. Tasavvuf ve Helal Gıda	65
3.1.1. Tasavvufun Anlamı	65

3.1.2. Tasavvufun Önemi ve Manevi Hayattaki Rolü	70
3.1.3. Tasavvuf Kaynaklarında Helal Gıda ve Helal Rızka Atfedilen Önem.....	72
3.1.4. Din Büyüklerinin Hayatlarından Örnekler	79
3.2. Helal Gıda ve Tıp	89
SONUÇ.....	93
KAYNAKÇA	95
ÖZET	105
ABSTRACT	106

KISALTMALAR

age : adı geçen eser

b. : bin

B. : b6l6m

bkz. : bakınız

c. : cilt

ev. : Çeviren

HAK : Helal Akreditasyon Kurumu

haz. : hazırlayan

İİT : İslam İşbirliği Teşkilatı

s. : sayfa

S. : sayı

SMİC : İslam 6lkeleri Standartlar ve Metroloji Enstit6s6

vb. : ve benzeri

y. : yıl

GİRİŞ

Tasavvuf; İslamiyet'i Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) yaşadığına en benzer şekilde, sadece yasaklardan değil şüpheli şeylerden de kaçınarak, attığı her adımda Allah Teala'nın emir ve yasaklarına dikkat etmeye çalışarak yaşamaya yönelik bir hayat tercihi olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışmada, bu güzel yaşam tercihi içerisinde helal ve tayyib gıdayla beslenmenin önemine ilişkin bilgiler verilecektir.

Bu bilgiler verilirken öncelikle konu hakkındaki temel kavramlardan ve gıdaların helalliğinin fihhi boyutundan bahsedilecek, akabinde hem helalliğin hem de tasavvufa temel teşkil eden takvalı yaşamın Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde ne şekilde zikrolunduğu anlatılacak, en son aşamada ise konunun tasavvuf boyutuna yer verilecektir.

Birinci bölümde; çalışmada sıklıkla kullanılacak olan gıda, helal, haram, tayyib, rızık, nimet, takva, vera ve zühd kavramlarının anlamları ele alınacak, akabinde gıdaların helalliği konusunda fihhi bir incelemeye gidilerek helallik ve haramlıkları üzerinde ittifak olan gıdalar ile yorum farklılığı bulunan gıdalar hakkında bilgi verilecek, nihayetinde ise insanın günlük yaşantısında gıdaların helalliğinin tespiti konusunda önemli bir yer tutan helal belgelendirmenin tarihsel süreci, helal belgelendirmede ülkemizdeki ve dünyadaki mevcut durum ve helal belgelerinin güvenilirliği konuları incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle Kur'an-ı Kerim'de helal gıdayla ve takva kavramıyla doğrudan ilgili olan ayet-i kerimelerle ilgili açıklamalarda bulunulacak, akabinde ise bu konulara yönelik hadis-i şeriflerden örnekler verilerek Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) konuya verdiği önemin anlaşılmasına katkı sunulmaya çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise helal gıdanın insanın maneviyatına olan etkileri üzerine kapsamlı bir inceleme gerçekleştirilecek ve öncelikle tasavvufun önemi ile tasavvuf kaynaklarında helal gıdaya yönelik verilen bilgilere değinilecek, akabinde İslam'ın ilk dönemlerinden bu yana yaşamış din büyüklerinin yaşantılarından örnekler verilecek, nihayetinde ise helal gıda ve tıp ilişkisine dair genel bir değerlendirmede bulunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GIDALARIN HELALLİĞİ

1.1. İlgili Kavramlar

1.1.1. Gıda

Sözlükte “yenilebilir, beslenmeye elverişli her tür madde, azık” anlamlarına gelen ve “besin” kelimesi ile eş anlamlı olan “gıda” kelimesiyle teknik anlamda; “doğrudan insan tüketimine sunulmayan canlı hayvanlar, yem, hasat edilmemiş bitkiler, tedavi amaçlı kullanılan tıbbi ürünler, kozmetikler, tütün ve tütün mamulleri hariç insanlar tarafından yenilen, içilen ve yenilmesi, içilmesi beklenen işlenmiş, kısmen işlenmiş veya işlenmemiş her türlü madde” kastedilmektedir.¹

1.1.2. Helal

“Helal” kelimesinin en temel sözlük anlamları; “dinin kurallarına aykırı olmayan, dini bakımdan yasaklanmamış olan, haram karşıtı” ve “yapılması dinen serbest olan fiil” şeklindedir.²

Fıkıh terimi olarak ele alındığında ise helal kavramı; “şer’an kendisine izin verilmiş caiz şeyler”, “işlenmesi sebebiyle hakkında ceza verilmeyen şey”, “şer’in yapılmasını serbest bıraktığı şey”, “haram kılındığına dair delil bulunmayan şey”,

---

¹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Besin” ve “Gıda”; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Kütahya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, “Gıda ve Güvenilir Gıda”, <https://kutahya.tarimorman.gov.tr>

² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Helal”; Kürşat Demirci, “Helâl”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, c. 17, s. 173-175.

“helallığı hakkında herhangi bir delilin bulunduğu şey” gibi cümlelerle tanımlanmaktadır.³

Gıdalara yönelik olarak bakıldığında ise helal kavramıyla, hakkında yasaklayıcı veya kısıtlayıcı bir hüküm bulunmayan, Allah Teala'nın kulları için serbest olmasını murat ettiği yiyecek ve içecekler anlaşılmaktadır.⁴

1.1.3. Haram

Sözlükte “din kurallarına aykırı olan, dini bakımdan yasak olan, helal karşıtı” ve “yasaklanan, helal olmayan şey” anlamlarına gelen haram kelimesi, fihri bir kavram olarak ele alındığında ise “mükelleften yapılmaması kesin ve bağlayıcı tarzda istenen fiil” anlamında kullanılmaktadır.⁵

1.1.4. Tayyib

Özellikle gıda söz konusu olduğunda sıklıkla helal kavramıyla birlikte kullanılan, Kur'an-ı Kerim'de de yine birçok defa helal kavramına eşlik eden “tayyib” (tayyip) kavramı, “iyi, güzel, hoş, çok temiz”, “temiz ve yararlı olduğu için insan tabiatına hoş gelen, aklın ve dinin benimsediği şeyler hakkında kullanılan bir Kur'an tabiri” gibi anlamlarla kendisine sözlüklerde yer bulmaktadır.⁶

---

³ Ferhat Koca, “Helâl”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, c. 17, s. 175-178.

⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Bakara Suresi 2/168-169.

⁵ Ferhat Koca, “Haram”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16, s. 100-104; Kürşat Demirci, “Haram”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, c.16, s. 97-100.

⁶ Kubbealtı Lugatı, “Tayyip-Tayyib”, <http://www.lugatim.com/s/tayyip>; Türk Dil Kurumu Kişi Adları Sözlüğü, “Tayyip”; Adem Yerinde, “Tayyib”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, c.40, s.196-197.

Yine tayyib kelimesinden, akıl sahibi ve temiz tabiatlı insanların hoşlandığı ve lezzet aldığı temiz, güzel ve faydalı şeylerin anlaşılması gerekmektedir.⁷

Tayyib kelimesi “kötü, pis, iğrenç, zararlı şey” gibi anlamlara gelen “habis” kelimesinin zıt anlamlısıdır.⁸ Habis kelimesiyle bir şeydeki çürüme, bozukluk ve işe yaramazlık ifade edilmekteyken tayyib kelimesiyle ise bir şeyin hoş, temiz ve çekici olması kastedilmektedir.⁹

1.1.5. Rızık

Rızık kelimesi sözlüklerde; “yiyecek, içecek şey, azık” ve “Allah Teala'nın canlılara verdiği maddi ve manevi nimetler” şeklinde yer almaktadır.¹⁰ Bu çerçevede rızık, gıdayı da kapsayan ancak maddi ve manevi anlamda ötesine geçen; gıda, mal, mülk, ilim, evlat gibi birçok konuyu kapsayan bir kavram olarak göze çarpmaktadır.¹¹

1.1.6. Nimet

Nimet kelimesinin sözlük anlamları; “iyilik, lütuf, ihsan”, “yaşamak için gerekli her şey”, “yiyecek içecek, özellikle ekmek”, “yararlanılan imkan” şeklindedir.¹²

---

⁷ Ömer Çelik, “Hakk'ın Daveti Kuran-ı Kerim Meali ve Tefsiri”, Erkam Yayınları, İstanbul, 2013, Bakara Suresi 2/168.

⁸ Yerinde, a.g.e., 196-197.

⁹ Fatih Orum, “Tayyib Ve Habis Kavramları Çerçevesinde Kur'an-ı Kerim'de Rasulullah'ın Helal-Haram Belirleme Yetkisine Dair Ayetlerin Hukuki Tahlili”, Kalemname, Aralık 2018, s.166-233.

¹⁰ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Rızık”; Şerafettin Gölcük, “Rızık”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2008, c.35, s.73-74.

¹¹ Abdülkadir Çitil, “Ehl-i Sünnet'e Göre Rızık”, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019/8, c.8, S.15, s.20-34.

¹² Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Nimet”.

Bu kelime dini kaynaklarda ise “insana refah ve mutluluk sağlayan meşru şey” ve “özel bir amaç veya bedel gözetilmeksizin yapılan iyilik” anlamlarında kullanılmakta ve yalnızca maddi değil manevi hususlara da dayanmaktadır.¹³

1.1.7. Takva

Sözlükte “Allah’tan korkma”, “dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirme”, “korumak, korunmak, sakınmak, saygı göstermek, dindar olmak, itaat etmek, korkmak, çekinmek” gibi anlamlara gelen takva, terim olarak Allah’a hakkıyla ibadet ederek azabından sakınmak anlamına gelmektedir.¹⁴

Tasavvuf açısından bakıldığında takva, haramlığından şüphe bulunan şeylerden kaçınmayı gerektirmektedir. Hucurat Suresi’nin 13. ayet-i kerimesinde yer alan “*Allah katında en şerefli, en takvalı (Allah’a karşı saygısı, korkusu ve O’nun yasaklarından kaçınıp emirlerine itaati en yüksek) olanınızdır.*” ifadesinin, takva ehli olan müminler için bir müjde olduğu kabul edilmektedir. Yine tasavvufi açıdan bakıldığında takvaya daha ileri anlam yükleyenler olmuş ve haramlar ile şüphelilerden kaçmak zaten dini vazifeler arasında sayıldığı için takvanın helaller arasında olması gerektiği değerlendirilerek helal olan şeyler içerisinde ihtiyaçtan fazla olanlarının terkedilmesi takva olarak addedilmiştir. Hatta arifler için takva, kulun Allah Teala’dan başkasından kalbini koruması ve kalbinden Allah Teala dışındaki her şeyi çıkarması olarak ifade edilmektedir.¹⁵

---

¹³ Fatma Candan Günaydın, “Nimet”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, c.33, s.129-130.

¹⁴ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Takva”; Süleyman Uludağ, “Takva”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, c.39, s.484-486.

¹⁵ Ethem Cebecioğlu, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Otto Yayınları, Ankara, 2014, 6. Baskı, s.472; Seyyid Abdülhakim Arvasi, Er-Riyad’üt-Tasavvufiye (Osmanlıca Baskı), 1341 h., B.30, s.67; Uludağ, “Takva”, s.484-486.

1.1.8. Vera

Sözlükte “sakınmak, çekinmek, kaçınmak” anlamlarına gelen vera tasavvufi bir terim olarak ise takvanın ötesine geçilerek helal ve mübahların da bir kısmından vazgeçmek olarak görülmüş, dua ve istek makamı olmaktan ziyade rıza ve teslimiyet makamı olarak nitelendirilmiştir. Hazreti Ömer’in (radıyallahu anh) kamuya ait bir mumu görevi esnasında bile özel görüşmesinde kullanmaması ve İmam-ı Azam Ebu Hanife’nin riba korkusuyla alacaklı olduğu kişinin duvarının gölgesinde dinlenmemesi gibi vakalar, fıkıh terimi olarak ihtiyatla benzer nitelik taşıyan veranın birer örneği olarak kabul edilmiştir.¹⁶

Bazı tasavvuf ehline ise vera, haram olmasında şüphe bulunan şeylerin ve faydasız işlerin terki olarak tefsir edilmiştir.¹⁷

Vera ayrıca; “Allah’tan korkmak, şüphelilerden kaçınmak, mubah ve mekruhlarda bile titizlikle davranmak, kulun gazap veya rıza halinde gayriyi konuşmaması, bütün gayretini Allah’ın rızasına yöneltmesi” şeklinde de tanımlanmıştır.¹⁸

1.1.9. Zühd

Sözlükte “bir şeye rağbet etmemek, ona karşı ilgisiz davranmak, ondan yüz çevirmek” anlamlarına gelen zühd kavramıyla genel olarak dünyaya karşı meyletmemek, makam, mevki, para, şöhret gibi dünyevi ihtiraslardan uzak kalmak, azla yetinmek, çokça ibadet etmek ve ahiret için hayırlı olacak işlere yönelmek anlaşılmaktadır.¹⁹

---

¹⁶ Ebu Bekr Tacülislam Muhammed b. Ebu İshak İbrahim b. Ya’kub el-Buhari el-Kelabazi, Doğu Devrinde Tasavvuf – Taarruf, haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul, 2019, s.229; Süleyman Uludağ, “Vera”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, c.43, s.49-50.

¹⁷ Arvasi, a.g.e., B.31, s.68.

¹⁸ Cebecioğlu, a.g.e., s.524.

¹⁹ Semih Ceyhan, “Zühd”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, c.44, s.530-533.

Tasavvuf ıstılahında ise zühd, İlahi yasaklardan vicdanen ve zevkle nefret etmek ve yüz çevirmek olarak değerlendirilmekte, kişinin gözünde dünyanın aşağı derecelerde görünmesi ve ahirete kavuşmak için dünyadan el çekilmesi zühdün tanımları arasında sayılmaktadır. Zahid kişinin sünnet ve vacib dairesi içerisinde kalıp mübahları daraltması mümkündür. Cüneyd-i Bağdadi zühdü, elin hali olduğu şeyden kalbin de hali olması olarak tanımlamıştır. Ahmed b. Hanbel ise şöyle söylemiştir: “Haramları terk etmek avamın zühdüdür. Havas kulların zühdü, gereksiz mübahlardan kaçınmaktır. Ariflerin zühdü ise kalbini Cenab-ı Hakk’dan başkasıyla meşgul etmekten kaçınmaktır.”²⁰

Süfyan-ı Sevri zühdü “dünya ile ilgili isteği azaltmak” olarak tanımlamış, Mesruk ise zahidden bahsederken “Allah ile beraberken bir sebebin etkisinde kalmayan kişi” ifadelerini kullanmıştır.²¹

İbn-i Ataullah İskenderi ise “Zahid olası diye dünyayı hüzn mahalli ve keder madeni kıldı” diyerek zühdün öneminden bahsetmiştir.²²

1.2. Gıdalarda Helallik

Gıdalarda helallik konusunun daha sağlıklı ve detaylı bir şekilde anlaşılabilmesini teminen çalışmanın bu bölümünde günümüz koşulları çerçevesinde gıdaların helalliğinin nasıl güvence altına alınabileceğine ilişkin uygulamalardan bahsedilecektir. Kişinin, kendisi tarafından baştan sona nezaret edilen bir üretim süreci sonucunda ortaya konulan

---

²⁰ Hüccetü’l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzali et-Tusi (Gazali), Kimya-i Saadet, çev. A. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, İstanbul, 2022, s.674; Arvasi, a.g.e., B.32, s.68.

²¹ Cebecioğlu, a.g.e., s.550.

²² Ebü’l-Abbas (Ebü’l-Fazl) Tacüddin Ahmed b. Muhammed b. Abdilkerim b. Ataillah eş-Şazeli el-İskenderi, Hikem-i Ataiyye, çev. Yahya Pakiş ve Süleyman Taş, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2015, s.207.

gıda ile kendisinin üretim aşamasında herhangi bir bağlantısının olmadığı gıdaya yönelik bakış açısı muhakkak ki birbirinden farklı olacaktır.

Bu noktada, evvela İslam dininde helallik noktasında bazı kavramsal ayrımların incelenmesi ve akabinde genel kabullere göre gıdaların fikhi temeldeki helallik boyutuna bakılması yerinde olacaktır.

1.2.1. Kavramsal Temeller

İslam dininde kişilerin mükellef oldukları fiiller (ef'âl-i mükellefin) farklı kategorilerde ele alınmaktadır. Bu fiillere yönelik hükümler genel olarak zorunlu olmaları, tavsiye edilmeleri, serbest bırakılmaları, uygun görülmemeleri ve haram olmaları (icab, nedb, ibaha, kerahe, tahrîm) şeklinde beş farklı kategoride ele alınmakla birlikte Hanefî fıkında ise farz, vacip, mendup, mubah, tenzihen mekruh, tahrîmen mekruh ve haram şeklinde yedi farklı kategoriye ayrılmıştır.²³

Farz ve vacip, fakihlerin ekserisine göre aynı anlamda, yani mükellefin yapması kesin ve bağlayıcı tarzda istenen fiil anlamında (icab) kullanılırken Hanefî alimler bu konuda bir ayrıma gitmiş ve fiillerin yapılmasının kesin ve bağlayıcı tarzda istendiğini gösteren deliller kat'i ise farz, bu deliller zanna dayalıysa vacip kavramını kullanmışlardır.²⁴

---

²³ Salim Ögüt, "Ef'âl-i Mükellefin", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1994, c.10, s.452.

²⁴ İbrahim Kâfi Dönmez, "Vâcip", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2012, c.42, s.410-414; İbrahim Kâfi Dönmez, "Farz", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1995, c.12, s.184.

Mendup, şer'i olarak yapılması kesin ve bağlayıcı olmaksızın istenmekle birlikte terk edenin kınanmadığı işleri (nedb) ifade etmektedir.²⁵ Mubah ise mükelleflerin yapıp yapmama konusunda şer'an serbest bırakıldıkları fiiller (ibaha) anlamına gelmektedir.²⁶

Buraya kadar sayılan üç hüküm (Hanefi fıkhına göre dört); helal dairesini oluşturmaktadır. Helal dairesinin ortasında farz ve vacib fiiller (icab) yer alırken en dışında ise yapılması ve terkedilmesi konusunda mükellefe serbestlik bırakılmış olan mubah fiiller (ibaha) yer almaktadır.²⁷

Fıkıhta mekruh, yapılmaması şer'an kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda istenilen fiil (kerahe) anlamına gelmektedir. Bununla birlikte mekruh tabirinin farklı alimlerce farklı anlamlarda kullanıldığı da olmuştur. Örneğin İmam Şafii birçok yerde kerih ifadesini haram kılınan anlamında kullanmışken, bazılarınca yapılmasının ceza gerektirmediği ancak o fiilin terkedilmesinin yapılmasından evla olduğu ve “tenzihen yasaklanmış” anlamında, bazılarınca terkedilmesi uygun olmakla birlikte yasaklanmamış fiil anlamında, bazılarınca ise fiilin haramlığına yönelik şüphe ve tereddüt bulunduğu anlamında kullanılmıştır. Genel olarak ise bu anlamlardan ikinci sırada zikrolunan, yani tenzihen yasaklanmış anlamında kullanılması tercih edilmiştir. Bu anlamda bakıldığında mekruh bir fiilin terki tavsiye edilmiş, takvanın gereği olarak değerlendirilmiş ve terk eden kişi övgüye layık görülmüştür ancak bu fiillerin işlenmesi bir ceza sebebi olarak sayılmamıştır. Bununla birlikte Hanefi fikhı açısından mekruh fiiller ikiye ayrılmış ve helale yakın olarak değerlendirilen tenzihen mekruhların yanında harama yakın olarak değerlendirilen, yapılmaması kesin ve bağlayıcı tarzda istenilen ancak bu talebin zanni

---

²⁵ Ferhat Koca, “Mendup”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2004, c.29, s.128-130.

²⁶ İbrahim Kâfi Dönmez, “Mubah”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2020, c.30, s.339-343.

²⁷ Koca, “Helâl”, s.175-178.

bir delille sabit olduğu durumlar için tahrimen mekruh kavramı kullanılmıştır. Bu ifade bir anlamda yine Hanefi fikhındaki vacibin simetriği olarak değerlendirilebilecektir.²⁸

Son kategori olan haram fiiller ise yapılmaması hususunun kesin ve bağlayıcı bir şekilde mükelleften istendiği (tahrim) hallerdir. Bu noktada Hanefi alimleri dışındaki fakihlerin genel olarak yasaklığa yönelik delillerin kat'i veya zanni olmalarını değerlendirmeye almaksızın bu tarz fiilleri haram olarak nitelendirdikleri görülmektedir.²⁹

Bu çerçevede, gıdalarda helallik açısından bakıldığında, Hanefi fikhında yer alan tenzihen mekruh tabiriyle paralellik arz eden genel kabul gören mekruh tanımına uyan fiillerin “şüpheli” olarak değerlendirilmesi, Hanefi fikhında yer alan tahrimen mekruh fiillerin ise herhangi bir şüpheden uzak şekilde doğrudan haramlarla birlikte değerlendirilmesi uygun olacaktır.

1.2.2. Gıdalarda Helalliğin Fıkhi İncelemesi

Yukarıda kategorilere ayırdığımız ef'al-i mükellifin kapsamında gıdaların tüketilmesine ilişkin dini hükümleri; gıdaların helalliği ve haramlığı üzerinde ittifak bulunması veya yorum farklılığına konu olması bakımından ele almak uygun olacaktır.

Bu noktada İslam alimleri, haramlığı üzerine kesin bir delil bulunmayan bir gıdaya haram denilmesinin gerek usul açısından sıkıntılı bir durum olduğunun bilinciyle hareket etmişlerdir.³⁰

---

²⁸ Ferhat Koca, “Mekruh”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2003, c.28, s.581-583.

²⁹ Koca, “Haram”, s.100-104; Demirci, “Haram”, s.97-100.

³⁰ Orum, a.g.e., s.166-233.

Bununla birlikte; Kur'an-ı Kerim'deki genel ifadelere atfedilen özel anlamlar, hadislerin yorumlanmasında karşılaşılan düşünce ayrımları veya farklı zamanlarda farklı olaylarla ilgili hadislerden farklı çıkarımlar yapılması gibi hususlar sebebiyle mezhepler arasında yorum ve görüş farklılıkları olabilmektedir.³¹

1.2.2.1. Helallığı Üzerinde İttifak Bulunan Gıdalar

Bir gıdanın helallığı, onun Kur'an-ı Kerim veya hadis-i şeriflerde açıkça helal olduğunun söylenmesiyle anlaşılabilceği gibi hakkında bir yasağın açıkça belirtilmemesiyle de tespit edilebilmektedir.³²

Helal olduklarına dair İslam alimlerince fikir birliğine varılan gıdalar temel olarak aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:³³

- Manda, sığır, keçi, koyun, tavşan, deve, kaz, tavuk, hindi, ördek türünden evcil hayvanların etleri,
- Ceylan, geyik, yabani sığır, dağ keçisi ve zebra gibi vahşi hayvanların etleri,
- Serçe, güvercin, sığırcık, bildircin ve balıkçıl gibi kuşların etleri,
- Çekirge,³⁴

³¹ Abdullah Kahraman, "Gıda Ürünlerinde Helal ve Haramı Belirleme Yöntemi", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012, c.16, S.1, s.453-478.

³² Koca, "Helâl", s.175-178.

³³ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", Haramlar ve Helaller, B.14, s.29-66; Kahraman, a.g.e., s.453-478.

³⁴ Helallığı üzerinde ittifak bulunan çekirge, özellikle 1916 yılında gerçekleşen Medine Müdafaası esnasında hayati bir öneme sahip olmuştur. Birinci Dünya Savaşı esnasında İngilizler tarafından Arap Yarımadası'nda gerçekleştirilen işgal girişimlerinde diğer tüm şehirler hızlı bir şekilde Osmanlı Devleti'nin elinden çıkarken Medine'deki kuvvetlerin başında bulunan Fahreddin Paşa, iki yılı aşkın süren çatışmalara rağmen emrindeki az sayıdaki askerle birlikte müdafaaya devam etmiştir. Bu süre zarfında Fahreddin Paşa ve emrindeki askerler, imkansızlıklar sebebiyle genellikle sadece hurma ve çekirge ile beslenebilmiştir. Çekirge yemek bilhassa Anadolu kültüründe yer almadığı için askerlerin çekirgenin helallığı yönündeki tedirginliğini ortadan kaldırmak adına Fahreddin Paşa tarafından bir talimatname yayımlanmış, bu talimatnamede Peygamber Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) "İki ölü ve iki kanlı bize helal oldu" hadis-i şerifi ışığında hem olayın fihi boyutu açıklanmış hem de çekirgenin nasıl tüketileceğine ilişkin

- Balık türleri,
- Etinin yenmesi caiz olan bir hayvanın canlıyken veya İslam'a uygun olarak kesildikten sonra alınan ve bozulmamış olan yumurtası,
- Etinin yenmesi caiz olan ancak İslam'a uygun olarak kesilmeden ölmüş hayvanın sertleşmiş halde bulunan yumurtası,
- Akıl ve beden sağlığına zararı bulunmayan bitkiler,
- Sarhoş edici özelliği bulunmayan içecekler.

Yukarıda zikrolunan gıdalardan hayvansal olanların (balık türleri ve çekirge hariç) helal olarak değerlendirilebilmeleri için, mutlaka usulüne uygun olarak boğazlanmaları gerekmektedir. Buna göre; hayvanın tesmiyeyle, yani Allah adına kesilmiş olması ve nahr (develerde) veya zebh (diğer hayvanlarda) isimli kesim yöntemleriyle kesilmesi şarttır.

Ayrıca, kesen kişinin de mümeyyiz olması, av hayvanı kesecekse ihramda bulunmaması, Müslüman veya ehl-i kitap olması gerekmektedir. Kesen kişinin buluga erişmiş olması veya erkek olması gibi bir zorunluluk ise bulunmamaktadır.

1.2.2.2. Haramlığı Üzerinde İttifak Bulunan Gıdalar

Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala tarafından; *“Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Bununla birlikte, kim yemediği takdirde ölecek derecede mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak kaydıyla bunlardan yemesinde bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.”* buyurulmuştur.³⁵

---

detaylı bilgi verilmiştir. Daha detaylı bilgi için bkz. İsmail Bilgin, “Medine Müdafaası: Çöl Kaplanı Fahrettin Paşa”.

³⁵ Bakara Suresi 2/173.

Zikrolunan ayet-i kerimeyle, hayvansal gıdalara yönelik dört çeşit haramdan bahsedilmiştir. Bu kapsamda domuz eti, Kur'an-ı Kerim hükmüyle yasaklanan tek hayvan türüdür.³⁶

Yine başka bir ayet-i kerimeyse “Size şunlar haram kılındı: Kendiliğinden ölen murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkasının adına kesilen hayvanlar, henüz canı çıkmadan yetişip şartına uygun tarzda kestikleriniz dışında boğularak, bir şey vurularak, yukarıdan yuvarlanarak, boynuzlanarak yahut yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen hayvanlar, putlara ait sunaklarda kesilen hayvanlar ve zar atarak, kumar oynayarak elde edilen etler, yiyecekler. Bunları yemek, Allah’ın yolundan çıkmaktır. Bugün artık kafirler dininizi söndürmekten ve sizi dinden döndürmekten ümitlerini kesmiş durumdadırlar. O halde onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam’ı seçtim. Ancak kim açlıktan bunalıp çaresiz kalırsa, günaha meyletmeksizin haram olan bu etlerden yiyebilir. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.” buyurulmuştur.³⁷

Bu ayet-i kerime bir öncekinden farklı gibi görünse de aslında diğerinde belirtilen “leş, kan” ve “Allah’tan başkası adına kesilen hayvanlar” ifadelerine açıklık getirdiği anlaşılmaktadır.

İlaveten, etinin yenmesinde helallik yönünden bir şüphe bulunmayan hayvanların henüz canlıyken vücutlarından koparılan parçaların da helal olmaması hükmü üzerinde ittifak bulunmaktadır.³⁸

---

³⁶ Kahraman, a.g.e., s.453-478.

³⁷ Maide Suresi 5/3.

³⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İlmihal II – İslam ve Toplum”, s.29-66.

Bitkisel kökenli gıdalara bakıldığında ise doğrudan bir bitkiye atıfta bulunulmamakla birlikte akıl ve beden sağlığına zararlı olan bitkilerin, uyuşturucu bitkilerin ve bunlardan elde edilen gıdaların haram olarak değerlendirildiği görülmektedir.³⁹

Son olarak içecekler arasında ise hamrın (şarap) Kur'an-ı Kerim'de açık olarak haram kılındığı görülmektedir. *“Ey iman edenler! Hamr, kumar, ibadet için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.”* ayet-i kerimesinde yer alan ifadede kastedilen hamrın mahiyeti konusunda İslam alimleri arasında görüş ayrılığı bulunmakta olup akli örten her türlü içkinin haramlığı konusunda genel bir fikir birliği olsa da itikadi açıdan şarap ve diğer içkiler arasında ayrıma gidilmesi gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır.⁴⁰

1.2.2.3. Yorum Farklılığına Konu Olan Gıdalar

Helalliyi ve haramlığı konusunda ittifak bulunan ve çalışmanın buraya kadarki bölümünde zikrolunan gıdaların yanı sıra üzerinde farklı görüşler bulunan gıdalar da bulunmaktadır. Bu kapsamda, aşağıda verilecek örnekler çerçevesinde dört mezhep içerisinde Hanefi mezhebindeki genel yaklaşımın diğerlerine göre daha sınırlayıcı, Maliki mezhebindeki genel yaklaşımın ise daha genişletici olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu noktada belirtmekte fayda vardır ki özellikle Hanefi ve Maliki fakihleri, Kur'an-ı Kerim'de açıkça yasaklananlar dışındaki gıdalara haram denilmemesi hususuna dikkat etmiş, “caiz değil, mekruh, yenilmez” gibi ifadeler kullanmayı tercih etmişlerdir.⁴¹

---

³⁹ Kahraman, a.g.e., s.453-478; Kaşif Hamdi Okur, “İslam Hukuku Açısından Helal ve Haram Olan Gıdalar ve Bazı Güncel Meseleler”, Usûl İslam Araştırmaları Dergisi, 2009, S.11 (2009/1), s.7-40.

⁴⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İlmihal II – İslam ve Toplum”, s.29-66.

⁴¹ Okur, a.g.e, s.7-40.

Fakihlerin büyük bir kısmı tarafından haram olduğu değerlendirilen hayvanların başında yırtıcı hayvanlar olarak değerlendirilen, üst ve alt çenedeki uzun ve sivri dört dişleri vasıtasıyla avlanan ve kendini bu şekilde savunan, evcil olup olmadığına bakılmaksızın aslan, kurt, pars, kaplan, sırtlan, maymun, kedi ve köpek gibi hayvanlar ve avını pençesiyle kapan akbaba, kartal, doğan ve şahin gibi yırtıcı kuşlar, bu özellikleri haiz olmasalar da genellikle pislikle beslenen karga ve kuzgun gibi kuşlar, doğası gereği iğrenç olduğu değerlendirilen yılan ve fare gibi hayvanlar ile örümcek, sinek ve akrep gibi haşerat gelmektedir. Genel görüş bu yönde olmakla birlikte Maliki mezhebi alimlerinin bu hayvanların kimisine yönelik farklı görüşleri bulunmaktadır. Buna göre; bir kısım Maliki alime göre kaplan ve aslan gibi yırtıcı hayvanların etlerinin yenmesi helal, bir kısmına göre ise mekruhtur. Yine Maliki mezhebinde tercih edilen görüşe göre şahin, kartal gibi yırtıcı kuşların ve pislikle beslenen kuşların yenmesi de mekruh olup bu görüşteki alimler Kur'an-ı Kerim'de açıkça yalnızca domuzun haram kılınmış olmasından dolayı ayetteki genel iznin hadislerle sınırlanamayacağını değerlendirmişlerdir.⁴²

Yine mezhepler arasındaki farklılıklara konu olan hayvanlar ele alındığında; tilki, Hanefi alimlerinden Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e, Şafii mezhebine ve bazı Hanbeli ve Maliki alimlere göre helal sayılmıştır. Ayı, Hanefi ve Şafii mezhebinde haram, Maliki ve Hanbeli mezhebinde helal; zürafa, Şafii mezhebindeki genel görüş uyarınca haram, diğer üç mezhepte helal kabul edilmiştir. Papağan ve tavus kuşunun hükmü Şafii mezhebinde haram, diğer üç mezhepte ise helal olarak verilmiş; Hanefi ve Hanbeli mezhebinde haram olarak değerlendirilen kirpi, Şafii ve Maliki mezheplerinde helal olarak değerlendirilmiştir.⁴³

---

⁴² Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", s.29-66.

⁴³ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", s.29-66.

At etinin helalliği konusunda mezhepler arasında genel bir görüş birliği bulunmaktadır. İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre at eti tahrimen mekruhtur. İmameyn'e göre at etinin hükmü üzerinde kerahet bulunmamakla birlikte mezhebin genel görüşü tenzihen mekruh olarak yerleşmiştir. Yine Maliki alimleri arasında da at etini mekruh hatta haram olarak niteleyenler de bulunmaktadır. Yine tavşan etinin de helalliği konusunda istisnalar haricinde genel bir fikir birliği bulunmaktadır. Mezheplerin istisnalar haricinde üzerinde ittifaka ulaştığı bir diğer hayvan, evcil eşektir. Mekruh sayan bazı Maliki alimleri haricinde genel görüş, evcil eşek etinin haramlığı yönündedir.⁴⁴

Katırın hükmü ise annesinin at veya eşek olmasına göre değişmektedir. İki farklı hayvan cinsinin birleşmesinden meydana gelen hayvanlarda genel görüş, her iki hayvanın da helal olması durumunda helal sayılması, anne-babanın her ikisinin de haram olması durumunda haram sayılması, birisi helal birisi haram olması durumunda ise Hanefi ve Maliki mezheplerinde anneye göre hüküm verilmesi, Şafii ve Hanbeli mezheplerinde ise haram olan tre göre hüküm verilmesi şeklindedir. Bu çerçevede, annesi eşek olan katırın haramlığı konusunda mezhepler arasında ittifak bulunmakla birlikte eğer annesi at ise bu durumda katır eti İmam-ı Azam Ebu Hanife'ye göre mekruh, İmameyn'e ve diğer mezheplere göre ise helal olarak değerlendirilmektedir.⁴⁵

---

⁴⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", s.29-66.

⁴⁵ İslam ve İhsan, "Eti Yenilmesi Caiz Olan ve Olmayan Kara Hayvanları", <https://www.islamveihsan.com>

Hanefi mezhebi açısından yenilmesi caiz görülmeyen diğer hayvanlar arasında sincap, çakal, sansar, samur, keler,⁴⁶ sırtlan, çaylak, gelincik, baykuş, kuzgun, atmaca, köstebek, kaplumbağa, salyangoz, kertenkele ve her türlü haşerat da yer almaktadır.⁴⁷

Yine kendiliğinden ölmüş ve su üzerine çıkmış balıkları ve balık türü dışında kalan (midye, kurbağa, yengeç gibi) su hayvanlarını yemek Hanefi mezhebinde caiz görülmemiştir. Bu noktada; suyun sıcaklığı/soğukluğu, buzlar arasında sıkışma, suyun çekilmesi gibi sebeplerle ölen balıklar kendiliğinden ölmüş balık olarak kabul edilmemiş ve helal olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte diğer üç mezhebe göre sadece suda yaşayan her türlü hayvan helaldir ve kendiliğinden ölerек su yüzeyine çıksa dahi helaldir ve tüketilebilir.⁴⁸

Kurbağa, kaplumbağa, yengeç, yılan ve timsah gibi karada ve suda yaşayabilen canlılar (amfibi), Hanefi ve Şafii mezhebinde caiz görülmemiş, Maliki mezhebinde ise helal olarak değerlendirilmiştir. Hanbeli mezhebinde ise timsah, kurbağa ve yılan dışında kalanlar helal sayılmakla birlikte akıcı kana sahi olan kaplumbağa ve su aygırı gibi hayvanların mutlaka usulüne uygun şekilde boğazlanması gerekmektedir.⁴⁹

İlave bir husus olarak, tür itibariyle etinin helallüğünde sıkıntı olmamasına rağmen pislik yemeyi alışkanlık haline getiren hayvanlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Cellale adı verilen bu hayvanların tüketilmesine yönelik genel kanı mekruhluğu yönünde olmakla

---

⁴⁶ Yenilmesi Hanefi mezhebinde caiz görülmemekle birlikte kelerin caizliği konusunda farklı görüşlere esas teşkil eden bir olay şu şekilde gerçekleşmiştir. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Meymune'nin (radiyallahu anha) evindeyken sofraya kızarmış bir keler getirilmiş ve bunu yemiştir. Bunu gören Abdullah b. Abbas (radiyallahu anh) keler yemenin haram olup olmadığını sormuş ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) kendisine "Hayır, fakat bizim taraflarda olmayan bir yemektir, hoşuma gitmediği için yemiyorum" cevabını vermiş ve Halid b. Velid'in (radiyallahu anh) bu keleri yemesine izin vermiştir. Bkz: İlhami Ayrancı, "Helal Gıdanın Asrı Saadet Hayatını Şekillendirmesi", Disiplinler Arası Yaklaşımla Helal Ürün ve Hizmetler 1, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018, 1. Baskı, s.153-171.

⁴⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", s.29-66.

⁴⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", s.29-66.

⁴⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, "İlmihal II – İslam ve Toplum", s.29-66.

birlikte Hanbeli mezhebinde haramlığına, Maliki mezhebinde ise helallğine yönelik görüşler de bulunmaktadır. Bu tür hayvanlar için fıkıh kitaplarında bazı süreler belirlenerek kesim öncesi belli bir süre beklenmesi öngörülmüştür. Buradaki temel hedef, hayvanın etinde olabilecek kötü kokunun gitmesinin sağlanmasıdır. Temiz olmayan sulara yüzen balıkların yenmesinde ise bir mani bulunmamaktadır.⁵⁰

Hayvanların yumurtaları açısından bakıldığında, Hanefi ve Hanbeli mezheplerinde eti yenmesi caiz olmayan hayvanların yumurtalarının yenilmesi de caiz görülmemiştir. Şafii mezhebinde domuz, köpek ve bunlardan doğan hayvanlar dışında tüm hayvanlar canlı haldeyken temiz sayıldıklarından bu hayvanların canlıyken vücudundan çıkan yumurtalar temiz ve helal olarak kabul edilmiştir. Maliki mezhebinde de yumurtlayan tüm hayvanların yumurtaları, sağlığa zararlı olmamaları kaydıyla yenilebilir olarak kabul edilmiştir. Süt konusunda ise dört mezhebin görüşü ortaktır. Süt, etin hükmüne tabi olup insan sütü bundan müstesnadır. Ayrıca Hanefi mezhebinde at sütüne yönelik genel kabul helallik yönündedir.⁵¹

Bitki kökenli gıdalarda ise hamrın mahiyeti konusunda farklı görüşler olduğundan ve aklı örten her türlü içkinin haramlığı konusunda fikir birliği oluşsa da şarap ve diğer içkiler arasında itikadi açıdan farklı yorumlar bulunduğundan çalışmanın önceki bölümlerinde bahsedilmiştir. Hanefi dışındaki mezheplerde, sarhoşluk veren her içeceğin hamr olarak değerlendirilmesi gerektiğine ve çoğu sarhoşluk veren her içeceğin azının da haram olduğuna yönelik bir görüş birliği bulunmakla birlikte Hanefi mezhebinde hamrın “pişirilmemiş üzüm suyunun kabarıp, sertleşip köpük atması sonucu meydana gelen sarhoşluk verici içki” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Pişirilmiş üzüm suyundan, pişirilmemiş taze hurma suyundan, pişirilmemiş kuru üzüm suyundan vb. elde edilen

---

⁵⁰ Nebi Bozkurt, “Hıfzıssıhha”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, c.17, s.316-319; Diyanet İşleri Başkanlığı, “İlmihal II – İslam ve Toplum”, s.29-66.

⁵¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, “İlmihal II – İslam ve Toplum”, s.29-66.

içeceklerin sarhoş etmeyecek miktarda tüketilmesi konusunda mezhep içerisinde tartışmalar olsa da fetvaya esas kabul edilen görüş, bu tarz içeceklerin keyif verici madde olarak tüketilmesinin caiz olmayacağı ve çoğu sarhoşluk veren şeyin azının da içilemeyeceği şeklinde olmuştur.⁵²

1.2.3. Günlük Yaşantıda Helal Gıda Pratiği ve Helal Belgelendirme

Çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde ele alındığı üzere İslam dininde gıdaların helal olarak nitelendirilebilmesi için bazı özel şartlar gerekmektedir. Bu şartların karşılanıp karşılanmadığı hususunun kişinin kendi ürettiği gıdalarda, kendi yetiştirdiği ve kestiği hayvanlarda sıkıntı oluşturmaması ihtimal dahilinde olmakla birlikte giderek küreselleşen ticari faaliyetler içerisinde helalliğin güvence altına alınması için helal belgelendirme (*helal sertifikasyon*) faaliyetlerine sıklıkla başvurulmaya başlanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde helal belgelendirme faaliyetlerinin tarihçesi, dünyadaki uygulama örnekleri ve Türkiye'deki duruma değinilecektir.

1.2.3.1. Helal Belgelendirmenin Tarihçesi ve Mahiyeti

Tüketilen ürün ve hizmetlerin helalliğinin tüketici nezdinde ispatlanması amacıyla taşıyan helal belgelendirmeye yönelik ihtiyaç, gıda endüstrisinde katkı maddelerinin kullanılmaya başlanması ve özellikle de ürün ve hizmetlere küresel seviyede erişim imkanlarının artmasıyla birlikte 1950'ler sonrasında belirginleşmeye başlamıştır. Özellikle Müslüman ve gayrimüslimlerin birlikte yaşadığı Malezya'da devletin konuya önem vermesi ve resmi düzenlemelerin hayata geçirilmesi neticesinde helal belgelendirme alanı hızlı bir gelişim göstermiştir. Yine bazı gayrimüslim ülkelerin özellikle et ürünleri gibi bazı ürün gruplarında Müslüman ülkelerin ithalatları içerisindeki paylarının yüksek olmasının da etkisiyle Malezya'dan sonra Endonezya ve Körfez Arap

---

⁵² Okur, a.g.e., s.7-40.

Ülkeleri başta olmak üzere başka ülkelerde de helal belgelendirme alanında devlet eliyle düzenlemeler gerçekleştirilmeye başlanmıştır.⁵³

Helal belgelendirme yalnızca gıda alanıyla sınırlı kalmamış ve bugün gelinen noktada turizm, kozmetik/kişisel bakım, finans, moda, ilaç, medya/eğlence ve lojistik gibi birçok alana da yayılmıştır. Helal belgelendirmeye konu olabilecek ekonomik büyüklük olarak bakıldığında finans alanının 3,6 trilyon ABD doları, gıda alanının 1,3 trilyon ABD doları, tekstil ve moda alanının 300 milyar ABD doları, medya/eğlence alanının 230 milyar ABD doları, turizm ve ilaç alanlarının 100'er milyar ABD doları ve kozmetik/kişisel bakım ürünleri alanının ise 70 milyar ABD doları piyasa büyüklüğüne ulaştığı tahmin edilmektedir. Ayrıca bu piyasa büyüklüklerinin önümüzdeki 5 yıl içerisinde % 30-40 civarında artış göstereceği öngörülmektedir.⁵⁴

1.2.3.2. Dünyada Helal Belgelendirme Uygulamaları ve Helal Belgelerinin Güvenilirliği

Müslüman tüketiciler tarafından talep edilen ürün ve hizmetlerin helalligini güvence altına almak üzere ortaya çıkan helal belgelendirme faaliyetleri, ülke politikaları ve fıkhi yaklaşımlar gibi sebeplerle farklı ülkelerde farklı uygulamalara konu olabilmektedir.

Helal belgelendirmeye ilişkin resmi düzenlemeleri olan devletler temel olarak akreditasyon ve tanıma/yetkilendirme şeklinde iki farklı yaklaşımı benimsemektedir.

Akreditasyon yaklaşımında; devlete ait olan ya da devlet tarafından yetkilendirilen tarafsız ve bağımsız bir kurumca, helal belgesi veren kuruluşların düzenli

---

⁵³ T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, "Sektörel Çalışma Raporu No:1, Helal Belgelendirme Sistemleri ve Helal Belgelendirmenin Gıda Ticaretinde Yarattığı Katma Değer", Temmuz 2020.

⁵⁴ Küresel İslami Ekonomi Durum Raporu 2022, Dinar Standard.

aralıklarla denetlenerek yetkinliklerinin onaylanması ve verilen helal belgelerinin ulusal ve uluslararası seviyede belirlenmiş standart ve kurallara uygun olup olmadıklarının ortaya konulması temel prensiptir. Bu yaklaşımı benimseyen ülkeler arasında Türkiye, Pakistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan önde gelmektedir.⁵⁵

Tanıma/yetkilendirme yaklaşımı ise bir ülkede geçerli olacak helal belgelerinin bölgesel düzeyde hazırlanan standartlar ya da kurallar çerçevesinde bir devlet kurumu veya bu kurumun farklı ülkelerde yetkilendirdiği kuruluşlar tarafından düzenlenmesi prensibidir. Bu sistemi benimseyen ülkelerin başında Malezya ve Endonezya gelmektedir.⁵⁶

Akreditasyon yaklaşımı, helal belgelerinin güvenilirliğinin ortaya konulması açısından en verimli yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Bu alanda genel kabul görmüş kurallar ise İslam İşbirliği Teşkilatına (İİT) bağlı olarak kurulan İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC) tarafından yayımlanan standartlardır. Üye ülkelerin tamamının katkılarıyla hazırlanan bu standartlar, bölgesel bir nitelik değil tüm İslam aleminin görüşlerini içeren bütüncül bir nitelik taşımaktadır. Bu standartların temelinde ise yine İİT'ye bağlı olarak faaliyet gösteren Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi tarafından verilen fetvalar ile uluslararası alanda genel kabul görmüş standartların ilgili hükümleri yer almaktadır.⁵⁷

SMIIC, İİT üyesi ülkeler arasındaki ticarete yer alan teknik engellerin ortadan kaldırılması ve ticaretin geliştirilmesi amacıyla 2010 yılında kurulmuş olup tüm İİT üyesi ülkelerin katılımına açıktır. İİT üyesi 57 ülkenin 44 adedi, İstanbul merkezli olarak görev

---

⁵⁵ T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, Sıkça Sorulan Sorular.

⁵⁶ T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, "Sektörel Çalışma Raporu No:1"; T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, "Malezya'daki Helal Gıda Sertifikasyon Süreci ve Süreçte Yer Alan Kurumlar", Şubat 2021.

⁵⁷ T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, "Sektörel Çalışma Raporu No:1"; T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, Sıkça Sorulan Sorular

yapan SMIIC'in asli üyeleri arasındadır. SMIIC kuruluşundan bu yana 50'nin üzerinde standart yayımlamış olup bunların 19 tanesi doğrudan helal alanıyla ilgilidir. SMIIC tarafından yayımlanan helalle ilgili standartlar; helal belgelendirme ve helal akreditasyon kuralları, gıda, kozmetik, turizm, lojistik, katkı maddeleri, kalite yönetim sistemi, laboratuvarlar, personel belgelendirmesi gibi konularda genel gereklilikleri belirlemekte ve oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır.⁵⁸

Akreditasyon yaklaşımının aksine tanıma/yetkilendirme yaklaşımı ise yalnızca bir ülkenin ulusal yaklaşımı çerçevesinde şekillenmekte olup bu özelliği sebebiyle birleştirici olmaktan ziyade uygulama farklılıklarına yol açıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilebilecektir.⁵⁹

Devletler tarafından benimsenen yaklaşımlar arasında farklılıklar bulunmasının yanı sıra herhangi bir düzenlemeye gidilmeyen ülkelerde de helal belgelendirme faaliyetlerinin oldukça dağınık ve parçalı bir yapı arz ettiği görülmektedir. Dünya genelinde faaliyet gösteren yüzlerce helal belgelendirme kuruluşunun ortak kurallara göre hareket etmemesi ve tüketicilerin, üreticilerin, hizmet sağlayıcıların ve devletlerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan bütüncül bir küresel helal belgelendirme yaklaşımının uygulanmamasının olumsuz etkileri ise tüketiciler nezdinde yaşanan güvensizlik ile helal ürün ve hizmetlerin ticaretinin önünde oluşan teknik engeller ve nihai ürüne yansıyan ekstra maliyetler olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla bu sorunların çözümünü temin etme noktasında SMIIC standartlarının öne çıktığını söylemek yerinde olacaktır.⁶⁰

---

⁵⁸ İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü, www.smiic.org

⁵⁹ T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, "Sektörel Çalışma Raporu No:1"

⁶⁰ Mete Çevik, Helal Akreditasyon Uzmanı, sözlü mülakat.

1.2.3.3. Türkiye'deki Durum

Ülkemizde helal belgelendirme faaliyetleri, özellikle helal belgelendirme zorunluluğu bulunan ülkelere yönelik ihracat gerçekleştiren firmaların da talepleri doğrultusunda 2000'li yılların ikinci yarısında özel belgelendirme kuruluşları eliyle başlamıştır. Ülkemizin resmi standardizasyon kurumu olan Türk Standardları Enstitüsü (TSE) de SMİIC tarafından ilk helal standartlarının 2011 yılında yayımlanması sonrasında ülke politikalarımıza uygun şekilde bu standartları uyumlaştırmış ve akabinde helal belgelendirme faaliyetlerine başlamıştır.⁶¹

İİT ve SMİIC'in aktif bir üyesi olan Türkiye, helal standardizasyon, helal belgelendirme ve helal akreditasyon gibi bileşenleri kapsayan helal kalite altyapısı alanında gerek yurt içi piyasada tüketici güveninin sağlanması gerekse de uluslararası sistemde ülkemizin de söz sahibi olabilmesini hedefleyerek 2017 yılında bir kanun çıkarmış ve Helal Akreditasyon Kurumunu (HAK) kurmuştur. HAK, Türkiye'de helal akreditasyon alanında faaliyet gösterme yetkisini haiz tek kurumdur.⁶²

Türkiye'de helal belgelendirme faaliyetleri ihtiyari bir şekilde yürütülmekte, üretici ve hizmet sağlayıcılar istekleri doğrultusunda kendi tercihleri ya da müşteri beklentileri gibi sebeplerle ürün ve hizmetlerine helal belgesi almaktadır. Bu çerçevede bugüne kadar Türkiye'de 50'ye yakın helal belgelendirme kuruluşunun faaliyet gösterdiği tahmin edilmektedir.⁶³

HAK'ın kurulmasıyla birlikte ülke piyasasında yer alan helal belgelerinin güvenilirliğinin sağlanmasına yönelik önemli adımlar atılmış olmakla birlikte helal

---

⁶¹ Memet Zeki Uyanık, Helal Gıda Sertifikalarının Fıkıh ve Mevzuat Açısından Problemleri, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.35, y.2020, s.665-678; Çevik, sözlü mülakat.

⁶² T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, Hakkımızda, <https://hak.gov.tr>; 7060 sayılı Helal Akreditasyon Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 18.11.2017, 30244.

⁶³ Çevik, sözlü mülakat.

akreditasyonun da aynı helal belgelendirme gibi ihtiyari olması sebebiyle gerekli güven ortamı tam anlamıyla sağlanamamıştır. Bununla birlikte 4 Haziran 2022 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 7408 sayılı Kanunla HAK’ın kuruluş kanununda değişikliğe gidilmiş ve bir yıllık geçiş sürecinin ardından 4 Haziran 2023 tarihi itibarıyla Türkiye’de yalnızca HAK’tan akredite belgelendirme kuruluşlarınca helal belgesi düzenlenebilmesi hükme bağlanmıştır.⁶⁴

Bu yeni düzenlemeyle ülkemizde ürün ve hizmetlerin helal belgelendirilmesinin ihtiyari olarak devam edeceği hüküm altına alınmakla birlikte bu belgeleri düzenleyecek kuruluşların HAK tarafından denetlenerek akredite olmaları zorunlu hale gelmiştir. Bu sayede, tüketicilerin ürün ve hizmetlerde gördükleri helal belgelerinin alanında yetkin, tarafsız ve denetlenmiş kuruluşlarca düzenlenmesinin sağlanması ve böylece tüketicilere yönelik yanıltıcı ve yetkisiz bilgilendirmelerin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu düzenlemenin, helal belgelerinin halk nezdindeki itibarını önemli ölçüde artıracak değerlendirilmektedir.⁶⁵

---

⁶⁴ 7408 sayılı Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete: 04.06.2022, 31856.

⁶⁵ T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, <https://hak.gov.tr>

İKİNCİ BÖLÜM

TEMEL İSLAMİ KAYNAKLARDA HELAL GIDA VE TAKVA

Çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınacağı üzere tasavvuf ve takva arasında önemli bir bağlantı bulunmaktadır. Bu bağlamda, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde helal gıdadan bahsederken takva ve takvayla bağlantılı olan vera ve zühd kavramlarını da göz ardı etmemek ve helal gıda ile takva arasındaki bağlantıyı kurmadan önce İslam'ın temel kaynaklarında bu konulara verilen öneme dikkat çekmek faydalı olacaktır. Bu çerçevede, çalışmanın bu bölümünde temel İslami kaynaklarda helal gıda ve takva hususlarına yer verilmiştir.

2.1. Kur'an-ı Kerim'deki İlgili Ayetler

2.1.1. Kur'an-ı Kerim'de Helal Gıdaya İlişkin Ayetler

Dinimizin en temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, insan yaşantısının her alanını düzenleyen hükümleri barındırmaktadır. Bu kapsamda gıdaların helalliğine ve takvanın önemine yönelik ayet-i kerimeler, çalışmanın bu kısmının içeriğini oluşturmaktadır.

2.1.1.1. Bakara Suresi 57. Ayet-i Kerime

وَوَلَلْنَا عَلَىٰكُمْ الْعَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَءَ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Ayet-i kerimenin meali; “Üzerinizi bulutlarla gölgelendirmiş ve size kudret helvası ile bildircin eti indirmiştik. ‘Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helal olanlarından

yişiniz' demişdik. Onlar bu nimetleri hiçe sayarak bize bir zarar veremediler, fakat böylelikle sadece kendilerine zulmediyorlardı.” şeklindedir.⁶⁶

Bakara Suresinin 57. ayet-i kerimesi, İsrailoğullarının Mısır'dan göç edip Sina Çölü'ne geldikleri vakitte üzerlerine bulutlarla gölgelik ihsan edilmesine ve akabinde açlıktan kurtulmaları için Allah Teala tarafından kendilerine gönderilen bildircinleri temiz ve taze olarak yemeleri emredilmesine rağmen biriktirip yığmaya başlamaları ve şükretmek yerine nankörlüğe düşmeleri sebebiyle yine kendilerinin sıkıntıya düşmesini açıklamaktadır.⁶⁷

2.1.1.2. Bakara Suresi 168. Ayet-i Kerime

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

Ayet-i kerimenin meali; “Ey insanlar! Yeryüzündeki helal ve temiz nimetlerden yişin. Şeytanın adımları ardınca gitmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.” şeklindedir.⁶⁸

Bakara Suresi'nin 168. ayet-i kerimesinde, Allah Teala'nın kullarına ihsan ettiği yiyecekler ve içecekler gibi sayısız nimetlerin kullanımında bir kısım ilahi ölçüler bulunmasına atıfla nimetlerin 'helal ve tayyib' olmalarının zarureti açıklanmaktadır. Rabbimizin bizlere verdiği nimetlerin kullanımına yönelik bu prensipler çerçevesinde haram ve pis olan şeyler yasaklanmış, şeytanın kullara verdiği vesveselere kapılarak

---

⁶⁶ Bakara Suresi 2/57.

⁶⁷ Hasan Basri Çantay, Tefsirli Kur'an Meali, haz. M. Ali Yekta Saraç, Risale Yayınları, İstanbul, 2022, Bakara Suresi 2/57; Çelik, a.g.e, Bakara Suresi 2/57.

⁶⁸ Bakara Suresi 2/168.

Allah Teala tarafından helal veya haram olarak nitelenen, murdar veya temiz buyurulan şeyler hakkında kişilerin zanlarına göre hareket etmek yerilmiştir.⁶⁹

2.1.1.3. Bakara Suresi 172. ve 173. Ayet-i Kerimeler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَالْحَمَّ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهَلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَن اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ

عَفُورٌ رَّحِيمٌ

Ayet-i kerimelerin meali sırasıyla; *“Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helal olanlarından yiyin! Eğer yalnız Allah’a kulluk ediyorsanız O’na şükredin!”* ve *“Allah size leşi, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Bununla birlikte, kim yemediği takdirde ölecek derecede mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret sınırını aşmamak kaydıyla bunlardan yemesinde bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.”* şeklindedir.⁷⁰

Bakara Suresinin 168. ayet-i kerimesinde insanların, kendilerine verilen rızıkların helal ve tayyib olanlarından yemeleri emredilmişken, Bakara Suresinin 172 ve 173. ayet-i kerimelerinde ise doğrudan müminlere hitap edilerek yine kendilerine verilen rızıkların helal ve tayyib olanlarından yemelerinin yanı sıra yasaklanan bazı gıdalar açıklanmış, bunları tüketmenin hangi koşulda meşru sayılabileceği belirtilmiş, müminlerin Allah Teala’ya kulluk şuuru içerisinde şükretmeleri istenmiştir.

⁶⁹ Çantay, a.g.e., Bakara Suresi 2/168; Çelik, a.g.e., Bakara Suresi 2/168.

⁷⁰ Bakara Suresi 2/172-173.

Bu noktada, insanın kendi aklıyla helal ve haramları belirleme konusunda eksik kalması ihtimali bertaraf olmuş; kendiliğinden ölen veya usulüne uygun şekilde kesilmeden öldürülen hayvan (leş), eti yenmekle birlikte canlı veya ölü hayvanın vücudundan akıp ayrılan kan, domuz eti ve Allah Teala'dan başkasının adına kesilen hayvanın eti açıkça haram olarak sayılmıştır. Bu noktada bir Müslümanın veya kitap ehlinin unutarak veya unutmadan kasti olarak Allah Teala'nın adı anmaksızın kestiği hayvanın etinin yenilip yenilemeyeceği konusunda mezhepler arasında görüş ayrılığı bulunmakla birlikte Hanefi mezhebine göre yalnızca kasıtlı bir şekilde Allah Teala'nın adı anılmadan kesilen hayvanlar haram kabul edilmektedir. Maide Suresi 3. ayet-i kerime başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'de farklı ayet-i kerimelerde de açıklandığı gibi bu haramlık, ortada bir zaruret bulunması durumunda ortadan kalkmakta ve ölüm korkusu altında olmak, aynı durumdaki başkalarının hakkını yememek ve zaruret miktarını aşmamak kaydıyla bu haram gıdaları tüketmek meşru hale gelmektedir.⁷¹

Yine bu ayet-i kerimelerdeki hükümlerden, Müslümanların Allah Teala'nın helal kılarak izin verdiği nimetlerden kendilerini mahrum bırakmamaları ancak rızkın sahibi olan Allah Teala'ya şükretme görevini de ihmal etmemeleri gerektiği, şükür konusunda eksik kalan insanın kulluk bilincinden de uzaklaşacağı anlaşılmaktadır.⁷²

---

⁷¹ Çelik, a.g.e., Bakara Suresi 2/172-173.

⁷² Diyanet İşleri Başkanlığı, "Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir", Bakara Suresi 2/172-173.

2.1.1.4. Nisa Suresi 160. Ayet-i Kerime

فَيُظْلَمُ مِنَ الدِّينِ هَادُوا حَرَمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا

Ayet-i kerimenin meali; “Yahudilerin yaptıkları zulümler ve pek çok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları yüzünden daha önce kendilerine helal kılınmış olan bir kısım temiz ve hoş yiyecekleri biz onlara haram kıldık.” şeklindedir.⁷³

Ayet-i kerimede, İsrailoğulları'nın yaptıkları zulümler ve işledikleri günahlar yüzünden kendilerine, En'am Suresi 146. ayet-i kerimede görüleceği üzere, bütün tırnaklı hayvanlar ile sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları dışındaki tüm iç yağlarının haram kılınması açıklanmaktadır. Yine çalışmanın ilerleyen kesimlerinde de açıklanacağı üzere Allah Teala, Hazreti Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine günah ve hatalarından ötürü bir şeyleri haram kılmamıştır. Bir sonraki ayet-i kerimede geçen ifadelerle birlikte değerlendirildiğinde, dünya nimetlerine yönelik bu tür yasaklamaların ahiretteki azaba bir hazırlık mahiyetinde olduğu sonucu çıkarılmış ve Müslümanlara yönelik bu tarz yasaklamalar olmamasının, ahiretteki af ve mağfirete bir işaret olduğu kabul edilmiştir.⁷⁴

---

⁷³ Nisa Suresi 4/160.

⁷⁴ Muhammed Ali es-Sabuni, Tefsirlerin Özü – Safvetü't- Tefasir, çev. Sadreddin Gümüş ve Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul, Nisa Suresi 4/160; Çelik, a.g.e, Nisa Suresi 4/160.

2.1.1.5. Maide Suresi 1-3. Ayet-i Kerimeler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُنْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ
مَا يُرِيدُ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ
يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَنْ صَدَّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ
تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخَنزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَفَقَةُ وَالْمَوْفُودَةُ وَالْمُنْتَرِيَّةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ
السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا
تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ
غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Ayet-i kerimelerin meali sırasıyla; “Ey iman edenler! Yaptığınız anlaşmaları tam olarak yerine getirin. Haram olduğu size bildirilen ve bildirilecek olanların dışındaki hayvanların eti size helal kılındı. Ancak ihramlı iken avlanmanız helal değildir. Şüphesiz Allah, dilediği hükmü verir.”, “Ey iman edenler! Allah’ın dininin alametlerine, haram aylara, Kabe’ye hediye edilen kurbanlık hayvanlar ile onların boyunlarına takılan gerdanlıklara, Rablerinin lutuf ve rızasını isteyerek Beyt-i Haram’a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram’ı ziyaretinizi engellediler diye bir topluluğa duyduğunuz öfke, sakın sizi onlara karşı saldırganlık yapmaya sevk etmesin. İyilik ve takvada birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta ise yardımlaşmayın. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın cezası çok şiddetlidir.” ve “Size şunlar haram kılındı: Kendiliğinden ölen murdar hayvan, kan, domuz eti, Allah’tan başkasının adına kesilen hayvanlar, henüz canı çıkmadan yetişip şartına uygun tarzda kestikleriniz dışında boğularak, bir şey vurularak, yukarıdan

yuvarlanarak, boynuzlanarak yahut yırtıcı bir hayvan tarafından parçalanarak ölen hayvanlar, putlara ait sunaklarda kesilen hayvanlar ve zar atarak, kumar oynayarak elde edilen etler, yiyecekler. Bunları yemek, Allah'ın yolundan çıkmaktır. Bugün artık kafirler dininizi söndürmekten ve sizi dinden döndürmekten ümitlerini kesmiş durumdadırlar. O halde onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim. Ancak kim açlıktan bunalıp çaresiz kalırsa, günaha meyletmeksizin haram olan bu etlerden yiyebilir. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.” şeklindedir.⁷⁵

Maide Suresi'nin ilk ayet-i kerimesinde, haram olduğu bildirilenler dışındaki hayvanların tüketilmesinin helal olduğu, ancak hac ve umrede ihramlıyken avlanmanın yasak olduğu hükme bağlanmıştır. İkinci ayet-i kerimede ise ihramlıyken avlanma yasağına atıfla ihramdan çıkıldığında avlanılabileceği belirtilmiştir.

Surenin 3. ayet-i kerimesinde, Bakara Suresi'nin 173. ayet-i kerimesinde sayılan yasaklanmış hayvanlar daha detaylı şekilde açıklanmıştır. Buna göre; usulüne uygun şekilde kesilmeden kendiliğinden ölmüş olan hayvanlar (leş), kan, domuz eti, Allah Teala'dan başkasının adına kesilen hayvanlar, iple veya elle boğularak ya da ağaç veya taş arasına sıkışarak boğularak ölen hayvanlar, taş, odun veya başka öldürücü şeyler vurularak öldürülen hayvanlar, yüksek bir yerden aşağıya yuvarlanarak ya da atılarak ölen veya kuyuya ya da suya düşerek ölen hayvanlar, bir başka hayvanın boynuzlaması sonucunda ya da yırtıcı hayvanların (*parçalamaya yarayan sivri dişleri bulunan aslan, kaplan, kurt, köpek vb. saldıran, kapan, yırtan ve öldüren hayvanlar ile pençesi bulunan yırtıcı kuşlar*) yakalayıp parçalaması sonucunda ölen hayvanlar, Allah Teala'nın adı

---

⁷⁵ Maide Suresi 5/1-3.

anılmadan (*müşrikler o dönem putların ve cinlerin adını anardı*) kesilen hayvanlar, dikili taşlar üzerinde (*müşrikler putlar için hayvanları bu taşlar üzerinde keserdi*) kesilen hayvanlar ile taksimat yapılırken fal oku çekilen etler ayet-i kerimede açıkça haram olarak nitelenmiştir. Allah Teala'nın adı anılmadan kesilen hayvanların haram olmasının, bu nimetleri veren Allah Teala olmasına rağmen bu hayvanların başkası adına kesilmesinin bu etleri manevi açıdan habis hale getirecek olmasından kaynaklandığı kabul edilmiştir. Ayet-i kerimede helalliğe yönelik açıklanan son husus ise ölmekten korkacak derecede açlık ve zaruret halinde kalan kimsenin, zaruret miktarıyla sınırlı kalacak şekilde ve yine kendisi durumunda olan başka birisinin elinden almamak kaydıyla haram kılınan bu etlerden yiyebileceği olmuştur. Buradaki durum, zaruretlerin haramları mübah kılmasıdır ve sonsuz af ve merhamet sahibi olan Allah Teala, zaruret sebebiyle kullarını cezalandırmayarak onlara merhamet edeceğini açıkça belirtmiştir.⁷⁶

2.1.1.6. Maide Suresi 4. ve 5. Ayet-i Kerimeler

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ

عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلْلٌ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلْلٌ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ

مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِذَا اتَّيَمُّوهُنَّ أَجْرَهُنَّ مَحْصِنِينَ غَيْرِ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّحِدِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ

بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; "*Rasulüm! Senden, kendilerine nelerin helal kıldığını soruyorlar. De ki: Size bütün iyi ve temiz şeyler helal kılındı. Allah'ın size öğrettiği bilgi ile eğittiğiniz avcı hayvanların, sizin için yakaladıklarını yiyin ve ava*

⁷⁶ Es-Sabuni, a.g.e, Maide Suresi 5/1-3; Çelik, a.g.e., Maide Suresi 5/1-3.

gönderirken üzerlerine Allah'ın ismini anın. Allah'a karşı gelmekten sakının; çünkü Allah, hesabı pek çabuk görendir.” ve “Bugün size bütün iyi ve temiz şeyler helal kılındı. Ehl-i kitabın yiyeceği size helal, sizin yiyeceğiniz de onlara helaldir. İffetinizi korumanız, zina etmemeniz, gizli dost edinmemeniz şartıyla ve mehirlerini verdiğiniz takdirde hür ve iffetli mümin kadınlar ile sizden önce kitap verilmiş olanların hür ve iffetli kadınları size helaldir. Her kim inanılması gereken kaideleri inkar ederse, onun bütün amelleri boşa gider ve o ahirette kesin olarak zarara uğrayanlardan olur.” şeklindedir.⁷⁷

Önceki üç ayet-i kerimede yasaklanan gıdalara ilişkin bilgiler bulunurken bu iki ayet-i kerimede ise helal kılınan ve hoş görülenler açıklanmıştır. Daha önce Bakara Suresi'nin ilgili ayetlerine ele alındığı üzere burada da helallikle birlikte tayyib kavramının yer aldığı görülmektedir. Buna sebep olarak, dinin iyi ve temiz gördüğü, helal olarak değerlendirdiği şeylerin insan aklının ve fitratının da iyi ve temiz gördüğü şeyler olması gösterilebilecektir. Dördüncü ayet-i kerimede, avlanmak üzere eğitilmiş köpek, pars ve kaplan gibi kara hayvanları iledoğan, kartal, şahin, atmaca ve akbaba gibi kuşların, avın üzerine gönderilirlerken besmele çekilmesi şartıyla, yakaladıkları hayvanların etlerinin helal olacağı hükme bağlanmış olup bu niyetle eğitilen hayvanların beslenmesi ve alışverişi de caiz görülmüştür. Bu noktada bir hadis-i şerif ise şu şekildedir: “Peygamber Efendimiz'e (sallallahu aleyhi ve sellem): ‘Ya Nebiyyallah! Ben ehl-i kitap arasında yaşıyorum. Onların kaplarından yemek yememiz caiz midir? Bazan arazide okatarak, bazan de eğitilmiş veya eğitilmemiş köpeğimle avlanıyorum. Bunlardan hangisini yiyebilirim?’ dedim. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: ‘Ehl-i kitabın kaplarından başka kap bulursanız onların kaplarından yemeyin. Ama başka kap bulamazsanız, yıkadıktan sonra onlarda yemek yiyebilirsiniz. Okunla avladığına gelince,

---

⁷⁷ Maide Suresi 5/4-5.

atarken ‘bismillah’ dediysen yiyebilirsin. Avın peşine gönderirken Allah’ın adını andıysan eğitilmiş köpeğin tuttuğunu da yiyebilirsin. Eğitilmemiş köpeğin yakaladığına gelince onu boğazlamaya yetişebildiğin takdirde yiyebilirsin.” şeklindedir.⁷⁸ Beşinci ayet-i kerimede ise yine tayyib ve helal kavramı birlikte zikrolunmuş, ehl-i kitabın kestikleri hayvanların ve pişirdikleri yemeklerin Müslümanlara helal olduğu belirtilmiştir. Bu noktada yemeklerin içerisinde İslam’da haram olarak değerlendirilen şeylerin (*domuz eti, haram içecekler vb.*) olmaması ise bir ön şarttır. Ayetin sonunda yer alan “Her kim inanılması gereken kaideleri inkar ederse, onun bütün amelleri boşa gider ve o ahirette kesin olarak zarara uğrayanlardan olur” hükmü uyarınca ise bir Müslümanın, ehl-i kitabın kestiği hayvanları ve hazırladıkları yemekleri yerken şüpheli hususlara dikkat etmesi ve kendi imanına ve dinine zarar getirmekten kaçınma hususunda azami özen göstermesi gerekmektedir.⁷⁹

2.1.1.7. Maide Suresi 87. ve 88. Ayet-i Kerimeler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْرَمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; “Ey iman edenler! Allah’ın size helal kıldığı temiz ve güzel nimetleri kendinize haram kalmayın! Haddi de aşmayın; çünkü Allah haddi aşanları sevmez.” ve “Allah’ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin. Kendisine iman ettiğiniz Allah’a karşı gelmekten sakının!” şeklindedir.⁸⁰

⁷⁸ Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el Cu’fi el-Buhari, Sahih-i Buhari, çev. Hanifi Akın, Ravza Yayınları, İstanbul, 2023, Zebaih, 4; Ebü’l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri, Sahih-i Müslim, çev. Ahmed Davutoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 2018, Sayd 8

⁷⁹ Çantay, a.g.e., Maide Suresi 5/4-5; Çelik, a.g.e., Maide Suresi 5/4-5.

⁸⁰ Maide Suresi 5/87-88.

Bu ayet-i kerimelerin nüzul sebebinin, sahabe-i kiramdan üç zatın, kendilerini tamamen ibadete vererek geceleri uyumadan namaz kılma, her gün oruç tutma ve kadınlardan uzak kalarak evlenmeme şeklinde azmedeceklerine ilişkin beyanları sonrasında Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) “Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah’a yemin ederim ki ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve O’na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse, benden değildir.”⁸¹ hadis-i şerifi olduğu kabul edilmektedir. Yine rivayet edildiği üzere bu olay üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) eshab-ı kiramı bir araya toplayarak “Birtakım kimselere ne oluyor ki hanımlarıyla beraber olmayı, yeme içmeyi, güzel koku sürmeyi, uyumayı ve meşru sayılan dünya zevklerini kendilerine haram kılıyorlar. Şüphesiz ki ben size keşiş ve ruhban olmanızı emretmiyorum. Benim dinimde et yemeyi terk etmek, kadınlardan uzaklaşmak bulunmadığı gibi, dünyadan el etek çekip manastırlara sığınmak da yoktur. Ümmetimin seyahati oruç, ruhbanlığı ise cihaddır. Allah’a ibadet ediniz, O’na hiçbir şeyi ortak koşmayınız, hac ve umre yapınız, namazlarınızı kılınız, zekatınızı veriniz, Ramazan orucunu tutunuz. Siz dosdoğru olunuz ki başkaları da öyle olsun. Sizden önceki ümmetler, aşırılıkları yüzünden helak oldular. Dini kendilerine zorlaştırdılar, Allah da onlara zorlaştırdı. Bugün kilise ve manastırlarda bulunanlar, onların artıklarıdır.”⁸² şeklinde bir konuşma yapmıştır. Gerek hadis-i şeriflerden gerekse de 87. ayet-i kerimeden açıkça eşyada asıl olanın mübahlık olduğu ve kulların kendi kendilerine bir şeylere helallik ve haramlık atfetmelerinin caiz olmadığı anlaşılmaktadır. Seksen sekizinci ayet-

---

⁸¹ Sahih-i Buhari, Nikah, 1.

⁸² Ebu’l Hasan el-Vahidi, Esbab-ı Nüzul, çev: Necdet Çağıl, Necati Tetik, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2019, s.207-208

i kerimede geçen “temiz ve helal rızıklardan yemek” ifadesinin de sadece yiyecek-
içecekleri değil, barınma, seyahat, giyinme gibi dünya nimetlerinin tümünü kapsadığını
söylemek yanlış olmayacaktır.⁸³

2.1.1.8. Maide Suresi 90. ve 91. Ayet-i Kerimeler

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; “Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve
putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir.
Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.” ve “Hiç şüphesiz şeytan içki ve kumar yoluyla
sizin aranızda ancak düşmanlık ve kin bırakmak, sizi Allah’ı zikretmekten ve namaz
kılmaktan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz, değil mi?” şeklindedir.⁸⁴

Mezkur ayet-i kerimelerle içki kati olarak yasaklanmıştır. Çalışmanın yukarıdaki
bölümlerinde bu ayet-i kerimede zikrolunan “hamr” kelimesine yönelik İslam alimlerinin
görüşlerinden detaylıca bahsedilmiştir. Bu ayetlerin nüzulüne kadar içki kesin bir dille
yasaklanmamış olmakla birlikte bu ayetin nüzulü sonrasında tamamen yasak hale
gelmiştir. Doksan birinci ayet-i kerimenin sonunda “Artık bunlardan vazgeçtiniz, değil
mi?” şeklindeki hitap da daha önce inen ayet-i kerimelerde zararlarından bahsedilen ve
her seferinde Müslümanların kendisinden biraz daha uzaklaştırıldığı içkinin artık
tamamen yasak edilmesi neticesinde oluşan yeni durumu vurgulamaktadır.⁸⁵

⁸³ Çelik, a.g.e., Maide Suresi 5/87-88; Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Maide Suresi 5/87-88.

⁸⁴ Maide Suresi 5/90-91.

⁸⁵ Es-Sabuni, a.g.e., Maide Suresi 5/90-91; Çelik, a.g.e., Maide Suresi 5/90-91.

2.1.1.9. En'am Suresi 118. ve 119. Ayet-i Kerimeler

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيرًا لَيُضِلُّونَ

بِأَهْوَائِهِمْ بَعِيرٍ عَلِيمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; “Eğer Allah’ın ayetlerine hakkiyle inanmış mü’minlerseniz, O’nun ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerinden yiyin.” ve “Allah’ın ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerini yemenize engel olan nedir? Oysa Allah, zarûret halinde yiyebileceğiniz şeyler dışında, size neleri haram kıldığını açık açık bildirmiştir. Doğrusu pek çok kimse, kesin bir bilgiye dayanmaksızın kendi temelsiz ve asılsız görüşleriyle insanları doğru yoldan saptırıyorlar. Şüphesiz Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir.” şeklindedir.⁸⁶

Bu ayet-i kerimelerde yer alan ifadeler, yine Maide Suresi 87 ve 88. ayet-i kerimelerde açıkladığımız hususlarla benzerlik arz etmektedir. Allah Teala nelerin yasaklandığı nelerin ise serbest bırakıldığını açıklamışken bazı kimselerin kendi görüşleri doğrultusunda dinin helal ve haram kıldığı şeyleri genişletmeye, yeterli ilme sahip olmadıkları halde kendi akıllarıyla hüküm vermeye kalkmaları gibi hususlar insanları doğru yoldan çıkarmaya yönelik hareketler olarak açıklanmıştır.⁸⁷

⁸⁶ En'am Suresi 6/118-119.

⁸⁷ Çantay, a.g.e., En'am Suresi 6/118-119; Çelik, a.g.e., En'am Suresi 6/118-119.

2.1.1.10. En'am Suresi 121. Ayet-i Kerime

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ

Ayet-i kerimenin meali; “Allah’ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etlerini yemeyin; çünkü bu, Allah’ın yolundan çıkmaktır. Muhakkak ki şeytanlar, kendileriyle işbirliği halindeki dostlarına sizinle mücadele etsinler diye sürekli telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarırsanız, o zaman siz de hiç şüphesiz müşrik olursunuz.” şeklindedir.⁸⁸

Bakara Suresi’nin 173. ayet-i kerimesi ile Maide Suresi’nin 3. ayet-i kerimelerinde yer bulan Allah Teala’nın adı anılmadan kesilen hayvanların helal olmayacağı hususu, En’am Suresi’nin 121. ayet-i kerimesinde de kendisine yer bulmuştur. Bununla birlikte ayet-i kerimede, helal ve haramlar hususunda Allah Teala’nın belirlediği sınırlara uymak gerektiğinin yanında bu hususta Allah Teala’ya düşmanlık edenlere uymanın da şirk olduğu bildirilmektedir. Bunun sebebi ise, Allah Teala’nın birliğini kabul etmenin, hayatın her noktasında onun emirlerini kabul etmekten geçmesidir.⁸⁹

2.1.1.11. En'am Suresi 138. ve 139. Ayet-i Kerimeler

وَقَالُوا هَذِهِ أَنْعَامٌ وَحَزَبٌ حَجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا إِلَّا مَنْ نَشَاءُ بَرِّعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءٌ عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; “Yine batıl zanlarıyla: ‘Şu hayvanlar ve ekinler haramdır; bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Şu hayvanlara binilmesi

⁸⁸ En’am Suresi (6): 121.

⁸⁹ Çelik, a.g.e., En’am Suresi 6/121; Es-Sabuni, a.g.e., En’am Suresi 6/121.

ve sırtlarına yük vurulması yasaktır' dediler. Bir kısım hayvanlar da var ki, onları keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Bütün bunlar, onların Allah adına uydurdukları yalanlardır. Allah da onları, uydurup durdukları bu yalanlar yüzünden cezalandıracaktır." ve "Bir de şöyle dediler: 'Şu hayvanların karınlarında bulunanlar erkeklerimize helal, kadınlarımıza haramdır. Şayet yavru ölü doğarsa erkek kadın herkes ondan yiyebilir.' Allah onları, bu kabil iddia ve yakıştırmalarından dolayı cezalandıracaktır. Şüphesiz O, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir." şeklindedir.⁹⁰

Bu ayet-i kerimelerde, müşriklerin kendi batıl inançları çerçevesinde bazı hayvanları ve ekinleri dokunulmaz olarak kabul edip kendi izin verdikleri dışında kişilerin bunları yemesine müsaade etmeyişlerine, bazı hayvanlara binmeyi haram sayışlarına, Allah Teala'nın adını anmadan hayvanları kesişlerine atıfla Allah Teala'nın bildirdikleri haricinde helal ve haramlar uyduranların cezalandırılacakları haber verilmektedir.⁹¹

2.1.1.12. En'am Suresi 145. Ayet-i Kerime

قُلْ لَا آجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رَجْسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلًا لِعَيْبٍ لَعِينٍ اللَّهُ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Ayet-i kerimenin meali; "Onlara şöyle de: Bana vahyedilenler içinde, bir kimseye haram kılınmış yiyecekler olarak sadece ölmüş hayvan etini, akıtılmış kanı, bir pislikten ibaret olan domuz etini, bir de yoldan çıkma manasında bir günah olarak Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvanı buluyorum. Fakat kim yasaklanan bu şeylerden yemeye

⁹⁰ En'am Suresi 6/138-139.

⁹¹ Çantay, a.g.e., En'am Suresi 6/138-139; Çelik, a.g.e., En'am Suresi 6/138-139.

mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret ölçüsünü geçmemek şartıyla yiyebilir. Çünkü senin Rabbin çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.” şeklindedir.⁹²

Maide Suresi'nin 3. ayet-i kerimesinden hatırlanacağı üzere ölüm korkusu içerisinde olan kişinin, zaruret miktarıyla sınırlı kalmak kaydıyla ve benzer durumda olan başkasının elinden almamak koşuluyla haram olarak nitelenmiş gıdaları tüketmesine Allah Teala tarafından izin verilmiştir. Yine bu ayet-i kerimede de açıkça leş, kan, domuz ve Allah Teala'nın adı anılmadan kesilen hayvanların haramlığı vurgulanmış, akabinde Maide Suresi'nin 3. ayet-i kerimesinde olduğu gibi zaruret şartlarıyla sınırlı kalmak ve benzer durumdaki başkalarının hakkına girmemek kaydıyla cevaz bulunduğu ifade edilmiştir. Burada, İslam'da insan hayatının korunmasına ve tehlikelerden uzak tutulmasına verilen önem bir kez daha vurgulanmış ve zaruretlerin haramları mübah hale getirdiği tekrar edilmiş olmaktadır.⁹³

2.1.1.13. En'am Suresi 146. Ayet-i Kerime

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفْرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا أَوْ
الْحَوَائِيَّ أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَعْضِهِمْ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

Ayet-i kerimenin meali; *“Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları*

⁹² En'am Suresi 6/145.

⁹³ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, En'am Suresi 6/145; Çelik, a.g.e., En'am Suresi 6/145.

dışındaki tüm iç yağlarını da onlara haram kılmıştır. Azgınlıkları yüzünden biz onları böyle cezalandırdık. Gerçekten biz gerçeği söyleriz.” şeklindedir.⁹⁴

Daha önce Nisa Suresi'nin 160. ayet-i kerimesinde açıklandığı üzere İsrailoğullarına, halleri ve günahları yüzünden normalde helal olarak değerlendirilen bazı hayvanlar haram kılınmıştı. Bu noktada yasağın genişliğine bakıldığında sadece tek tırnaklı hayvanların değil tırnağı olan tüm hayvanların (koyun, keçi ve sığır hariç) yasağın kapsamına girdiği görülmektedir. Gerek domuz ve yırtıcı hayvanlar, gerekse de deve ile bütün kuşlar İsrailoğullarına haram kılınmıştır. Allah Teala, Hazreti Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine olan şefkatinin tezahürüyle Müslümanlara yalnızca fitrata ters ve habis gıdaların tüketilmesini yasaklamış, bu tarz kısıtlamalar getirmemiştir.⁹⁵

2.1.1.14. A'raf Suresi 32. Ayet-i Kerime

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً
يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

Ayet-i kerimenin meali; *“Rasulüm şöyle de: ‘Allah’ın kulları için yarattığı ziynetleri, temiz ve hoş rızıkları kim haram kılabilir?’ De ki: ‘Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir; kıyamet günü ise sadece müminlerin olacaktır.’ İşte biz, bilen bir toplum için ayetleri böyle açık açık beyan ediyoruz.”* şeklindedir.⁹⁶

Ayet-i kerimede, Allah Teala tarafından insanlığa verilen her türlü nimetin dünyada müminlerin yüzü suyu hürmetine kafirlere de veriliyor olmakla birlikte ahirette

⁹⁴ En'am Suresi 6/146.

⁹⁵ Çelik, a.g.e., En'am Suresi 6/146; Es-Sabuni, a.g.e., En'am Suresi 6/146.

⁹⁶ A'raf Suresi 7/32.

sadece müminlere mahsus olacağı, kafirlerin bu nimetlerden bir payının olmayacağı, bu dünyada söz konusu nimetlerin elde edilmesinde acılar, tatsızlıklar, kederler olsa da ahirette bu nimetlerin her türlü kederden ari bir şekilde müminlere ikram edileceği anlatılmaktadır. Yine ayet-i kerimede, daha önce yukarıdaki ayet-i kerimelerde ele alındığı üzere eşyada asıl olanın mübahlık olduğu, Allah Teala'nın helal dediğine kimsenin haram diyemeyeceği, şahsi tercihlere dayalı olarak aşırı dindarlık duygusu, günahlarla mücadele arzusu gibi amaçlarla hiçbir müminin helal olan bir şeyi kendisine haram kılmasının doğru olmadığı açıklanmaktadır.⁹⁷

2.1.1.15. A'raf Suresi 157. Ayet-i Kerime

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُجِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Ayet-i kerimenin meali; “Onlar, ellerindeki Tevrat ve İncil’de özelliklerini yazılı buldukları o Rasul’e, okuma yazma bilmeyen o Peygamber’e uyarlar. O Peygamber onlara iyilik, doğruluk ve güzelliği emretmekte; her türlü kötülüğü ve çirkinliği yasaklamakta; temiz ve hoş olan bütün yiyecek ve içecekleri onlara helal, kötü ve pis olan şeyleri ise onlara haram kılmakta; sırtlarındaki kendi şeriatlarından kalma ağır yükleri kaldırmakta, boyunlarına vurulmuş zincirleri kırıp atmaktadır. Bu bakımdan ona inanan, ona saygı duyan, düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen Kur’an’a uyan kimseler, işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.” şeklindedir.⁹⁸

⁹⁷ Çantay, a.g.e., A'raf Suresi 7/32; Çelik, a.g.e., A'raf Suresi 7/32.

⁹⁸ A'raf Suresi 7/157.

Ayet-i kerimede, daha önce indirilen kitaplarda özellikleri tarif edilen Hazreti Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ona indirilen kitaba uymanın gerekliliğinden bahsedilerek onun emrettikleri hakkında açıklamada bulunmaktadır. Bu çerçevede ayet-i kerimede; Hazreti Muhammed'e (sallallahu aleyhi ve sellem) indirilen şeriat vasıtasıyla her türlü iyiliğin, adaletin, hakkın, din ve aklın güzel gördüğü ve insan fitratına uygun olan şeylerin emrolunduğu, insanların çirkin ve fena işlerden ve sözlerden sakındırıldığı, daha önce bazı sebeplerle İsrailoğullarına bir kısmının haram kılınmasının aksine insana zararlı olmayan, tayyib sıfatını haiz ve içerisine pis bir içerik karışmayan tüm yiyecek, içecek ve giyeceklerin helal kılındığı, insana zararlı, habis ve insan fitratına uygun olmayan domuz eti, leş, kan ve içki gibi maddi pislikler ve kumar, faiz, rüşvet ve sahtekarlık gibi manevi pisliklerin yasaklandığı izah olunmaktadır.⁹⁹

2.1.1.16. Nahl Suresi 67. Ayet-i Kerime

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Ayet-i kerimenin meali; *“Hurma ağaçlarının ve üzüm asmalarının meyvelerinden hem sarhoşluk veren bir içki hem de güzel bir rızık elde edersiniz. Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir toplum için kesin bir delil vardır.”* şeklindedir.¹⁰⁰

Ayet-i kerimede “seker” olarak ifade edilen, hurma ve üzüm meyvelerinden elde edilen sarhoşluk veren içeceklerdir. Nahl Suresi 167. ayet-i kerimenin inişinden önce henüz içkiye yönelik bir yasak bulunmamakla birlikte, bu ayette meyvelerden elde edilen içecekler arasında ayrıma gidilmesi ve seker ile güzel rızık ifadelerinin ayrı ayrı ifade

⁹⁹ Çelik, a.g.e., A'raf Suresi 7/157; Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, A'raf Suresi 7/157.

¹⁰⁰ Nahl Suresi 16/67.

edilmesi, müfessirlerin ekserisine göre ileride içkiye yönelik gelecek yasağın habercisi olmuştur. Bununla birlikte, meyvelerden içki elde edip tüketmek ile temiz ve sağlığa uygun rızık edinmek arasında tercih, o dönem itibariyle insana bırakılmıştır.¹⁰¹

2.1.1.17. Nahl Suresi 114-117. Ayet-i Kerimeler

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنَّ كُنُتُمْ لِيَآءَهُ تَعْبُدُونَ

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَالٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا

يُفْلِحُونَ

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; “Öyleyse, Allah’ın size rızık olarak verdiği helal ve temiz nimetlerden yiyin. Eğer yalnız Allah’a kulluk yapıyorsanız O’nun nimetlerine şükredin.”, “Allah size sadece leşi, kanı, domuz etini ve Allah’tan başkası adına kesilen hayvanların etini haram kıldı. Fakat kim bunlardan yemeye mecbur kalır da, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret ölçüsünü geçmemek şartıyla yerse, ona da bir günah yoktur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”, “Hiçbir delile dayanmadan sırf dillerinizin yalan yere nitelendirmesiyle, ‘Şu helaldir, şu haramdır’ demeyin. Böyle yapmakla Allah adına yalan uydurmuş olursunuz. Allah adına yalan uyduranlar ise asla kurtuluşa eremezler.” ve “Böylelerinin dünyada elde edecekleri şey,

¹⁰¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Nahl Suresi 16/145; Çelik, a.g.e., Nahl Suresi 16/67.

çok az süreli bir menfaatten ibarettir. Ahirette ise kendilerini can yakıcı bir azap beklemektedir.” şeklindedir.¹⁰²

Daha önce Bakara Suresi'nin 57., 168. ve 172. ayet-i kerimeleri başta olmak üzere birçok ayet-i kerimede zikrolunduğu üzere Nahl Suresi'nin 114. ayet-i kerimesinde de insanın dünya yaşantısını idame ettirmek amacıyla yeme-içmede dikkat edeceği hususun helallik ve tayyiblik olduğu vurgulanmakta, insanın bu nimetler için Rabbine şükrünü ise ihmal etmemesi gerektiği tembihlenmektedir. Nahl Suresi'nin 115. ayet-i kerimesinde ise yine Bakara Suresi'nin 173. ve Maide Suresi'nin 3. ayet-i kerimesi gibi birçok ayet-i kerimede zikrolunan haram gıdalara atıfta bulunularak bunları tüketmenin hangi koşullar altında caiz olacağı belirtilmektedir. Nahl Suresi'nin 116. Ayet-i kerimesi ise En'am Suresi'nin 119. ayet-i kerimesinde de mevzu olunduğu üzere kendi akıllarıyla yaptıkları çıkarımlara dayanarak Allah Teala'nın koyduğu hükümler haricinde helallik-haramlık belirlemeye çalışanların durumunu anlatmakta ve bir sonraki ayet-i kerimede ise bu kişileri ahirette bekleyen azaba ilişkin bilgi verilmektedir. Bu noktada, kendisinde helal-haram belirleme yetkisi görenlerin Allah Teala adına yalan uydurmuş oldukları belirtilmiştir. Bu sözün muhatapları, Kur'an-ı Kerim ve sünneti esas almadan hüküm vermeye kalkanlar ile insanların doğru ve yanlış bilme-bulma konusunda kendi haline bırakıldığını iddia edenlerdir. Burada, Kur'an-ı Kerim ve sünnet muhtevası çerçevesinde içtihatla bulunan liyakatli İslam alimlerinin, nasslarda hakkında açık hüküm bulunmayan konularda verdikleri hükümlerin bu kapsamda değerlendirilmemesi gerektiğini de hatırd tutmak uygun olacaktır.¹⁰³

---

¹⁰² Nahl Suresi 16/114-117.

¹⁰³ Es-Sabuni, a.g.e., Nahl Suresi 16/114-117; Çelik, a.g.e., Nahl Suresi 16/114-117.

2.1.1.18. Taha Suresi 81. Ayet-i Kerime

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ يَحِلَّ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ

Ayet-i kerimenin meali: “Size rızık olarak verdiğimiz temiz (ve helal) nimetlerden yiyin. Bu hususta azgınlık ve nankörlük yapmayın; aksi halde gazabım tepenize iner. Kimin de üzerine gazabım inerse, artık o helak uçurumuna yuvarlanıp gider.” şeklindedir.¹⁰⁴

Ayet-i kerimede Allah Teala’nın kullarına temiz olarak nitelendirdiği nimetlerden tüketmelerini emrettiği, bu konudaki emri yerine getirmeyenlerin ise Allah Teala tarafından cezalandırılacağı ve bu kişilerin helak olanlardan olacağı vurgulanmıştır.

2.1.1.19. Hac Suresi 30. Ayet-i Kerime

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعْظَمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُنْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

Ayet-i kerimenin meali; “Bütün bunlar, Allah tarafından belirlenmiş hükümlerdir. Artık kim Allah’ın emir ve yasaklarına gereken saygıyı gösterir, onları yüceltirse bu, Rabbinin katında onun için bütünüyle hayırdır. Haram olduğu daha önce bildirilenlerin dışındaki hayvanların eti size helal kılınmıştır. O halde artık o iğrenç, pis putlardan kaçın ve yalan sözden de uzak durun.” şeklindedir.¹⁰⁵

Ayet-i kerimede, daha önce yukarıda açıkladığımız ayet-i kerimelerle haramlığı bildirilenler dışındaki hayvanların etlerinin helal olduğu tekrar açıkça ifade edilmiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Taha Suresi 20/81.

¹⁰⁵ Hac Suresi 22/30.

¹⁰⁶ Çelik, a.g.e., Hac Suresi 22/30; Çantay, a.g.e., Hac Suresi 22/30.

2.1.1.20. Mü'minun Suresi 51. Ayet-i Kerime

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُّوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

Ayet-i kerimenin meali; “Ey peygamberler! Temiz ve helal olan rızıklardan yiyin ve daima salih ameller işleyin. Gerçekten ben, yapmakta olduğunuz her şeyi hakkiyle bilirim.” şeklindedir.¹⁰⁷

Peygamberleri muhatap alan bu ayet-i kerime, aslında peygamberler üzerinden tüm insanlara ilahi mesajı ulaştırmaktadır. Hazreti Muhammed’in (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifinde “Allah Teala temizdir, ancak temiz olanları kabul eder. O, peygamberlerine emrettiği şeyi müminlere de emretmiştir.”¹⁰⁸ buyurması, bu hitabın tüm müminler için geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁰⁹

2.1.2. Kur’an-ı Kerim’de Takvaya İlişkin Ayet-i Kerime Örnekleri

Çalışmanın ilk bölümünde ele alındığı üzere takva, günahlardan kaçınma noktasında bir Müslümanın azami dikkatli olmasını içeren bir kavramdır. Kur’an-ı Kerim’de kelime olarak “takva” 17 yerde geçmiş, 49 ayet-i kerimede “müttaki” yani takva sahipleri ifadesi kullanılmış, toplamda 200’den fazla ayet-i kerimede ise takva kelimesinden türeyen çeşitli kullanımlar yer almıştır. Bu ayet-i kerimelerle müttaki kullar müjdelenmiş ve takva sahibi olmak teşvik edilmiştir.¹¹⁰

¹⁰⁷ Mü'minun Suresi 23/51.

¹⁰⁸ Sahih-i Müslim, Zekat, 65.

¹⁰⁹ Çelik, a.g.e., Mü'minun Suresi 23/51.

¹¹⁰ Uludağ, “Takva”, 484-486; Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Bakara Suresi 2/197.

Bu kısımda takvaya ilişkin ayet-i kerime örnekleri ele alınacak olup çalışmanın ilerleyen bölümlerde tasavvuf-takva ilişkisinden daha detaylı olarak bahsedilecektir.

2.1.2.1. Bakara Suresi 177. Ayet-i Kerime

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

Ayet-i kerimenin meali; “Yüzlerinizi doğu ya da batı tarafına çevirmeniz iyilik değildir. Asıl iyilik; Allah’a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara ve peygamberlere inanan; malını sevdiği halde akrabasına, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, dilenenlere, hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren; namazı dosdoğru kılıp zekatı ödeyen; antlaşma yaptığında sözünde duran; sıkıntı, darlık, hastalık ve şiddetli savaş zamanlarında sabredenlerin yaptığıdır. Kulluklarında samimi ve dürüst olanlar işte bunlardır; gerçek takva sahipleri de yine bunlardır.” şeklindedir.¹¹¹

Ayet-i kerimede takva sahipleri övülerek kulluklarında samimi ve dürüst olanların müttakiler olduğu belirtilmiş ve bu kişilerin özelliklerinden bazıları sayılmıştır. Ayet-i kerimede belirtilenlere göre takvanın temelinde “birr”, yani iman ve ibadetten başlamak üzere her türlü hayır, iyilik, ihsan, itaat ve doğruluk bulunmaktadır. Birr kelimesi hadis-i şeriflerde “güzel ahlak” olarak da tarif edilmiştir.¹¹²

¹¹¹ Bakara Suresi 2/177.

¹¹² Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Bakara Suresi 2/ 177; Çelik, a.g.e., Bakara Suresi 2/177.

2.1.2.2. Bakara Suresi 197. Ayet-i Kerime

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ
وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُوا يَا أُولِي الْأَلْبَابِ

Ayet-i kerimenin meali; “*Hac vakti, bilinen aylardır. O aylarda ihrama girip hac yapmaya karar veren kişi hac boyunca cinsi münasebetten, günah işlemekten, kavga ve münakaşadan tamamen uzak durmalıdır. İyilik olarak ne yaparsanız, Allah onu elbette bilir. Bir de yolculuk için yanınıza azık alın. Şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Öyleyse ey akıl sahipleri, bana karşı gelmekten ve azabımdan sakının!*” şeklindedir.¹¹³

Bu ayet-i kerimede, selim akıl sahibi olmanın bir gereği olan Allah Teala’dan korkmanın, ona karşı derin bir saygı içinde olup emirlerini yerine getirmenin ve yasaklarından kaçınmanın önemi, takva ile açıklanmakta ve vurgulanmaktadır.¹¹⁴

2.1.2.3. Al-i İmran Suresi 15-17. Ayet-i Kerimeler

قُلْ أُوْتِينُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكَمُ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ
مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا أَمْنَا فَأَغْرِبْنَا لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْقِبِينَ وَالْمُسْتَعْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; “*Onlara şöyle söyle: Size bunlardan daha güzelini haber vereyim mi? Takva sahiplerine Rableri katında altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve hepsinden öte Allah’ın rızası vardır.*

¹¹³ Bakara Suresi 2/197.

¹¹⁴ Çelik, a.g.e., Bakara Suresi 2/197.

Allah, kullarını hakkiyle görmektedir.”, “O takva sahipleri: ‘Rabbimiz! Şüphesiz biz iman ettik; ne olur günahlarımızı bağışla ve ateşin azabından bizi koru!’ derler.” ve “Onlar sabreden, söz ve davranışlarında dürüst olan, ilahi emirlere gönülden itaat eden, mallarını Allah yolunda harcayan ve seher vakitlerinde Allah’tan bağışlanma dileyenlerdir.” şeklindedir.¹¹⁵

Ayet-i kerimelerde, ahiret hayatının dünya hayatından daha önemli olduğu vurgulanarak Allah Teala’dan hakkıyla sakınanların ahirette kavuşacakları nimetlerden bahsedilmekte, Allah Teala’nın rızasına kavuşma nimetinin her şeyin ötesinde olduğuna dikkat çekilerek müttakilerin bazı özellikleri açıklanmaktadır. Konuya ilişkin hadis-i şeriflerde, Allah Teala’nın rızasının, Cennette ulaşılabilecek ve insan ruhunun hazzını alabileceği en yüksek makam olduğu bildirilmektedir.¹¹⁶

2.1.2.4. Al-i İmran Suresi 133-136. Ayet-i Kerimeler

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ اللَّهُ فَغُفِرَ لَهُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ

يَعْلَمُونَ

أُولَٰئِكَ جَزَاءُ هُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

Ayet-i kerimelerin mealleri sırasıyla; *“Rabbimizin bağışlamasına ve genişliği göklerle yer kadar olup takva sahipleri için hazırlanmış bulunan cennete birbirinizle*

¹¹⁵ Al-i İmran Suresi 3/15-17.

¹¹⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Al-i İmran Suresi 3/15-17; Çelik, a.g.e., Al-i İmran Suresi 3/15-17.

yarışircasına koşuşun.”, “O takva sahipleri, bollukta da darlıkta da Allah yolunda harcar, öfkelerini yutar ve insanların kusurlarını affederler. Allah da böyle iyilik ve ihsan sahiplerini sever.”, “Onlar çirkin bir iş yaptıkları veya günah işleyerek kendi öz canlarına zulmettikleri zaman, hemen Allah’ı hatırlayarak O’ndan günahlarının affını isterler. Zaten, günahları Allah’tan başka kim affedebilir ki? Hem onlar, işledikleri günah ve hatalarda bile bile ısrar da etmezler.” ve “Onların mükafatı, Rableri tarafından bağışlanma ve içinde ırmaklar akan cennetlerdir. Onlar orada sonsuzca kalacaklardır. Böyle bildikleriyle gerektiği şekilde amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!” şeklindedir.¹¹⁷

Bu ayet-i kerimelerde, yine takva sahiplerinin Rableri katındaki ecirlerinin büyüklüğü tarif edilerek takva sahibi olmak için kullarda bulunması gereken bazı özelliklere değinilmiştir. Burada bilhassa insanların hata yapmamak için çabalarken bir yandan da yaptıkları hatalardan af dilemelerinin önemine dikkat çekilmekte ve Allah Teala’nın af dileyenlerin kusurlarını mağfiret edeceği belirtilmektedir.¹¹⁸

2.1.2.5. Al-i İmran Suresi 138. Ayet-i Kerime

هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ

Ayet-i kerimenin meali; “İşte bu Kur’an, insanlar için bir açıklama, takva sahipleri için bir doğru yol rehberi ve öğüttür.” şeklindedir.¹¹⁹

Ayet-i kerimede, takva sahiplerinin takip edecekleri yolun, öğütlerini tutacakları kaynağın Kur’an-ı Kerim olduğu, Kur’an-ı Kerim’in ise bütün insanlığın hak ile batılı,

¹¹⁷ Al-i İmran Suresi 3/133-134.

¹¹⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Al-i İmran Suresi 3/133-136; Çelik, a.g.e., Al-i İmran Suresi 3/133-136.

¹¹⁹ Al-i İmran Suresi 3/138.

yanlışla doğruyu birbirinden ayırmasına yardım eden, hakkı açıklayan ve insanlığı doğru yola ileten bir kitap olduğu ifade edilmektedir.¹²⁰

2.1.2.6. Maide Suresi 2. Ayet-i Kerime

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَحْلُوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أُمِينَ الْبَيْتِ الْحَرَامِ يَبْتَغُونَ فَضْلًا
مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا
عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

Ayet-i kerimenin mealı; “Ey iman edenler! Allah’ın dininin alametlerine, haram aylara, Kabe’ye hediye edilen kurbanlık hayvanlar ile onların boyunlarına takılan gerdanlıklara, Rablerinin lutuf ve rızasını isteyerek Beyt-i Haram’a gelenlere sakın saygısızlık etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman isterseniz avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram’ı ziyaretinizi engellediler diye bir topluluğa duyduğunuz öfke, sakın sizi onlara karşı saldırganlık yapmaya sevk etmesin. İyilik ve takvada birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta ise yardımlaşmayın. Allah’tan korkun. Çünkü Allah’ın cezası çok şiddetlidir.” şeklindedir.¹²¹

Ayet-i kerimede müminlere iyilikte ve takvada yardımlaşmaları emredilmiş, bu vasıta ile Allah Teala’nın şiddetli cezasından kurtulunabileceği ifade edilmiştir.

¹²⁰ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Al-i İmran Suresi 3/138; Çelik, a.g.e., Al-i İmran Suresi 3/138.

¹²¹ Maide Suresi 5/2.

2.1.2.7. Maide Suresi 27. Ayet-i Kerime

وَإِذْ عَلَّمْنَا نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُقَبَّلْ مِنَ الْآخَرَ قَالَ لَا فُتِنَّاكَ إِنْ مَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنْ
الْمُتَّقِينَ

Ayet-i kerimenin meali; “Onlara Adem’in iki oğlunun başından geçen ibret verici şu gerçeği anlat: Onlar Allah’a birer kurban takdim etmişlerdi de birinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen kıskanıp: ‘Seni mutlaka öldüreceğim’ deyince, öteki şu cevabı vermişti: ‘Allah ancak takva sahiplerinin ibadetini kabul buyurur.’” şeklindedir.¹²²

Bu ayet-i kerimede, Hazreti Adem’in (Aleyhisselam) oğulları Habil ve Kabil’in kıssası anlatılırken Habil’in ağzından kullanılan “Allah ancak takva sahiplerinin ibadetini kabul buyurur.” ifadesiyle ibadetlerin kabulü konusunda takvaya sarılma gerekliliği kendini göstermektedir. Örnekte Habil, ihlaslı bir kul olmasının sebebiyle, Kabil karşısında Allah Teala korkusuyla herhangi bir taşkınlıkta bulunmamıştır.¹²³

2.1.2.8. Duhan Suresi 51. Ayet-i Kerime

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ

Ayet-i kerimenin meali; “Beri tarafta, gönülleri Allah saygısıyla dopdolu olup O’na karşı gelmekten sakınanlar, her türlü azaptan güvenli bir yerdedir.” şeklindedir.¹²⁴

¹²² Maide Suresi 5/27.

¹²³ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir”, Maide Suresi 5/27; Çelik, a.g.e., Maide Suresi 5/27.

¹²⁴ Duhan Suresi 44/51.

Bu ayet-i kerimede müttakilerin bir özelliği sayılarak gönüllerinin Allah Teala'ya saygı ile dolu olduğundan bahsedilmiştir. Peşi sıra gelen ayet-i kerimelerde ise müttaki kulların Cennet'te kavuşacağı bazı nimetler sıralanmakta ve en büyük mutluluğun, Rabbimizin lütf-u keremiyle bu nimetlere kavuşmak olduğu belirtilmektedir.¹²⁵

2.1.2.9. Tur Suresi 17. Ayet-i Kerime

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ

Ayet-i kerimenin meali; “Gönülleri Allah’a karşı saygıyla dopdolu olup O’na itaatsizlikten sakınan ve O’nun emirlerini büyük bir itina ile yerine getirmeye çalışanlar, cennetlerde ve nimet içindedirler.” şeklindedir.¹²⁶

Bu ayet-i kerimede müttakilerin kimler olduğu belirtilerek kavuşacakları güzelliklerden haber verilmiştir. Bu noktada müttakilerin bazı özellikleri olarak Allah Teala'ya gönülden saygı duymaları, ondan korkmaları ve onu sevmeleri, bu korku ve sevginin yönlendirmesiyle onun yasakladıklarından dikkatlice kaçınıp emirleri ciddiyet içerisinde yerine getirmelerine dikkat çekilmiştir. Yine peşi sıra gelen ayet-i kerimelerle birlikte değerlendirildiğinde ise müttakilerin cennete girmenin yanı sıra cehennem azabından uzak olacakları da hassaten vurgulanmış olup bu durum, cehennem azabından kurtulmanın ayrı bir nimet, cennete girmenin ise ikinci bir nimet olmasından kaynaklanmaktadır.¹²⁷

¹²⁵ Çantay, a.g.e., Duhan Suresi 44/51-57; Çelik, a.g.e., Duhan Suresi 44/51-57.

¹²⁶ Tur Suresi 52/17.

¹²⁷ Tur Suresi 52/17-20.

2.2. Hadis-i Şerif Örnekleri

Çalışmanın bu kısmında, helal gıdanın, helal rızkın ve takvanın önemine ilişkin hadis-i şeriflerden örnekler paylaşılacaktır.

Kütüb-i Sitte'den Örnekler

“Kişinin yedikleri içinde en helal olanı, elinin emeğiyle kazanarak yediği şeylerdir.”¹²⁸

“Allah Teala temizdir, ancak temiz olanları kabul eder. O, peygamberlerine emrettiği şeyi müminlere de emretmiştir. Cenab-ı Hak peygamberlere: ‘Ey peygamberler! Temiz ve helal olan rızıklardan yiye ve daima salih ameller işleyin’ (Mü’minun 23/51) buyurmuştur. Müminlere de aynı şekilde: ‘Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz ve helal olanlarından yiye!’ (Bakara 2/172) buyurmuştur. Bir kimse Allah yolunda uzun seferler yapıyor. Saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini gökyüzüne açarak: ‘Ya Rabbi! Ya Rabbi!’ diye yalvarıyor. Halbuki onun yediği haram, içtiği haram, gıdası da haramdır. Böyle birinin duası nasıl kabul edilir!”¹²⁹

“Allah’ım, beni bağışla, bana merhamet et, rızanı kazandıracak işler yaptır, bana afiyet ve hayırlı rızık ver.”¹³⁰

“Helal de açıklanmış haram da açıklanmıştır. Bu ikisinin arasında helalden mi olduğu haramdan mı olduğu belli olmayan insanların pek çoğunun bilmediği şeyler vardır. Her kim bu tür şüpheli şeyleri terk ederse dinini ve ırzını korumuş olur selamete

---

¹²⁸ Sahih-i Buhari, Büyü, 15; Ebu Davud Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistani el-Ezdi, Sünen-i Ebu Davud, çev. İbrahim Koçalış, Erkam Yayınları, İstanbul, 2008, Büyü, 77.

¹²⁹ Sahih-i Müslim, Zekat, 19.

¹³⁰ Sahih-i Müslim, Zikir, 35.

erer. Kim de bunlardan birine girerse harama düşmesi pek yakındır. Yasak bölgenin çevresinde sürüsünü otlatan çobanın sürüsünü o yasak bölgeye kaçırmaması çok çabuk olur. Dikkat edin her otorite sahibinin bir yasak bölgesi vardır. Dikkat edin her otorite sahibinin bir yasak bölgesi vardır. Dikkat edin Allah'ın yasak bölgesi de haram kıldığı şeyler vardır.”¹³¹

Rasulullah'dan (sallallahu aleyhi ve sellem) yağ, peynir ve hayvan derilerinden yapılan elbiseleri giymenin hükmü sorulduğunda şöyle buyurdular: “Helal Allah'ın kitabında helal kıldığı şeylerdir. Haram da; yine Allah'ın kitabında haram kıldığı şeylerdir. Hükmünü belirtmediği şeyler ise affedip mübah kıldığı şeylerdir.”¹³²

“Kul, haram olabilecek şeye düşmekten uzak durarak sakıncalı olmayan şeyi bile terk etmedikçe takvalı kişilerden olmak durumuna yükselemez.”¹³³

“Allah'ım helal nimetlerinle benim gözümü, gönlümü öyle doyur ki harama dönüp bakmayayım.”¹³⁴

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) “Her kim helal lokma yer, sünnete göre yaşarsa ve insanlar da onun kötülüğünden emin olursa bu kişi cennete girer” buyurmuş, kendisine “Ey Allah'ın Rasulü, bugün bu özellikleri taşıyan, buna hassasiyet gösteren pek çok kimse vardır” diye sorulduğunda “Bu söylediğim özellikler, benden sonraki asırlarda yaşayan kişilerde de bulunacaktır” şeklinde mukabele etmiştir.¹³⁵

---

¹³¹ Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre et-Tirmizi, Sünen'üt-Tirmizi, çev. Mehmet Türk, Kitap Dünyası, İstanbul, 2019, Büyü', 1205;

¹³² Sünen'üt-Tirmizi, Libas, 1726.

¹³³ Sünen'üt-Tirmizi, Kıyamet, 2451.

¹³⁴ Sünen'üt-Tirmizi, Deavat, 111.

¹³⁵ Sünen'üt-Tirmizi, Kıyamet, 2520.

“Şüphesiz helal de bellidir, haram da bellidir. (Fakat) bunlar arasında (helal mi, haram mı olduğu belli olmayan birtakım) şüpheli şeyler vardır; ben bu konuda size bir misal vereceğim (bu konuyu size bir misalle anlatacağım): Şüphesiz Allah (girilmesi yasak olan) bir koru kurmuştur. Biliniz ki, Allah'ın korusu haram kıldığı şeylerdir. Şüphesiz hayvanlarını korunun etrafında otlatan kişi, her an oraya dalabilir ve şüphesiz şüpheli şeylere dalan kişi de (harama) her an cesaret edebilir.”¹³⁶

“Onlar (helaller ve haramlar) arasında şüpheli şeyler vardır, insanların çoğu onları bilmezler. Şüphelilerden sakınan kişi, ırzını ve dinini kurtarmış demektir. Kim de şüpheli şeylere dalarsa harama dalmış olur.”¹³⁷

“İbn Abbas'dan (radıyallahu anh) şöyle rivayet olunmuştur: Cahiliyye (dönemi) halkı bazı şeyleri yerlerdi, bazı şeyleri de tiksindiklerinden dolayı yemezlerdi. Derken yüce Allah, Peygamberini gönderdi ve Kitabını indirdi. Helalini ve haramını açıkladı. Artık onun haram kıldığı haramdır, helal kıldığı da helaldir. Hakkında açıklama yapmadığı ise affedilmiştir. Sonra, "De ki: Bana vahyolunanda (bu haram dediklerinizi) yiyen kimse için haram edilmiş bir şey bulamıyorum" ayetini sonuna kadar okudu.”¹³⁸

“Ümmü Seleme (radıyallahu anha) şöyle demiştir: Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) sabah farzını kılıp selam verdiği zaman şu duayı okurdu: Allah'ım! Ben senden yararlı ilim, güzel (helal) rızık ve makbul amel dilerim.”¹³⁹

---

¹³⁶ Sünen-i Ebu Davud, Büyü', 3329.

¹³⁷ Sünen-i Ebu Davud, Büyü', 3330.

¹³⁸ Sünen-i Ebu Davud, Et'ime, 3800.

¹³⁹ Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid Mace el-Kazvini, Sünen-i İbni Mace, çev. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2018, Zikir ve Dua, 978.

“Şüphesiz erkeğin yediği en helal lokma kendisinin (meşru) kazancından olanıdır. Çocuğu da şüphesiz onun bir kazancıdır.”¹⁴⁰

“Erkek kendi el emeğinden daha helal bir kazanç kazanmamıştır ve erkeğin kendi nefsi, ailesi, çocuğu ve hizmetçisine harcadığı mal (onun için) sadakadır.”¹⁴¹

“Ey insanlar! Allah'tan korkunuz ve (dünyalığı) istemekte mutedil olunuz (ifrat ve tefritten sakınınız). Çünkü rızık gecikse bile tamamını almadıkça hiçbir nefis ölmeyecektir. O halde (rızık talebinde) Allah'tan korkunuz ve (dünyalığı) istemekte mutedil olunuz (ifrat ve tefritten sakınınız). Helal olan (dünyalığı) alınız ve haram olanı bırakınız.”¹⁴²

“Dünyaya rağbet göstermemek, ondan yüz çevirmek, ne helal şeyi haram etmekledir, ne de malı zayı etmektedir (atmak veya yersiz harcamaktadır). Ve lakin dünyaya rağbet göstermemek, senin ellerinde bulunana (nimet ve imkanlara) Allah'ın elinde (yani hazinesinde) olandan (nimet ve imkanlardan) fazla güvenir (umutlanır) olmamandır ve başına bir musibet geldiği zaman sevabından dolayı ona gösterdiği rağbetin (ve rızanın), başına o musibetin faraza gelmemiş olması arzusundan fazla olmasıdır.”¹⁴³

---

¹⁴⁰ İbni Mace, Ticarat, 2220.

¹⁴¹ İbni Mace, Ticarat, 2221.

¹⁴² İbni Mace, Ticarat, 2144.

¹⁴³ İbni Mace, Zühd, 4100.

Diğer Kaynaklarda Yer Alan Örnekler

“Helalin ne olduğunu öğrenip onu kazanmaya çalışmak her Müslümana vacip ve gereklidir.”¹⁴⁴

“Allah, helal kazanç yolunda kulunu yorgun görmeyi sever.”¹⁴⁵

“Kim nefsinin dilencilikten korumak, çoluk çocuğunun nafakasını temin etmek ve fakir komşularına yardım etmek için helalinden kazanırsa, o kimse kıyamet gününde Allah’ın huzuruna yüzü ayın on dördü gibi parıl parıl parladığı halde varır.”¹⁴⁶

“İslam’ın farz olan temel ilimlerini öğrendikten sonra rızkını helalinden kazanmak da farzdır.”¹⁴⁷

Sa’d b. Ebu Vakkas (radiyallahu anh) Rasulullah Efendimize (sallallahu aleyhi ve sellem) gelerek “Ya Rasulallah, dua buyurun da Allah Teala benim duamı kabul buyursun!” dediğinde Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: “Ey Sa’d! Duanın kabul olması için helal ye! Muhammed’in canını elinde tutan Allah’a yemin ederim ki kul haram bir lokmayı midesine attığında kırk gün süreyle hiçbir ameli kabul edilmez. Bedeni haramlarla beslenip büyüyen her kula cehennem ateşi daha layıktır!”¹⁴⁸

---

¹⁴⁴ Ebü'l-Kasım Müsnidü'd-dünya Süleyman b. Ahmed b. Eyyub et-Taberani, Hadislerle İslam Mu'cemü'l Evsat, çev. İsmail Mutlu, Ayşenur Kale, Mutlu Yayınevi, İstanbul, 2003, 8605; Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri es-Süyuti eş-Şafii, el-Camiu's-Sağir, çev. Seyit Avcı, Serhat Kitabevi, İstanbul, 2013, 5272.

¹⁴⁵ Süyuti, el-Camiu's-Sağir, 1882.

¹⁴⁶ Süyuti, el-Camiu's-Sağir, 1887.

¹⁴⁷ Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali el-Beyhaki, Şuabu'l-İman, çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2015, 8741; Ebü'l-Hasen Nurüddin Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman el-Heysemi, Mecmau'z-Zevaid ve-Menbau'l-Fevaid, çev. Yusuf Özbek, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2007, 291.

¹⁴⁸ Taberani, Mu'cemü'l Evsat, 649.

“Kim helal lokma kazanmak için iş yapmaktan dolayı yorulmuş olarak gecelerse, günahları bağışlanmış olarak gecelemiş olur.”¹⁴⁹

“Haram ile beslenmiş bir vücut cennete giremez, cehennem onun için daha uygundur.”¹⁵⁰

“Kazandığı haram malı sadaka olarak verenin sadakası kabul edilmez, geride bırakırsa kendisini ateşe sürükleyen bir azık olur.”¹⁵¹

“Helali aramak her Müslümana bir farzdır.”¹⁵²

“Helalinden geçimlerini sağlamak için ailesinin nafakası peşinde gayret gösteren kişi Allah yolunda cihat eden gibidir. İffet çerçevesinde helalinden dünyalık elde etme peşinde olan şehitler derecesinde olur.”¹⁵³

“Allah, kırk gün helal yiyenin kalbini aydınlatır ve kalbinden hikmet kaynaklarını diline akıtır. Allah böyle birisini dünyaya karşı zahit kılar.”¹⁵⁴

“Allah Teala'nın Beyt-i Makdis üzerinde bir meleği vardır, her gece şöyle seslenir: Haram yiyenin ne farz ibadetleri ne de nafil ibadetleri kabul edilir.”¹⁵⁵

---

¹⁴⁹ Taberani, Mu'cemü'l Evsat, 289.

¹⁵⁰ Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani el-Mervezi, Müsned, çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2013, 3/321, 399; Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hakim en-Nisaburi, El-Müstedrek Ale's-Sahihayn, çev. Mehmet Beşir Eryarsoy, Konevi Yayınları, Konya, 2013, 4/422.

¹⁵¹ Hüccetü'l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzali et-Tusi (Gazali), İhya'u Ulum'id-Din, çev: Sıtkı Gülle, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2016, c.2, s.212.

¹⁵² a.g.e., s.210.

¹⁵³ a.g.e., s.210.

¹⁵⁴ a.g.e., s.210.

¹⁵⁵ a.g.e., s.210.

“İçinde bir dirhem haram bulunan on dirhemle bir giysi satın alanın namazını Allah, o giysiden bir şey üzerinde bulunduğu sürece kabul etmez.”¹⁵⁶

“Haramdan gelişen her ete ateş daha yaraşır.”¹⁵⁷

“Malı nereden kazandığına aldırış etmeyi Allah da nereden cehenneme sokacağını önemsemez.”¹⁵⁸

“İbadet on cüzdür. Bunlardan dokuzu helal kazanç aranmasındadır.”¹⁵⁹

“Helal kazanç uğrunda yorgun şekilde akşamlayan kişi bağışlanmış olarak geceler ve Allah kendinden hoşnut bir halde sabahlar.”¹⁶⁰

“Günah yoldan elde ettiği mal ile sıla-i rahimde bulunan veya o malı sadaka olarak dağıtan veya Allah yolunda harcayan kişinin bütün bu iyiliklerini Allah toplar ateşe atar.”¹⁶¹

“Vera sahibi olarak Allah’ın huzuruna çıkan kişiye Allah İslam’ın bütün sevabını verir.”¹⁶²

“Dininizin en hayırlı yönü veradır.”¹⁶³

---

¹⁵⁶ a.g.e., s.210.

¹⁵⁷ a.g.e., s.211.

¹⁵⁸ a.g.e., s.211.

¹⁵⁹ a.g.e., s.211.

¹⁶⁰ a.g.e., s.211.

¹⁶¹ a.g.e., s.211.

¹⁶² a.g.e., s.211.

¹⁶³ a.g.e., s.211.

“Yalnız takva sahibinin yemeğini ye, senin yemeğini de sadece takva sahibi yesin.”¹⁶⁴

“Allah abdestsiz namazı ve hırsızlıktan verilen bir sadakayı kabul etmez.”¹⁶⁵

“Kişinin yediklerinin en helali, kendi çalışmasıyla meşru kazancından sağladığı gelirdir.”¹⁶⁶

“Biz peygamberler topluluğu, sadece helal yemek ve yalnız iyi, yararlı işler yapmakla emrolunduk.”¹⁶⁷

“Kim başkalarına el açmaktan kurtulmak, ailesini sıkıntıdan kurtarmak ve konu komşusuna el uzatmak maksadıyla helal rızık kazanmaya çalışırsa kıyamet günü Yüce Allah’ın cemalini, tıpkı dolunayda ayı gördüğü gibi ayan beyan görecektir.”¹⁶⁸

“Rızıkın gecikmesini istemeyin. Ölecek olan kul bile son rızıkını almadan ölmez. Allah’tan korkun. Helali alıp haramı terk ederek (rızıkı elde etmeyi) güzel yapın.”¹⁶⁹

“Kim helalinden, kimseden dilenmeden, çoluk çocuğunun rızıkı ve komşularına da şefkat göstermek için dünyada çalışırsa, Allah onu kıyamet günü yüzü dolunayı andıran bir şekilde diriltir. Kim de haramdan mal edinirse ve durmadan da bununla övünürse, kıyamette Allah’ı kendisine gazap etmiş olarak bulur.”¹⁷⁰

---

¹⁶⁴ a.g.e., s.279.

¹⁶⁵ a.g.e., s.315.

¹⁶⁶ a.g.e., s.142.

¹⁶⁷ a.g.e., s.142.

¹⁶⁸ Haris el-Muhasibi, Helal Rızık ve Namazın Anlaşılması, çev: Muhammed Coşkun, İlk Harf Yayınevi, İstanbul, 2018, 2. Baskı, s.45.

¹⁶⁹ Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi, Ramuz’ül Ehadis, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2013, s.634, 5888.

¹⁷⁰ a.g.e., s.577, 5342.

“Herhangi bir kişi, helalinden mal kazanıp yerse, hanımını ve ondan sonra sıra ile akrabalarını giydirip bakarsa, bu onun için bir zekat olur. Sadakası olmayan müslüman da şöyle dua etsin: ‘Allahümme salli ala Muhammedin abdike ve rasulike ve salli ale’l mü’minine vel mü’minati vel müslimine vel müslimat’. İşte bu onun zekatıdır.”¹⁷¹

“Allah, helal kazanç elde edip israfa kaçmadan harcayan, fakir ve muhtaç kalacağı kıyamet günü için de (biraz muhtaçlara) ayıran kişiye rahmet etsin.”¹⁷²

“Helal kazanç istemek, farzdan sonra farzdır.”¹⁷³

“Allah korkusu her hikmetin başı, vera (takva) ise amellerin efendisidir.”¹⁷⁴

“Takvaya ermiş kişinin iki rekat namazı, bu evsafı haiz olmayan kişinin (karışık amellinin) bin rekat namazından efdaldır.”¹⁷⁵

“Takvaya ermiş bir adamın arkasında kılınan namaz makbuldür. Takvaya ermiş bir kişiye verilen hediye makbuldür. Takvaya ermiş bir kişinin yanında oturmak ibadet sayılır. Onunla müzakere etmek ise sadaka sayılır.”¹⁷⁶

---

¹⁷¹ a.g.e., s.261, 2130.

¹⁷² a.g.e., s.403, 3623.

¹⁷³ a.g.e., s.435, 3878.

¹⁷⁴ a.g.e., s.387, 3470.

¹⁷⁵ a.g.e., s.405, 3640.

¹⁷⁶ a.g.e., s.307, 2650.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HELAL GIDA – MANEVİYAT İLİŞKİSİ

3.1. Tasavvuf ve Helal Gıda

Çalışmanın İkinci Bölümü’nde Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerden örnekler verildiği üzere helal ve takva konuları İslamiyet’te özel önem atfedilen konular arasında yer almaktadır. Bu bölümde, takvalı yaşamı temel alan tasavvufta konuya ilişkin açıklama ve örneklere değinilecektir.

3.1.1. Tasavvufun Anlamı

Tasavvuf kelimesi sözlükte basit olarak “Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslam gizemciliği” şeklinde açıklanmakta, ayrıca “zamanla ortaya çıkan bid’atlara karşı ehl-i sünnet seçkinlerinin her an Allah’la birlikte olma ve gafletten sakınma gayretleri” şeklinde de tanımlanmaktadır.¹⁷⁷

Tasavvuf kaynaklarında ise tasavvufa ilişkin farklı tanımlara rastlanmaktadır. Tasavvufa; İslam’ın ruhani boyutu, marifetullah ilmi, ilm-i ledün gibi isimler de verilmekte olup kulun yaşantısını İslam ahlak anlayışı çerçevesinde şekillendirmesi, hakikati kavrayabilmek ve ahlaki olgunluğa ulaşmak için iç dünyasını güzelleştirmesi olarak da açıklanmaktadır.¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, “Tasavvuf”; Reşat Öngören, “Tasavvuf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, c.40, s.119-126.

¹⁷⁸ Cebecioğlu, a.g.e., s.475-477; Mehmet Necmeddin Bardakçı, Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, 2. Baskı, s.19.

Tasavvufun tarifleri arasında, Hazreti Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) kişiliğiyle temsil ettiği maneviyatın günümüze kadarki süreçte yaşanmasına yönelik gayretlerin kurumsallaştırılması da yer almaktadır.¹⁷⁹

Yine tasavvufun tanımları arasında, “özü itibariyle gönül alemimizin selim bir hale gelip, marifetullah ve muhabbetullahtan hisse alacak bir seviyeye ulaşabilmesi ve bu sayede ilahi vuslata medar olabilecek bir kıvama gelebilmesi” de bulunmaktadır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem vasıtasıyla anlaşılabilen bu halin eğitiminin temelini ise kalbin tasfiyesi ve nefsin tezkiyesi oluşturmaktadır.¹⁸⁰

Seyyid Abdülhakim Arvasi'nin Er-Riyad'üt-Tasavvufiye (Tasavvuf Bahçeleri) isimli eserinde bazı tasavvuf büyüklerinin tanımlarına aşağıdaki şekillerde yer verilmiştir:¹⁸¹

Cüneyd-i Bağdadi: “Tasavvuf, Hakk Subhanehu ve Teala'nın seni sende öldürmesi ve kendisiyle diriltmesidir.”

Cüneyd-i Bağdadi: “Başkasına alakasız olarak Hakk Subhanehu ve Teala ile olmaktır.” (Bundan maksat, masivadan sevgi ve alakasını kesip o alakayı ancak Allah Teala'ya hasretmektir.)

Cüneyd-i Bağdadi: Tasavvuf, içtima ile zikir, istima ile vecd, ittiba ile ameldir.” (Yani toplulukla zikir, Kur'an-ı Kerim dinlemekle vecd ve Peygambere uyarak amel etmektir.)

---

¹⁷⁹ Ahmed Cahid Haksever, Tasavvufu Anlama Kılavuzu, OTTO Yayınları, Ankara, 2017, 1. Baskı, s.18.

¹⁸⁰ Osman Nuri Topbaş, İmandan İhsana Tasavvuf, Erkam Yayınları, İstanbul, 2014, s.16.

¹⁸¹ Necip Fazıl Kısakürek, Tasavvuf Bahçeleri (Seyyid Abdülhakim Arvasi), Büyükdoğu Yayınları, İstanbul, 2016.

Cüneyd-i Bağdadi: “Tasavvuf, şeriat yasaklarına ve düşük ahlaka karşı sürekli mücahededir.”

Muhammed b. Aliyyü'l Kassab: “Tasavvuf, keremli zamanda, keremli insanlardan, keremli topluluklar içinde beliren keremli ahlaktır.”

Ruveym b. Ahmed Bağdadi: “Tasavvuf, yalnız Allah Teala'ya azc ve ihtiyaçla sığınmak, mahlukatın ihtiyaçlarına koşmak, şeriat yasakları dışında taarruz ve mücadeleyi terketmektir.”

Şibli: “Tasavvuf, her türlü endişe ve düşünceden uzak, Allah Teala ile olmaktır.”

Şibli: “Sufî, kalbiyle halktan kopan ve sürekli Hakk'a bitişik olandır.”

Şibli: “Tasavvuf, yakıcı şimşektir.”

Ebu Muhammed Ceriri: “Tasavvuf, her yüksek ahlaka ermek ve her düşük ahlaktan çıkmaktır.”

Ma'ruf-u Kerhi: “Tasavvuf, hakikati almak ve insanların elindekilerden ye's duymamaktır.”

Ebu Ali-i Ruzbari: “Tasavvuf, sevgili kapısında paspas olmaktır, oradan kovulsa bile.”

Ebu Ali-i Ruzbari: “Tasavvuf, uzaklık kederinden sonra yakınlık safasıdır.”

Ceriri: “Tasavvuf, hallerin gözetilmesi ve edebin gerekliliğidir.”

Ebu Turab: “Sufî, hiçbir şeyle kederlenmeyen ve her şeyle safa bulandır.”

Zünnun-u Mısri: “Tasavvuf ehli, Allah Azze ve Celle'yi her şeye tercih eden ve Allah Azze ve Celle'nin onları her şeye tercih ettiği bir kavimdir.”

Ebu Ya'kub: "Tasavvuf, kendisinde beşeri alametlerin izmihlal olduğu bir haldir."

Ebu Hüseyin: "Sufi, varidatla olur, evrad ile değil."

Ebu Sehl Sa'luki: "Tasavvuf şeriatın yasakladığının dışında itirazdan sakınmaktır."

Eserlerinde batını ve zahiri ilimleri birleştiren İmam Gazali'nin şu sözleri de tasavvufu anlayabilmek açısından oldukça önemlidir: "Tecrübelerim sonucunda kesin olarak anladım ki, Allah'a giden yolda en önde olanlar özellikle sufilerdir. Gidişatı en güzel olan onlar, yolları en doğru olan yine onlardır. Ahlakları da en güzel ahlakıdır. ... Onların zahiri ve batını hareket ve sükunetleri tümüyle nübüvvet kandilinin nurundan alınmıştır. Yeryüzünde nübüvvet nurunun ötesinde ve üstünde daha güçlü bir aydınlık kaynağı da yoktur."¹⁸²

Yine bazı başka kaynaklarda bazı mutasavvıfların tasavvufun ve sufünün tanımına yönelik sözleri aşağıda yer almaktadır.

Bişr-i Hafî: "Sufî, kalbini Allah için tasfiye edip tertemiz yapan kimsedir."¹⁸³

Ebu Said Harraz: "Sufî, Allah'ın kalbini tasfiye edip nurla doldurduğu kimsedir. Böyle kalbine nur giren kimse, zikr-i İlahî'den lezzet duyar."¹⁸⁴

---

¹⁸² Hüccetü'l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzali et-Tusi (Gazali), Hakikate Giden Yol (El-Münkız mine'd-Dalal), çev: Ali Kaya, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2017, 13. Baskı, s. 144-145.

¹⁸³ H. Kamil Yılmaz, Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018, 26. Baskı, s.34.

¹⁸⁴ a.g.e., s.34.

Cüneyd-i Bağdadi: “Tasavvuf, Allah’ın safayı sana has kılmasıdır. Allah’tan gayri her şeyden gönlü arındırılan kimse gerçek sufidir.”¹⁸⁵

Cüneyd-i Bağdadi: “Tasavvuf, sulhu olmayan bir cenktir.”¹⁸⁶

Ebu Bekir Kettani: “Tasavvuf ahlakıdır. Ahlaki açıdan senden üstün olan safa ve manevi temizlik açısından da üstündür.”¹⁸⁷

Seriyy es-Sekati: “Tasavvuf üç manayı kapsayan bir kelimedir. Marifetin nuru, verain nurunu söndüremez. Tasavvuf, Kitap ve Sünnet’in zahirine ters bir batın ilminden bahsetmez. Kerametleri sufiyi Allah’ın yasak bölgesine girmeye sevk etmez.”¹⁸⁸

Ebu’l Hüseyin Nuri: “Tasavvuf, Hakk’ın nasibi için nefsin nasibini külliyyen terk etmektir.”¹⁸⁹

Zünnun-u Mısri: “Sufi konuştuğunda haline uygun söz söyleyen kimsedir. O, kendine bulunmayan bir şeyden bahsetmez. Dilini tutup konuşmayacak olursa muamelesi halinin tercümanı olur, haliyle dünyadan kat-ı alaka ettiğini anlatır.”¹⁹⁰

Ebu Süleyman Darani: “Tasavvuf, Hakk’tan başkasının bilmediği amellerin sufi üzerinde cereyan etmesi ve devamlı olarak sadece Allah’ın bildiği bir hal üzerine Hakk ile beraber bulunmasıdır.”¹⁹¹

---

¹⁸⁵ a.g.e., s.34.

¹⁸⁶ a.g.e., s.36.

¹⁸⁷ a.g.e., s.33.

¹⁸⁸ a.g.e., s.37.

¹⁸⁹ a.g.e., s.40.

¹⁹⁰ a.g.e., s.46.

¹⁹¹ a.g.e., s.50.

3.1.2. Tasavvufun Önemi ve Manevi Hayattaki Rolü

Çalışmanın önceki bölümlerinde; İslam dininin emirlerini yaşama konusunda daha hassas davranmaya çalışmayı ifade eden takva, vera ve zühd gibi kavramların dini yaşantıdaki önemine ilişkin ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerden örnekler verilmişti. Tasavvufun anlamına ilişkin yukarıda verilen örnekler çerçevesinde, bu halleri yaşamak ve tasavvuf arasında önemli bir bağlantı bulunduğu açıktır.

Hakiki anlamda tasavvuf, Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatındaki güzelliklerin, kıyamete kadar yaşayacak tüm müminlerin gönül aynalarındaki bir yansımasıdır. Tasavvuf vasıtasıyla yüzyıllardır müminlerin gönüllerinde Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) muhabbeti ve onun vasıtasıyla gelen feyzler coşkuyla yaşanabilmiştir. Tasavvuf, bu alanda istidadı olanların takva, vera ve zühd vasıtasıyla kemale ermeleri yolunda bir adım olması, insanı kendini ve Rabbini bilmeye ve Rabbine yaklaşmaya yönelten ciddi bir teşvik olması sebebiyle maneviyat için en önemli lezzetleri sunabilen bir araçtır.¹⁹²

Tasavvufi kaynaklarda; Kur'an-ı Kerim'de *“Gerçekten biz Ademoğullarını şerefli kıldık, onlara karada ve denizde kendilerini taşıyacak vasıtalar lütfettik, onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık ve onları yarattığımız varlıkların birçoğundan üstün kıldık.”*¹⁹³ ayetinde tarif edilen şerefli (mükerrerem) insanın iki yönü olduğu vurgulanmaktadır. Bunlardan ilki insanın cismani sıfatı olup en güzel yaratılış (ahsen-i takvim) üzere yaratılmış olmasından kaynaklanan mutedil mizaçlı, maksadını derinlemesine anlatabilme kabiliyetli, akıl ve irade sahibi olması gibi meziyetlerinden kaynaklanmaktadır. İnsanın ikinci ve en önemli mükerreremliği ise ruhani bir sıfatı olup tamamen takvaya dayanmaktadır. Bunun elde edilmesi ise kişinin Allah'ın emirlerini

---

¹⁹² Topbaş, İmandan İhsana Tasavvuf, s.48-49.

¹⁹³ İsra Suresi 17/70.

yerine getirerek kemal mertebelerine ulaşmasıyla, yani tasavvufi seyr-ü süluk vasıtasıyla olabilmektedir.¹⁹⁴

Tasavvuf temelde; güzel ahlak ve edep, nefis tezkiyesi ve kalp tasfiyesi, manevi cenk, ihlas, istikamet, rıza ve Allah’a teslimiyetten ibaret olarak görülmektedir. Tasavvuf, insanoğlunun fitratında var olan kötülük işlemeye yönelik meyillerini terbiye ederek kişiyi takvaya yöneltmek amacıyla gereklilik olan nefis tezkiyesi ve kalp tasfiyesinin yapılabilmesi için önemli bir vasıttır. Nazargah-ı İlâhi olarak adlandırılan kalbin inceliklere, derin hakikatlere erişebilmesi için Allah dışındaki her şey olarak tanımlanan masivadan arındırılabilmesi, tasavvuf yoluyla kolaylaşmaktadır.¹⁹⁵

Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) “Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim” mealindeki hadis-i şerifini kendilerine temel dayanak yapmış olan tasavvuf yolcuları, her şeyde O’na uyma ve zahiri ve batını anlamda O’na varis olma gayesi gütmektedir. Bu çerçevede, övülmüş olan iyi hasletlerin kazanılması ve kınanmış olan kötü huy ve davranışların terk edilebilmesi için tasavvuf yolunda yürümek; hem daha rahat, hem daha hızlı hem de daha kolay bir ilerleme sağlamaktadır. Bu noktada doğru yola sınıksız bağlanmak olarak ifade edilen istikamet, tasavvufun temelini oluşturan taşların en önemlileri arasında görülmüş ve keramete değil istikamete önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tüm bu güzel hasletlerin insan hayatına yansımaları, Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) ahlakıyla ahlaklanmak ve böylece Yüce Yaratıcının (celle celaluhu) rızasını kazanmak olmaktadır.¹⁹⁶

Yukarıda zikrolunan konularda genel olarak mutasavvıfların ittifakı bulunmakla birlikte bu gayelere ulaşma yollarında bazı farklılıklar olmaktadır. Mutasavvıfların bir

---

¹⁹⁴ Vahit Göktaş, Mahmud Sami Efendi, Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri, Kalem Neşriyat, Ankara, 2021, 3. Baskı, s.76-77.

¹⁹⁵ Topbaş, İmandan İhsana Tasavvuf, s.31-32.

¹⁹⁶ Kısakürek, a.g.e., s.15-32.

kısmı ibadet ve zikri, bir kısmı riyazatı, bir kısmı ise aşk ve vecdi ön plana çıkararak bu gayelere ulaşma yolunu tutmuşlardır. Ancak tümünün amacı üsve-i hasene olarak anılan Rasulullah Efendimize (sallallahu aleyhi ve sellem) ittiba yani tam bir uyum ve onun manevi verasetine sahip olmaktır.¹⁹⁷

3.1.3. Tasavvuf Kaynaklarında Helal Gıda ve Helal Rızka Atfedilen Önem

Tasavvuf ve helal kavramı, yukarıdaki bölümlerde izah edildiği üzere birbiriyle çok sıkı bir bağlantı içerisindedir. Tasavvuf pratiğinde, yapılan bir fiil helal olsa bile kişinin damarlarında akan kanda haram bulunuyorsa bu fiilin haramla gölgelendiği değerlendirilmektedir. Bu çerçevede imanın amel ve ahlakla bütünlüğünü ele alırken tasavvuf tarafından bakıldığında çok daha kapsayıcı ve derin bir yaklaşım içerisinde bulunduğu görülebilmektedir.¹⁹⁸

İslamiyet, çalışmanın ve helal kazancın farz kılındığı, kimseye muhtaç olmadan kişinin kendisi ve ailesinin nafakasını temin etmek maksadıyla çalışmasının ibadet kabul edildiği bir dindir. Bu konuda Taberani ve Deylemi’de yer alan bir hadis-i şerifte; “Kim ailesi için helalinden rızık kazanmak için çalışırsa, o kimse Allah yolunda cihad eden kimse gibidir. Kim dünyada iffet içinde yaşamak için helal rızık ararsa, ölünce şehidlerin derecesinde olur” buyurulmaktadır.¹⁹⁹

Helal lokmanın insanın maneviyatına olan etkileri tasavvuf kaynaklarında kendisine detaylıca yer bulmuştur. Konunun özü olarak; helal lokmanın manevi aşk ve muhabbet meydana getireceği, kişinin maneviyata yönelik şevk ve zevkini artıracığı ve

---

¹⁹⁷ Yılmaz, a.g.e., s.57-58

¹⁹⁸ Güldane Gündüzöz, “Sufi Practices in Halal Products and Services as a Spiritual Reference Structure”, Disiplinler Arası Yaklaşımla Helal Ürün ve Hizmetler 2, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018, 1. Baskı, s.193-211.

¹⁹⁹ Siraceddin Önlüer, Hayatımızın Mihenk Taşı Helal Kazanç, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2014, 4. Baskı, s.71-74.

kişiyi peygamberler ile Allah dostlarının yoluna götüreceği, zikir ve tefekkür pencereleri açacağı ve salih amelleri teşvik edeceği, haram lokmanın ise gaflet ve unutkanlığa yol açacağı, haset, kin, gazap gibi duyguları besleyeceği ve kişinin dert ve belalara karışmasına sebep olacağı, aşk ve muhabbeti yok ederek dünya sevgisi meydana getireceği, kişiyi dünyaya düşkün kılacağı ve ahireti unutturacağı, kişinin gönlünü hantallaştıracığı ve kişiye İslam ahlakını ve uhrevi faziletleri unutturacağı, ibadet şevkini yok edeceği hususları vurgulanabilecektir.²⁰⁰

Bu konuda Ebû Amr Abdurrahman b. Amr b. Yuhmid el-Evzai'den nakledilen “Artık helal-haram iyice birbirine karıştı, bundan sonra sadece hayatımızı sürdüreceğiz bir lokma alır, başka bir şey almayız”, Hasan-ı Basri'den nakledilen “Artık helal kazanç ile haram kazanç birbirine karışmış durumdadır. Bu yüzden sadece bir lokma ile yetininiz!” ve genel olarak urefaya atfedilen “Yüce Allah, insanın yediği helal olmayan bir lokma şeyden dolayı onun duasını perdeler” gibi sözler ve kişinin yediği rızık helal olursa amellerinin de saf ve berrak olacağına ve dualarına icabet edileceğine yönelik beyanlar, konunun önemini açıklayan örneklerden birkaçı olarak göze çarpmaktadır.²⁰¹

Birçok kitapta nakledildiğine göre Hazreti Lokman'ın (aleyhisselam) oğluna nasihatlerinden birisi şu şekildedir: “Ey oğul! Helal kazanç ile yoksulluktan korun. Yoksul düşen kimse üç musibetle karşılaşır. Birisi din zayıflığıdır çünkü fakirlik insanı kötülüğe sürükler. İkincisi akıl zayıflığıdır zira ihtiyaç düşüncesi insanı şaşırır. Üçüncüsü mürüvveti ve insanlığı kaybolur.”²⁰²

---

²⁰⁰ Seyyid Mübarek Elhüseyni, Ehlullah Sofrası- Helal Lokma, Şadırvan Yayınları, Ankara, 2016, 5. Baskı, s.37-38; Önlüer, a.g.e., s.133-134; Osman Nuri Topbaş, “İnsani İhtiyaçlar Harmanında Helal Gıda, Manevi Terbiye, Hakiki İlim”, Yüzakı Dergisi, Ağustos 2008, S.42.

²⁰¹ El-Muhasibi, a.g.e., s.59-61.

²⁰² Önlüer, a.g.e., s.79.

Bu noktada yine sahabe-i kiram ve tasavvuf büyüklerinin sözlerinden bazı örnekler çalışmada yol gösterici olacaktır.

Hazreti Ömer (radıyallahu anh): “Harama düşeriz endişesiyle helalin onda dokuzunu terk ederdik.”²⁰³

Hazreti Ali (kerremallahu vecheh): “Dünyanın helal kazançlarının sorgusu, haramlarının azabı vardır.”²⁰⁴

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anhuma): “Yay gibi oluncaya kadar namaz kılsanız, kirişi gibi oluncaya değin oruç tutsanız da ibadetleriniz ancak şüpheli şeylerden kaçınmanızı sağlayan veranız sayesinde kabul edilir.”²⁰⁵

Abdullah b. Abbas (radıyallahu anhuma): “Allah Teala, midesinde haram bulunan kişinin namazını kabul etmez.”²⁰⁶

Abdullah b. Mübarek: “Şüpheli bir dirhemi geri çevirmeyi yüz bin dirhem sadaka vermeye hatta altı yüz bin dirheme kadar sadaka vermeye yeğlerim.”²⁰⁷

Ebu Bekir Dineveri ed-Dükki: “Mide yiyeceklerin toplandığı bir yerdir. Oraya helal lokma koyarsan azaların salih amel yapar. Şüpheli şeyler koyarsan, Allah’a giden yol sana karışır. Haram şeyleri koyarsan, kalbini karartır ve seninle Allah arasında perde olur.”²⁰⁸

---

²⁰³ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.225.

²⁰⁴ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.214.

²⁰⁵ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.212.

²⁰⁶ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

²⁰⁷ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

²⁰⁸ Elhüseyni, a.g.e., s.39.

Seyyid Emir K lal: “Biliniz ki kalbin, dilin ve bedeninin temiz olması, helal lokma yemeye bağlıdır. Helal lokma yiyen insanın midesi, içinde temiz su toplanan havuz gibidir. Bu havuzdan etrafa temiz su dağılır ve bu su ile çiçekler yetişir, ağaçlar meyve verir, ondan istifade edilir.”²⁰⁹

şah-1 Nakşibend Muhammed Bahaeddin: “Bir yiyecek şayet gaflet içinde, öfkeyle veya kerahetle hazırlansa onda hayır ve bereket yoktur. Zira ona nefis ve şeytan karışmıştır. Böyle bir yemeği yiyen kimsede mutlaka bunun tesiri meydana gelir.”²¹⁰

Yine şah-1 Nakşibend: “Huzurlu bir halde helal lokma yiyin. Huzur ile abdest alın ve namaza başlarken iftitah tekbirini kimin huzuruna durduğunuzu bilerek ve d şunerek söyleyin.”²¹¹

Abdülkadir Geylani: “Ey evlat! Haram yemek kalbini öldürür. Helal yemek ise varlığına can katar. Bir lokma vardır kalbini karartır, bir lokma vardır derununa nurlar saçar. Bir lokma vardır yiyince dünyaya dalarsın, bir lokma vardır yiyince bu alemin ötesine geçersin. Ama bunlardan daha üstün bir lokma vardır ki onu yiyen dünyayı da ahireti de bırakır. İşte bu lokma seni tabiatın yaratıcısına ulaştırır. Haram yemek seni dünya ile uğraştırır, hataları sevdirebilir. Mubah olan şeyleri yemek, kalbi ahiret alemine iter ve taatle meşgul eder. Helal yemek ise Yaradan’a yaklaştırır.”²¹²

Hasan-1 Basri: “Bizden önce yaşamış salih kişiler arasında öylelerini gördüm ki kendisine bir helal mal takdim edildiğinde ‘Benim buna ihtiyacım yok, bunun kalbimi bozmasından korkarım!’ derdi.”²¹³

---

²⁰⁹ Elhüseyni, a.g.e., s.39.

²¹⁰ Elhüseyni, a.g.e., s.51.

²¹¹ Elhüseyni, a.g.e., s.51.

²¹² Elhüseyni, a.g.e., s.46-47.

²¹³  nl er, a.g.e., s.55.

Ebu Bekir Verrak: “Ben sabahları kalkınca insanlara bakarım; kimin helal kimin haram yediğini anlarım. Her kim sabahleyin kalkar kalkmaz dilini boş laf, gıybet ve sövüp saymakla meşgul ediyorsa, bilirim ki bu hal yediği gıdadan kaynaklanmaktadır. Her kim de sabahleyin kalktığında dilini Allah Teala'nın zikri, istiğfar ve hayırlı şeylerle meşgul ediyorsa onun aldığı gıda da helal yoldandır.”²¹⁴

İmam Gazali, bebeklerin büyümesi esnasında helal beslenmenin önemine şu sözlerle dikkat çekmektedir: “Haram yiyip içen bir kadının sütüyle beslenen çocuk, ileride kötü şeylere ve çirkin işlere meyleder. Bu sebeple çocuğu, ancak haram yemeyen salih bir kadın emzirmelidir. Zira haramdan hasıl olan sütün bereketi olmaz ve ondan emzirdiği veya haram yedirdiği zaman çocuğun tabiatı o haramla münasebeti bulunan kötü şeylere yönelir. Çocuğun şirret olmasının kaynağı haram yemektir.”²¹⁵

Mevlana Celaleddin-i Rumi: “Bir seher benden ilham kesildi. (Bir tuluat, bir sünûhat, kalbime doğmadı.) Anladım ki vücuduma şüpheli birkaç lokma girdi. Bilgi de hikmet de helal lokmadan doğar. Aşk da merhamet de helal lokmanın mahsulüdür. Eğer bir lokmadan gaflet meydana geliyorsa, bil ki o lokma, şüpheli veya haramdır.”²¹⁶

Yine Mevlana Celaleddin-i Rumi: “Lokmalar tohum gibidir. Fikir, düşünce ve niyetler onun mahsulüdür.”²¹⁷

İbrahim b. Edhem: “Yüce makamlara erenler midelerini gireni kontrol etmeleri sayesinde girmişlerdir.”²¹⁸

---

²¹⁴ Önlüer, a.g.e., s.132.

²¹⁵ Elhüseyni, a.g.e., s.48.

²¹⁶ Osman Nuri Topbaş, “Bir Lokmadan Gaflet Meydana Geliyorsa”, 13.04.2016, <https://www.osmannuritopbas.com/bir-lokmadan-gaflet-meydana-geliyorsa.html>

²¹⁷ Topbaş, “İnsani İhtiyaçlar Harmanında Helal Gıda, Manevi Terbiye, Hakiki İlim”

²¹⁸ Gazali, İhya'u Ulum'id-Din, c.2, s.212.

Yine İbrahim b. Edhem: “O gerçek idrak ve anlayış sahibi, midesine ne indirdiğini bilebilen, idrak eden kimsedir.”²¹⁹

Fudayl b. İyaz: “Midesine gireni bilen kişiyi Allah sıddık olarak yazar. Öyle ise ey miskin, kimin yanında oruç açtığına dikkat et!”²²⁰

İbrahim Desuki: “Ey kardeşlerim! Haram yediğiniz sürece hikmet ve marifet hakkında bir şey elde edeceğinizi düşünmeyin.”²²¹

Süfyan-ı Sevri: “Haramdan kazandığın malı Allah’a itaat uğrunda harcayan kişi, pis elbiseyi idrarla temizlemeye kalkışana benzer. Pis elbiseyi yalnız su temizler, günahları da sadece helal kazançlar bağışlatır.”²²²

Yine Süfyan-ı Sevri: “Kişinin dindarlığı, ekmeğinin helalliği nisbetindedir.”²²³

Yahya b. Muaz: “Ta’at, Allah’ın hazirelerinden biridir, ancak bunun anahtarı dua, anahtarının dişleri de helal lokmalardır.”²²⁴

Sehl et-Tüsteri: “Şu dört haslet kendisinde bulunmayan kul iman hakikatine eremez; sünnetlerle birlikte farzları yerine getirmek, şüpheli yiyeceklerden de korunarak helal yemek, iç ve dış organları şeriatin yasak kıldıklarından uzak tutmak, ölene değin bu üç noktada sabır göstermek.”²²⁵

---

²¹⁹ Hüccetü’l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzali et-Tusi (Gazali), Helaller ve Haramlar, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2014, s.23

²²⁰ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.212.

²²¹ Yaşar Süngü, “Zengin ve Yoksulluğumuzun Kaynağı Beslenme Anlayışımız”, Yeni Şafak, 17.06.2018.

²²² Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

²²³ Merve Güleç, Helal Lokma, Şebnem Dergisi, S.178.

²²⁴ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

²²⁵ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

Sehl et-Tüsteri: “Sıddık kişilerin alametlerinin gözlerinin önüne serilmesini isteyen helal yesin ve sadece sünnete uygun şekilde çalışsın veya ancak mecbur kaldıkça iş görsün.”²²⁶

Yine Tüsteri: “Haram yiyenin organları, kendisi istesin istemesin, farkında olsun olmasın isyana yönelir. Helal lokma yiyenin organları da kendisini itaate sevk ettirir ve bu organlar hayırları yapmada başarıya ulaştırılır.”²²⁷

Alaüddeve-i Simnani: “İnsan bedenindeki amellerin tohumu yenilen lokmadır. Bir kimse lokmayı gaflet içinde yerse, lokma helalden olsa bile ondan insanların fayda görmesi mümkün değildir.”²²⁸

Seyyid Sıbgatullah Arvasi: “Gafletle yemek yiyen bir kişinin kalbi o yemeğin ağırlığı geçene kadar nasıl zikre geçebilir! O halde mürid yemekten önce bir rabıta kurmalı. Kalbini gafletten kurtarmalı ve daha sonra yemeğe başlamalı.”²²⁹

Abdülhakim el-Hüseyni: “Eskiden haram yememeye dikkat edilirdi. İnsan haram mal yerse kendisinde gaflet meydana gelir. Hatta hamile bir kadın haram yese, yalnız kendi kalbini değil çocuğunun da kalbini zulmet kaplar. Eğer öyle olmasaydı, dünyaya gelen masum çocuk keşif ve keramet sahibi olarak doğardı. Bir evliya olarak dünyaya gelirdi. Analarının yediği haram lokma sebebiyle kalplerini zulmet kaplamış olarak doğdukları için daha doğar doğmaz zarara uğramaktadırlar.”²³⁰

Mahmud Sami Ramazanoğlu: “Haramın çoğundan, helalin azı daha iyidir.”²³¹

---

²²⁶ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

²²⁷ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.213.

²²⁸ Önlüer, a.g.e., s.149.

²²⁹ Önlüer, a.g.e., s.149.

²³⁰ Elhüseyni, a.g.e., s. 48-49.

²³¹ Mustafa Eriş, “Dinde İnce Anlayış Olmalı”, Altınoluk, Mart 2017, S.373, s.42.

3.1.4. Din Büyüklerinin Hayatlarından Örnekler

Çalışmanın bu bölümünde, İslam'ı yaşayışlarıyla Müslümanlara örnek teşkil eden eshab-ı kiramın ve tasavvuf büyüklerinin hayatlarından bazı örnekler verilecektir.

Hazreti Ebu Bekir es-Sıddık'ın (radıyallahu anh); kölesinin kazancıyla alınmış bir bardak sütü içtikten sonra bu sütün nasıl temin edildiğini kölesine sorduğunda aldığı fal bakma kazancıyla elde edildiği cevabı sonrasında parmaklarını gırtlığına kadar sokarak istifra ettiği, akabinde de “Allah'ım, damarlara giren ve bağırsaklara karışandan ötürü de sana özür beyan ederim” dediği, bu olayı duyan Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) ise “Sıddık'ın midesine helal dışında bir şey sokmayacağını bilmez misiniz?” buyurduğu, benzer şekilde Hazreti Ömer'in (radıyallahu anh) de yanlışlıkla zekat develerinin sütünden içmesi sonrasında parmaklarını ağzına sokarak istifra ettiği ve içtiklerini vücudundan hemen geri çıkardığı rivayet edilmektedir.²³²

Hazreti Ömer'in (radıyallahu anh) halifeliği döneminde geceleri şehri dolaştığı bilinmektedir. Bir defasında bir kapıdan geçerken bir anne kızın konuşmalarına denk gelen Hazreti Ömer, annenin satacakları süte su katmasını kızından istediğini, kızının ise Hazreti Ömer'in bunu yasakladığını söylediğini işitmiştir. Konuşmanın devamında anne “Kızım gecenin bu vaktinde Ömer nereden bilecek” demiş, kızı ise “Anne, Ömer bilmiyorsa da Allah biliyor ya!” diyerek annesini geri çevirmiştir. Bu konuşmalara şahit olan Hazreti Ömer, Allah korkusuna ve kazancına haram karıştırmama hassasiyetine sahip oluşuna şahit olduğu bu kızla kendi oğlunu evlendirmiştir.²³³

Hazreti Ali'nin (kerremallahu vecheh); “Bir kuyuya bir damla şarap düşse, sonra o kuyunun yerine bir minare inşa edilse o minarede ezan okumam. Denize bir damla şarap

²³² Osman Nuri Topbaş, “İman Vasfı, İnsanlık Haysiyeti: Helal Hassasiyeti”, Yüzcakı Dergisi, Ocak 2011, S.71; Gazali, İhya'u Ulum'id-Din, c.2, s.212.

²³³ Önlüer, a.g.e., s.44.

düşse sonra o deniz kuruyup yerinde ot bitse asla orada hayvanlarımı otlatmam.” buyurduğu rivayet edilmiştir.²³⁴

Yine Hazreti Ali'nin (kerremallahu vecheh), Hazreti Osman'ın (radıyallahu anh) şehit edilip evinin yağmalanmasından sonra şüpheli bir şey yemiyor olmak için ağzı mühürlü kabında taşıdığı yiyecekler dışında bir şey yemediğinden bahsedilmektedir.²³⁵ Benzer şekilde Abdullah b. Ömer'in (radıyallahu anhuma) da Hazreti Osman'ın (radıyallahu anh) şehadeti sonrasında doyasıya yemek yemediğini söylediği rivayet edilmiştir.²³⁶

Hazreti Hasan b. Ali (radıyallahu anhuma) küçük bir çocukken zekat malından bir hurmayı ağzına alması sonucunda Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) o hurmayı ağzından atmasını buyurmuştur.²³⁷

Valilik de yapmış olan sahabelerden Ukbe b. Amir (radıyallahu anh) ölüm döşeğindeyken hesabı konusundaki korkularından bahsettiğinde çevresindekiler onun hayırla mükafatlandırılacağını umduklarına yönelik beyanlarda bulunmuş, Abdullah b. Ömer (radıyallahu anhuma) ise “Kazanç helal, nafaka temiz ise kıyamet günü bunun karşılığını görürsün” demiştir.²³⁸

İmam Ahmed b. Hanbel, camide terzilik yapılarak edinilen kazancı kerih görür, mezarlık kümbetlerinde iplik eğirilmesini ise mezarlıklar ahiret içindir diye uygun bulmazdı.²³⁹

---

²³⁴ Çelik, a.g.e., Maide Suresi 5/90-91.

²³⁵ Gazali, İhya'u Ulum'id-Din, c.2, s.214.

²³⁶ Gazali, İhya'u Ulum'id-Din, c.2, s.315.

²³⁷ Gazali, Kimya-i Saadet, s.259.

²³⁸ Gazali, İhya'u Ulum'id-Din, c.2, s.314.

²³⁹ Gazali, Kimya-i Saadet, s. 260

Yine İmam Ahmed b. Hanbel, malını şüpheli gördüğü bir adamın ateşiyle yakılan mumu söndürmüş, tandırda yanan odunlardan birinin şüpheli bir parayla alındığını öğrenmesi üzerine ekmeğini bu ateşte pişirmekten vazgeçmiştir.²⁴⁰

Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahaeddin'in hem kendisinin hem de aile efradının helalle beslenmesine çok önem verdiği, şüphelendiği şeylerden mutlaka uzak durduğu ve “İbadet on kısımdır, dokuzu helal rızkı aramaktır. Diğer kısmı salih ameller ve ibadetlerdir.” buyurduğu, yemeklerin haram veya şüpheli olmalarının da ötesinde gaflet veya gazap halinde pişirilmiş olması durumunda bile o yemeklerden yemediği ve çevresine yedirmedeği rivayet edilmektedir. Bir defasında müridlerinden birisi, manevi hallerinin kaybolduğuna yönelik şikayette bulununca yediği lokmaların helalden olup olmadığını araştırmasını buyurmuş, müridi konuyu araştırınca yemeğin pişirildiği ocakta helal olup olmadığından şüphe duyduğu bir odun yaktığını fark etmiştir.²⁴¹

Yine Şah-ı Nakşibend, Herat'a gittiği bir gün oranın meliki olan kişi bütün alimleri ve şeyhleri bir araya getirmek için hepsini yemeğe davet etmiş, gelenlere “Yemekten gönül rahatlığıyla yiyebilirsiniz. Babamdan bana kalan mirastan, özellikle helal rızıktan hazırlattım” demesine rağmen Şah-ı Nakşibend yemekten yememiştir. Neden yemediği kendisine sorulduğunda ise hesap gününe atıfla “Benim bir hakimim var. Ben bu durumu kendisine arz ettiğimde, bana bu yemeği yersen neden melik sofrasından yemek yediğimi, yemezsem bu kez niçin yemediğimi soracak” diye mukabele etmiştir.²⁴²

Abdülmeccid el-Hani'nin el-Hadaiku'l-Verdiyye isimli eserinde Nakşibendi büyüklerinden Seyyid Nur Muhammed el-Bedauni hakkında yazılanlara göre Hazret, midesine haram lokma gitmemesi için yiyeceği ekmeğin buğdayını kendisi bulur, öğütüp

---

²⁴⁰ Gazali, Helaller ve Haramlar, s.60

²⁴¹ Elhüseyni, a.g.e., s.49-50.

²⁴² Önlüer, a.g.e., s.151-152.

un haline getirip hamuru kendisi yoğurur, ekmeğini de kendisi pişirirdi. Kuruttuğu ekmekten de oldukça az miktarda tüketir, sonrasında ibadet, taat ve murakabesine devam ederdi.²⁴³

Yine aynı eserde aktarıldığına göre Bayezid-i Bistami bir gün annesine giderek bilmediği şeyleri öğrenirken çok zorlandığını ve bilmediği şeylerle arasında perde konulduğunu söylemiş ve annesi kendisine emzirirken haram bir şey yiyip yemediğini sormuştur. Annesi ise bir gün komşudayken izin almadan yağdanlığın içindeki yağdan Bayezid-i Bistami'nin kafasına sürdüğünü söylemiştir. Bunun üzerine Bayezid-i Bistami komşuları araştırmış, mirasçıları arayıp bularak helallik almıştır.²⁴⁴

İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin babası Sabit, bir gün nehir kenarında abdest alırken su üzerinde gördüğü elmadan aldığı bir ısırıktan pişman olarak helallik almak için nehir boyu giderek ağacın sahibini bularak helallik istemiş, ağacın sahibi ise bu davranışı çok beğenerek onu imtihan etmek istemiş, helallik verme için kötürüm kızıyla evlenmesini şart koşmuştur. Allah korkusuyla ve ahirette azapla karşılaşmaktansa bu dünyada sıkıntı çekmenin doğru olacağı düşüncesiyle bu teklifi kabul eden Sabit, evlendiğinde kızın aslında kötürüm olmadığını ve bunun bir imtihan olduğunu görerek Rabbine şükretmiş, bu evlilikten dünyaya gelen Numan isimli çocuk ilerde ilim, irfan ve takvada öncülerden olan İmam-ı Azam Ebu Hanife olmuştur.²⁴⁵

Abdullah b. Mübarek'in babası olan Mübarek isimli zat Merv şehrinde dönemin kadısının yanında hizmetçi olarak çalışmış ve kadı tarafından üzüm bağında görevlendirilmiştir. Bu kadı üzüm bağında olduğu bir gün hizmetçisinin kendisine getirdiği tüm üzümün ekşi olduğunu görüp kızmış, neden tatlı üzümlerden

---

²⁴³ Çelik, a.g.e., Bakara Suresi 2/172-173.

²⁴⁴ Önlüer, a.g.e., s.139.

²⁴⁵ Mehmet Arslan, Menakıb-ı İmam-ı Azam, Şemseddin Sivasi Külliyyatı, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2015, s.185-195; Önlüer, a.g.e., s.50-53.

getirmediğini sorduğunda ise haftalardır orada görevli olan hizmetçisi Mübarek'in hiçbir üzümün tadına bakmadığı ve bu yüzden hangi üzümlerin tatlı olduğunu bilmediği cevabını almıştır. Kadı aldığı cevap karşısında evlilik çağına gelen ve talipleri de bulunan kızını hizmetçisiyle evlendirmeye karar vermiş, kızı da bunu kabul etmiştir.²⁴⁶ Rivayet edildiğine göre evlilik sonrasında kırk gün boyunca eşyle bir araya gelmeyen Mübarek, kadı tarafından bunun nedeni sorulduğunda eşinin kadı olan babasının evinde şüpheli bir şeyler yemiş olmasından korkması olduğunu ifade etmiştir.²⁴⁷ İşte böylesine takva üzerine kurulu bir evlilikten; alimlerin büyüklerinden, ilmiyle amil ve zahid bir kişilik olup eserleri günümüze kadar intikal eden Abdullah b. Mübarek dünyaya gelmiştir.²⁴⁸

Ticaretle uğraşan zengin bir müridi Ebu'l Abbas Nihavendi'ye gelerek zekatını kime vermesinin uygun olacağını sorduğunda Nihavendi "Gönlün kimde karar kılıyorsa ona ver" demiş, müridi de yolda dilenirken gördüğü üstü başı perişan halde fakir bir âmâyâ zekatını bir kese altın olarak vermiştir. Mürid ertesi gün aynı yerden geçerken zekat verdiği kişinin konuşmalarına şahit olmuş ve verdiği zekat parasıyla âmânın gece boyunca meyhanede içip alem yaptığını duymuş, şeyhine gidip durumu anlatmıştır. Nihavendi ise kendi paraları içerisinde bir akçe çıkarıp müride vermiş ve bu parayı karşısına çıkan ilk kişiye vermesini söylemiştir. Mürid kendisine söylendiği şekilde karşısına çıkan ilk kişiye parayı verdikten sonra bu kişiyi takip etmiş, elbisesinden ölü bir keklük çıkarıp attığını görmüş ve merak edip adamdan durumu izah etmesini istemiştir. Adam; seyyid olduğunu, yoksul durumda bulunduğunu ancak durumunu Allah'tan başkasına açmadığını ve dilencilik yapmadığını, artık çocukları açlığa dayanamayacak hale geldiği için yolda bulduğu ölü keklığı zaruret dolayısıyla yemeleri için çocuklarına götürürken karşısına müridin çıktığını ve keklığı bu sebepten attığını, şimdi ise bu parayla

---

²⁴⁶ Önlüer, a.g.e., s.37-40.

²⁴⁷ İslam Tarihi Ansiklopedisi, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1989, c.1, s.139.

²⁴⁸ Mustafa Aşkar, Tasavvuf Tarihi Literatürü, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, 2. Baskı, s.43.

çoluk-çocuğuna yiyecek almaya gideceğini söylemiştir. Mürid bu hali şeyhine arz ettiğinde Nihavendi, “Evladım, durum gayet açıktır, sen kazancına haram veya şüpheli bir şey karıştırmışsın, buna dikkat etmemişsin! Bu yüzden zekatın şaraba gitti. Çünkü kazanılan şeyler nereden ve nasıl elde edilmişse aynı şekilde elden çıkar. Nitekim senin bir kese altınına mukabil benim bir tek akçem seyyid bir insanın eline geçti. Zira o sırf el emeğiyle kazanılmıştı, helal bir paraydı. Bu yüzden zaruri olarak bir seyyide layık oldu ve hak, müstehakkına ulaştı” şeklinde durumu izah etmiştir.²⁴⁹

İmam Şa’rani’den rivayet olunduğuna göre kendisi bir gün yaşlı bir Allah dostunu ziyarete gitmiş ve o zat kendisine oldukça kuvvetli bir şekilde sarılmıştır. İmam Şa’rani o yaşlı zata bu güç ve kuvvetin sebebini sorduğundaysa 143 yaşında olan bu kişi bu gücün hikmetini helal lokma yemeye ve bu yaşına kadar boğazından haram lokma geçmemesine bağlamış ve “Ah oğlum, bu zamanda insanlar kötü olmuş. Helal-haram demeden, ne bulsa yiyorlar. İnsanlar arasında sevgi kalmamış, haramlar adet olmuş!” şeklinde bir serzenişte bulunmuştur.²⁵⁰

Seriyy es-Sekati bir gün çölde bir ot bulup bundan daha helal bir yiyecek yiyemeyeceğini düşündüğünde “Seni buraya getiren kuvvet nereden geldi” diye bir nida işitip düşündüklerine pişman olmuştur.²⁵¹

Cüneyd-i Bağdadi’den rivayet olunduğuna göre İmam Haris el-Muhasibi bir gün kendisine uğradığında ona komşusunun düğününden gönderilen yiyeceklerden ikram etmiş ancak daha aldığı ilk lokmayı bir türlü yutamayan Muhasibi yemeği bırakıp gitmiştir. Birkaç gün sonra karşılaştıklarında Bağdadi bunun nedenini sormuş, Muhasibi ise içinde şüphe olan yiyeceklerin boğazından geçmediğini ifade etmiştir. Tekrar evine

---

²⁴⁹ Önlüer, a.g.e., s.46-48.

²⁵⁰ Elhüseyni, a.g.e., s.40-41.

²⁵¹ Gazali, Kimya-i Saadet, s.261.

davet eden Bağdadi bu kez evde olan kuru ekmeklerden ikram etmiş, bunu yiyen Muhasibi ise “Bir fakire/dervişe bir şey ikram edeceğin zaman böyle helal ve şüpheden uzak olanını takdim et” buyurmuştur.²⁵²

Bişr b. Haris’e bir gün annesi “Üzerindeki hakkım için bunu ye” diyerek kardeşinin evinden gelen yaş bir hurmayı verdiğinde annesinin gönlünü almak için istemeden de olsa bu hurmayı yemiş ancak annesinin yanından ayrılarak istifra yoluyla hurmayı vücudundan atmaya çalışmıştır.²⁵³

İmam-ı Gazali’nin İhya’ında anlatıldığına göre İmam Evzai bir gün İbrahim b. Edhem’i sırtında odun taşırken gördüğünde kendisine neden bunu yaptığını, dostlarının onun bu tarz ihtiyaçlarını karşılayabileceğini söylediğinde “Ya Ebu Amr! Böyle söyleme. Zira helal kazanç uğrunda zorluklara katlanan kimseye cennet vacip olur diye duyduğum için kendi nafakamın teminine çalışırım” cevabını almıştır.²⁵⁴

Yine İhya’da anlatıldığına göre salih bir kişi, abdallardan birisine bir yiyecek verdiğinde abdal o yemeği yemez ve sebebi sorulunca “Biz sadece helal yiyecekleri yeriz, bundan dolayı gönüllerimiz istikamet bulur, halimiz aynı kalır, melekut aleminin sırları önümüze serilir, ahireti müşahede ederiz. Eğer sizlerin yediklerinizden üç gün yesek ilmi yakinden zırnık bir şeye mazhar olamayız, kalplerimizden korku ve müşahede silinir.” şeklinde cevap verir. Salih zatın bütün yıl oruç tuttuğunu, her ay Kur’an-ı Kerim’i otuz defa hatim ettiğini söylemesi üzerine ise abdal bu defa “Geceleyin senin gözlerinin önünde içtiğim o süt (*yaban geyiği sütü*) var ya, işte o sütü senin yaptığın amellerinden olan üç yüz rekatta otuz hatim indirmeye tercih ederim.” sözleriyle mukabele etmiştir.²⁵⁵

---

²⁵² Önlüer, a.g.e., s.57-58.

²⁵³ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.305; Önlüer, a.g.e., s.59.

²⁵⁴ Elhüseyni, a.g.e., s.33-34.

²⁵⁵ Gazali, İhya’u Ulum’id-Din, c.2, s.214.

Feridüddin Attar'ın Tezkiretül Evliya adlı eserinde rivayet edildiğine göre İbrahim b. Edhem'e bir yerdeki bir gencin gece gündüz ibadet ederek vecde gelip kendinden geçtiği söylenince yanına gidip üç gün süreyle kalmış, kendisinde ibadet edecek güç bulamadığı halde gencin gayretli halde oluşuna şaşırılmış, bu hallerin Rahmani mi şeytani mi olduğunu anlamak için gencin yiyip içtiklerine dikkat etmiş ve yediklerinin helal olmadığını görünce onu kendi evine davet etmiştir. Genç, İbrahim b. Edhem'in evinde helal lokma yiyince haller değişmiş ve bunun nedenini sorduğunda eski hallerinin şeytandan olduğu, bunun sebebininse helal olmayan gıdalarla beslenmiş olması cevabını almıştır.²⁵⁶

Süfyan-ı Sevri'nin yanına bir kişi gelip "Efendim, namazda birinci safta bulunmanın faziletini bize anlatır mısınız?" diye sorduğunda şu cevabı almıştır: "Sen, ekmeğini nereden kazanıyorsun, ona bak! Helal lokma ye de, namazını hangi safta dilerse orada kıl! Bu hususta sana bir güçlük yoktur."²⁵⁷

İmam Nehai, bir yere gitmek için kiraladığı hayvanın üzerindeyken kamçısını düşürdüğünü fark ettiğinde hayvandan inerek yürüyerek kamçıyı aramaya gitmiş, kendisine bunun nedenini soranlara ise "Ben bu hayvanı gideceğim yer için kiraladım, başka istikametlere gitmek için değil" diye cevap vererek hassasiyetinin sebebini açıklamıştır.²⁵⁸

Rivayet olunduğuna göre Zünnun-u Mısri hapisaneyken kendisine verilen yiyecekleri yememiştir. Kendisinin durumunda haberdar olan dindar bir kadının gardiyan

---

²⁵⁶ Önlüer, a.g.e., s.137-138.

²⁵⁷ Gülistan Dergisi, "Helal Lokmanın Ehemmiyeti", Ekim 2015.

²⁵⁸ Önlüer, a.g.e., s.43.

aracılığıyla kendisine gönderdiği yiyecekleri ise zalim birisinin tabağında gelmesini gerekçe göstererek kibarca reddetmiştir.²⁵⁹

Çokça anlatılan bir rivayete göre büyük velilerden Ebu'l-Vefa'nın oğlu sürekli olarak elinde bir çuvaldızla dolaşır ve kırbalarla su taşıyan insanların kırbalarını delerdi. Bu durumdan muzdarip olanların durumu anlatmasıyla durumu öğrenen Hazret herkesin zararını karşılamış, akabinde bu durumun nedenini anlamaya çalışmıştır. Hanımıyla istişareleri neticesinde hanımı; çocuğa hamileliği esnasında komşusunun evinde gördüğü portakal ve narlardan canının çektiğini ve söylemeye utanması sebebiyle elindeki tığla meyveleri delip suyundan emdiğini, çocuğun huyunun buradan kaynaklanıyor olabileceğini söylemiştir. Hanımının pişmanlığı ve komşudan helallik almaları neticesinde çocuk bu huyundan tamamen vazgeçmiştir.²⁶⁰

Abdülkerim Kuşeyri'ye ait er-Risale'de anlatıldığına göre sufilerden birisinin tertiplemediği bir yemeğe katılan Şirazlı bir şeyh, yemeğin hemen peşine kendisine çöken ağırlığın sebebini araştırmış, kendilerine ikram edilen patlıcanın helallik durumunun tam olarak araştırılmamış olmasından hareketle patlıcan satıcısını bulduklarında satıcının bu patlıcanları bir tarladan çalarak sattığı anlaşılmıştır. Tarla sahibine helallik için gidildiğinde ise tarla sahibi, hırsızın bir daha hırsızlık yapmaması için helallik vermenin ötesinde tarla ile birlikte çeşitli hayvanlar ve ekim aletlerini de hırsıza hediye etmiştir.²⁶¹

Abdülhalık Gücdüvani bir gün kendisini ziyarete gelen Hızır'a (aleyhisselam) kendi evinden arpa ekmeği getirip ikram ettiğinde Hızır (aleyhisselam) ondan yememiş, bu ekmeklerin tamamen helal olduğunu kendisine söylediğinde ise Hızır'dan

---

²⁵⁹ Gazali, İhya'u Ulum'id-Din, c.2, s.229.

²⁶⁰ Önlüer, a.g.e., s.147-148.

²⁶¹ Önlüer, a.g.e., s.135.

(aleyhisselam) “Gerçekten helaldir, ama hamurunu yoğuran abdestsizdi, onu abdestsiz yoğurdu. Bize bunu yemek reva değildir” cevabını almıştır.²⁶²

Somuncu Baba namıyla bilinen Şeyh Hamidüddin Veli'nin, Molla Fenari tarafından kendisine hediye edilen parayla bir miktar ot aldırıldığı, alınıp getirilen otların eşek tarafından yenilmediği, bunun üzerine Somuncu Baba'nın “Bizim merkebimiz bunca zaman şüpheli hiçbir şeyi yememiştir” dediği rivayet olunmaktadır.²⁶³

Şemseddin Muhammed b. Hamza'nın (Akşemseddin) oğullarından yine veliler arasında sayılan Nurülhüda'nın henüz çocukken mescide gelen cemaatin ayakkabılarını düz veya ters olarak çevirdiği, düz koyduklarının cennetlik ters koyduklarının ise cehennemlik olduğunu bildiği anlatılmaktadır. Akşemseddin, oğlundan bu halin geçici bir zaman için bile gitmesi için ona pazardan aldığı yiyecekleri yedirmiş ve şüpheli yiyeceklerin etkisinin oğlu üzerinde görülmesini sağlamıştır.²⁶⁴

Yakın zaman tasavvuf büyüklerinden Mahmud Sami Ramazanoğlu, helal lokma hassasiyeti sebebiyle kendi el emeğiyle çalışmaya dikkat etmiş ve babasından kendisine intikal eden yüklü miktardaki mirası kullanmayarak uzunca yıllar düşük bir maaşla Adana'da mukim bir kereste işletmesinin muhasebeciliğini yürütmüştür.²⁶⁵

Yine yakın zaman tasavvuf büyüklerinden Musa Topbaş tarafından anlatılan bir ihtida vakasında ise Ermeni asıllı bir vatandaş, Molla Rebi isimli komşusunun güzel ahlakı vesilesiyle Müslüman olmuştur. Molla Rebi, bir hayvanının yanlışlıkla komşusunun tarlasında otladığını fark etmesi üzerine tahavvülat süresi boyunca yani

---

²⁶² Önlüer, a.g.e., s.149.

²⁶³ Mahmut Ulu, Fethin Manevi Mimarı Somuncu Baba, Derin Tarih Dergisi, Mayıs 2016, S.50.

²⁶⁴ Hamdi Ertekin, İskilip'te Bir Veli – Nurülhüda, Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler, haz. Mevlüt Uyanık, TDV Yayınları, Ankara, 1998, s.425-427.

²⁶⁵ Göktaş, a.g.e., s.128.

hayvanın yediği otlar tamamen vücudunu terk edinceye kadar hayvandan elde edilen tüm sütü komşusuna götürmüştür. Bu ahlak karşısında Ermeni komşu “Böyle yüce ahlaklı birisinin dini muhakkak ki en yüce bir dindir. Böylesine zarif, hak-şinas, mükemmel ve tertemiz insanlar yetiştiren dinin doğruluğundan şüphe edilemez!” diyerek Müslümanlığı tercih etmiştir.²⁶⁶

3.2. Helal Gıda ve Tıp

Helal gıdanın aynı zamanda tayyib yani sağlıklı, hijyenik ve temiz olma gerekliliklerini de içermesi konusunda yaşanan bilgi ve güven artışı günümüzde giderek ivmelenen bir bilince ve tüketici tercihlerinde gözle görülür bir artışa da vesile olmaktadır.²⁶⁷

Helal gıda tüketiminin insan sağlığına olumlu etkilerinin incelenmesinin yanı sıra hasta olduğu durumlarda helal içerikli tedavi yöntemlerinin kullanılması hususu da önemli öncelikler arasında yer almaya başlamıştır. Helal gıda tüketiminin hastalıkların oluşmasının önüne geçmesi konusundaki öneminin yanı sıra günümüzde gelinen noktada hastalıkların tedavisi için yeni yöntemler de geliştirilmeye devam etmektedir. Bununla birlikte bu tedavi yöntemlerinin ilahi kanunları çiğnemeyen yolları kullanması gerekliliği dikkate alınması gereken bir husustur.²⁶⁸

---

²⁶⁶ Güleç, a.g.e.

²⁶⁷ Mustafa Volkan Yürekli, Özgür Başaran, Hasan Basri Savaş, Ahmet Nesimi Kişioğlu, “Bir Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Sağlıklı Beslenme ve Helal Gıdaya İlişkin Bilgi ve Tutumları”, Acta Medica Alanya 2017, c.1, S.2, s.2-6.

²⁶⁸ Aidin Salih, Gerçek Tıp – Yitik Şifanın İzinde, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2015, 4. Baskı, s. 9-11.

Rasulullah Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şerifinde “Allah sizin şifanızı haram kıldığı şeylerde yaratmamıştır.” buyurarak bu konudaki net çizgiyi göstermiştir.²⁶⁹

Çalışmada örnekleri verilen ayet-i kerimeler ve hadis-i şerifler vasıtasıyla helal ve tayyib beslenmenin emredilmesinin yanında “Saf ipek elbise giymeyiniz. Altın ve gümüş kaptan bir şey içmeyiniz. Bu tür tabaklardan yemek de yemeyiniz!”²⁷⁰, “Hiçbir insan midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Halbuki kişiye, kendisini ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Şayet bir kimsenin mutlaka çok yemesi gerekiyorsa, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırsın!”²⁷¹, “Üç nefeste içen kimse suya iyice kanar, böylece susuzluğu teskin edilmiş olur. Suyu üç nefeste içmek sağlığa daha uygundur.”²⁷² gibi birçok hadis-i şerif vasıtasıyla da kişinin yedikleri-içtiklerinin ve yeme-içme adabının doğrudan sağlığı üzerine etkileri Müslümanlara anlatılmıştır.

Yine bazı hadis-i şeriflerde hastalıkların sebeplerine ve şifa yöntemlerine ilişkin bilgiler de verilmiştir.²⁷³ Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ayrıca; günümüzdeki koruyucu hekimlik kavramına benzer şekilde sağlığı henüz kaybetmeden korumaya yönelik olarak oruç ve gece namazına devam etme, dengeli beslenme, temizliğe dikkat etme, soğuktan kendini koruma, güzel manzaralı ve sağlıklı ev ve memleketlerde yaşama, seyahat etme ve kötü iklim koşullarında yolculuk etmekten uzak durma, salgın hastalıkların bulunduğu ortamlara yaklaşmama, güneşte fazla kalmama ve şiddetli sıcaklarda beden ısısının düşürülmesine çalışma, düzenli bir uyku için uygun vakitleri

---

²⁶⁹ Ebu Abdillah Muhammed b. Ali b. Muhammed Eş-Şevkani es-San’ani el-Yemeni; Neylü'l-Evtar Şerhu Muntekal Ahbar, VIII, 203.

²⁷⁰ Sahih-i Buhari, Et’ime, 29.

²⁷¹ Sünen’üt-Tirmizi, Zühd, 47.

²⁷² Sahih-i Müslim, Taharet, 65; Sahih-i Müslim, Eşribe, 121.

²⁷³ Salih, a.g.e.

ayarlar, zarar verecek yiyeceklerden kaçınma, sağlıklı ve temiz gıdalarla beslenme, vücudu kuvvetlendirecek macunlar kullanma, hacamat yaptırma, vücut direncini yüksek tutacak gıdalar tüketme, şifalı sularla yıkanma, özellikle zehirlenmeye karşı acve hurması yeme, güzel koku kullanma, göze sürme çekme, saçları bakımlı tutma ve elbise temizliğini sağlama, gözü dinlendirici manzaralara bakma ve giyim kuşamda renk seçimine dikkat etme gibi konularda tavsiyelerde bulunmuştur.²⁷⁴

Sünnet-i seniyyeye uyma konusuna özel önem atfeden tasavvuf kültüründe de Rasulullah'ın (sallallahu aleyhi ve sellem) tavsiyelerine büyük önem verilmiş, zaman içerisinde gerek sağlık açısından gerekse de edeben uyulması gereken bir kurallar bütünü oluşmuştur.²⁷⁵

Günümüzde ise bilhassa içerisinde alkol ve jelatin mevcut olan ilaçların tedavide kullanılması hususları gündemi meşgul eden konular arasında yer almaktadır.²⁷⁶ Bu tarz ilaçların alternatiflerinin çok fazla olmaması sebebiyle tamamlayıcı tıp alanındaki çalışmalar giderek yoğunlaşmaya başlamıştır. Konvansiyonel tıbbın da tamamlayıcı tıbbi daha fazla kabul eder hale gelmesi, bu yöndeki tüketici tercihlerinin artması ve bu alanda yürütülen çalışmaların da etkisiyle gelinen noktada önemli gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır.²⁷⁷

Çalışmanın yukarıdaki bölümlerinde²⁷⁸ bahsedildiği üzere dünyada helal standartları geliştirme konusunda önemli çalışmalar içerisinde olan uluslararası

---

²⁷⁴ Orhan Yılmaz, Tıbb-ı Nebevi ve Bu Konuda Bazı Hadislerin Değerlendirilmesi, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.6 (2017/2), s.107-134.

²⁷⁵ Necdet Tosun, Tasavvuf Kültüründe Tekke Yemekleri, Tasavvuf İlimi ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, 2004, s.123-135.

²⁷⁶ Yusuf Eşit, "İslam Hukuku'na Göre Tedavide Necis Maddelerin Kullanımı", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi 6. Uluslararası İslam Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri, Van, 2014, s.105-120.

²⁷⁷ Recep Aslan, İnsan ve Hasta Hakkı Olarak Tıpta Helal Standardı, Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi, c.8, S.93, Aralık 2020, s.69-73.

²⁷⁸ bkz: 1.2.3.2

nitelikteki bir kuruluş olarak SMIIC, 2023 yılı içerisinde “Helal Eczacılık Ürünleri Standardı”nı yayımlamış ve dünya genelindeki Müslümanların bu alandaki helal belgelendirme ihtiyacının ortak temellere dayalı olarak giderilebilmesi için önemli bir adım atmıştır.²⁷⁹

Yine günümüzde, insanların dini inançlarına ve yaşantılarına dayanan geleneksel tıbbi uygulamalar; bilim camiası, Dünya Sağlık Örgütü ve ülkelerin sağlık bakanlıkları tarafından da tamamlayıcı tıp kapsamında dikkate değer bulunmaya başlamıştır. Bu çerçevede özellikle hasta tercihlerine dayanan helal ilaç kullanımı da giderek artmaya ve geleneksel ve tamamlayıcı tıbbın değerinin anlaşılmasına yönelik girişimlerde artış görülmeye başlanmıştır, dünya genelinde gerçekleştirilen helal zirvesi, helal fuarı, sempozyum ve çalıştay gibi etkinliklerde helal gıdanın sağlıkla bağlantısı ve bunun yanında tedavi yöntemlerinde helallik konusuna yönelik hususlar kendisine yer bulmaya başlamıştır.²⁸⁰

Bu konuların yanında, beslenmenin insanın kişiliğine ve psikolojisine olan etkilerinin de günümüzde bilimsel araştırmalara konu olmasıyla birlikte Kur’an ve sünnete göre beslenmenin önemi daha fazla dikkate değer bulunmaya başlamıştır. Bu bağlamda; haramla beslenen bir vücuda sahip olan insanın karakter özelliklerinin olumsuz etkileneceği, maneviyattan uzaklaşma sebebiyle kişinin benlik algısının değişebileceği, Kur’an ve sünnete uygun beslenen kişilerin ise olumlu karakter özelliklerinin gelişeceği ifade edilebilecektir.²⁸¹

---

²⁷⁹ İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü, <http://www.smiic.org>

²⁸⁰ Aslan, a.g.e., s.69-73.; İbrahim Adnan Saraçoğlu, Anadolu’nun Şifalı Sırları, Saraçoğlu Yayınları, İstanbul, 2019.

²⁸¹ Yasin Pişgin, Kur’an ve Sünnete Göre Beslenme ve Şahsiyet Yapısına Etkisi, Eskiye, S.28 (Bahar 2014), s.137-160.

SONUÇ

Bu çalışmada, Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayet-i kerimeler ve Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) hadis-i şerifleri ışığında helal kavramının tasavvuf ile bağlantısı ve tasavvuf pratiği içerisinde helal gıdaya atfedilen önem incelenmeye çalışılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de helal ve haramları açıklayan ayet-i kerimeler ile takvayı emreden ayet-i kerimeler ve Rasulullah Efendimizin (sallallahu aleyhi ve sellem) hadis-i şerifleri vasıtasıyla müminlere helal ve haramlar bildirilmiş; sadece helal ve tayyib olan gıdaları tüketmeleri ve Allah Teala tarafından yasaklanan gıdalardan kesinlikle uzak durmaları, helal kılınan nimetleri kendilerine haram kılmamaları, helal ve harama uyma konusunda dikkatli olmaları emredilmiş, şüpheli şeylerden de uzak durmaları özellikle tavsiye edilmiştir.

Bu noktada hem vücuda giren gıdaların helalliğinin hem de kazancın helalliğinin kişinin manevi hayatına etkilerinin önemi, bin dört yüz yıldan uzun süredir İslam'ı en güzel ve sünnet-i seniyyeye en uygun şekilde yaşamaya çalışan din büyüklerinin eserlerinden, sözlerinden ve hayatlarından örneklerle açıklanarak çalışma içerisinde kendisine yer bulmuştur.

Helalliğinde en ufak bir şüphe bulunan bir gıdanın vücuda girmesinin, tasavvuf yolunda yürümeye çalışan kişilerin manevi hallerine olan olumsuz etkilerini açıkça gösteren yaşanmış vakıalar, maneviyat temeline dayalı bir gelişim alanı olan tasavvuf açısından helal ve harama dikkat etmenin yanında takvaya önem vererek şüphelilerden dahi kaçınmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu noktada, kişinin sadece tükettiği gıdaların şeklen helalliğiyle yetinmeyip kazancının da helal olmasını sağlamaya özel önem atfetmesi gerekmektedir.

Dünyada geçecek sayılı günlerden oluşan kısıtlı ömrü bir tarla gibi görüp ahirette mahsulünü alacak olmanın bilinciyle hareket eden mutasavvıflar, hem eserlerinde yazılı olarak, hem sohbetlerinde sözlü olarak hem de yaşantılarında uygulamalı olarak bu konuyu açıklamış ve tasavvuf yolunda yürümeye çalışanların yolunu aydınlatmayı kendilerine görev bilmişlerdir.

Irmak üzerinde akarken bulduğu elmanın kendisine helal olup olmayacağını sorgulayan, görevlendirildiği üzüm bahçesinde bir tane bile üzümün tadına bakmayan, kazancına şüpheli bir şeyler karışmasın diye sadece kendi emekleriyle kazandıklarından yiyip içen bu takvalı insanların gayretleri, tüm Müslümanlara örnek olarak tarih boyunca yerini almaya devam etmiştir.

Bu vasıtaıyla, tasavvufun İslam'ı hakkıyla ve dosdoğru yaşama konusunda sahip olduğu önem ve temsil ettiği değerler göz önüne alındığında, tasavvuf yolunda yürümeye çalışan kişilerin ilk olarak dikkat etmesi gereken şeylerin başında vücuda giren gıdaların ve bununla birlikte kişinin kazancının helalliğinin olduğu, kişinin rızkını ararken helal ve harama dikkat etmesi ve şüpheli şeylerden uzak durması gerektiği, helal gıda ve helal kazancın kişinin manevi hayatı için yüksek önem arz eden bir konumda olduğu ve tasavvufu dosdoğru bir şekilde idrak etmek ve yaşamak isteyen kişiler için bu noktada azami dikkat gösterilmesi ve çaba sarf edilmesi gerekliliği bu çalışmayla ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

Arslan, Mehmet; Menakıb-ı İmam-ı Azam, Şemseddin Sivasi Külliyyatı, Sivas Belediyesi Yayınları, Sivas, 2015.

Arvasi, Seyyid Abdülhakim; Er-Riyad'üt-Tasavvufiye (Osmanlıca Baskı), 1341 h.

Aslan, Recep; İnsan ve Hasta Hakkı Olarak Tıpta Helal Standardı, Göller Bölgesi Aylık Ekonomi ve Kültür Dergisi, c.8, S.93, Aralık 2020.

Aşkar, Mustafa; Tasavvuf Tarihi Literatürü, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, 2. Baskı.

Ayrancı, İlhami; "Helal Gıdanın Asrı Saadet Hayatını Şekillendirmesi", Disiplinler Arası Yaklaşımla Helal Ürün ve Hizmetler 1, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018, 1. Baskı, s.153-171.

Bardakçı, Mehmet Necmeddin; Doğuştan Günümüze Tasavvuf ve Tarikatlar, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2016, 2. Baskı.

Bozkurt, Nebi; "Hıfzıssıhha", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, c.17.

Cebecioğlu, Ethem; Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, Otto Yayınları, Ankara, 2014, 6. Baskı.

Ceyhan, Semih; "Zühd", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2013.

Çantay, Hasan Basri; Tefsirli Kur'an Meali, haz. M. Ali Yekta Saraç, Risale Yayınları, İstanbul, 2022,

Çelik, Ömer; “Hakk'ın Daveti Kuran-ı Kerim Meali ve Tefsiri”, Erkam Yayınları, İstanbul, 2013.

Çevik, Mete; Helal Akreditasyon Uzmanı, sözlü mülakat, 25.11.2022.

Çitil, Abdülkadir; “Ehl-i Sünnet’e Göre Rızık”, Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2019/8, c.8, S.15, s.20-34.

Demirci, Kürşat; “Helâl”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, c.17.

Demirci, Kürşat; “Haram”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi TDV Yayınları, İstanbul, 1997, c.16.

Diyanet İşleri Başkanlığı, “İlmihal II – İslam ve Toplum”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2020.

Dönmez, İbrahim Kâfi; “Vâcip”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2012, c.42.

Dönmez, İbrahim Kâfi; “Farz”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1995, c.12.

Dönmez, İbrahim Kâfi; “Mubah”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2020, c.30.

Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak es-Sicistani el-Ezdi; Sünen-i Ebu Davud, çev. İbrahim Koçaşlı, Erkam Yayınları, İstanbul, 2008.

Elhüseyini, Seyyid Mübarek; Ehlullah Sofrası- Helal Lokma, Şadırvan Yayınları, Ankara, 2016, 5. Baskı.

El-Beyhaki, Ebu Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali; Şuabu'l-İman, çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2015.

El-Buhari, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el Cu'fi; Sahih-i Buhari, çev. Hanifi Akın, Ravza Yayınları, İstanbul, 2023.

El-Gazzali (Gazali), Hücetü'l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tusi; Kimya-i Saadet, çev. A. Faruk Meyan, Bedir Yayınevi, İstanbul, 2022,

El-Gazzali (Gazali), Hücetü'l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tusi; İhya'u Ulum'id-Din, çev: Dr. Sıtkı Gülle, Huzur Yayınevi, İstanbul, 2016, c.2.

El-Gazzali (Gazali), Hücetü'l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tusi; Hakikate Giden Yol (El-Münkız mine'd-Dalal), çev: Ali Kaya, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2017, 13. Baskı.

El-Gazzali (Gazali), Hücetü'l-İslam Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tusi; Helaller ve Haramlar, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2014.

El-Hakim, Ebu Abdillah Muhammed b. Abdillah b. Muhammed en-Nisaburi; El-Müstedrek Ale's-Sahihayn, çev. Mehmet Beşir Eryarsoy, Konevi Yayınları, Konya, 2013.

El-Heysemi, Ebü'l-Hasen Nurüddin Ali b. Ebi Bekr b. Süleyman; Mecmau'z-Zevaid ve-Menbau'l-Fevaid, çev. Yusuf Özbek, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2007.

El-İskenderi, Ebü'l-Abbas (Ebü'l-Fazl) Tacüddin Ahmed b. Muhammed b. Abdilkerim b. Ataillah eş-Şazeli; Hikem-i Ataiyye, çev. Yahya Pakış ve Süleyman Taş, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2015.

El-Kazvini (İbni Mace), Ebu Abdillah Muhammed b. Yezid Mace, Sünen-i İbni Mace, çev. Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 2018.

El-Kelabazi, Ebu Bekr Tacülislam Muhammed b. Ebu İshak İbrahim b. Ya'kub el-Buhari; Doğu Devrinde Tasavvuf – Taarruf, haz. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul, 2019.

El-Kuşeyri (Müslim), Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac b. Müslim; Sahih-i Müslim, çev. Ahmed Davutoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 2018.

El-Muhasibi, Haris; Helal Rızık ve Namazın Anlaşılması, çev: Muhammed Coşkun, İlk Harf Yayınevi, İstanbul, 2018, 2. Baskı.

El-Vahidi, Ebu'l Hasan; Esbab-ı Nüzul, çev: Necdet Çağıl, Necati Tetik, Ketebe Yayınları, İstanbul, 2019.

Ertekin, Hamdi; İskilip'te Bir Veli – Nurülhüda, Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler, haz. Mevlüt Uyanık, TDV Yayınları, Ankara, 1998.

Es-Sabuni, Muhammed Ali; Tefsirlerin Özü – Safvetü't- Tefasir, çev. Sadreddin Gümüş ve Nedim Yılmaz, Ensar Neşriyat, İstanbul.

Es-Süyuti, Ebü'l-Fazl Celalüddin Abdurrahman b. Ebi Bekr b. Muhammed el-Hudayri eş-Şafii; el-Camiu's-Sağir, çev. Seyit Avcı, Serhat Kitabevi, İstanbul, 2013.

Eş-Şevkani, Ebu Abdillah Muhammed b. Ali b. Muhammed es-San'ani el-Yemeni; Neylü'l-Evtar Şerhu Muntekal Ahbar, Mısır.

Et-Taberani, Ebü'l-Kasım Müsnidü'd-dünya Süleyman b. Ahmed b. Eyyub; Hadislerle İslam Mu'cemü'l Evsat, çev. İsmail Mutlu, Ayşenur Kale, Mutlu Yayınevi, İstanbul, 2003.

Et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre; Sünen'üt-Tirmizi, çev. Mehmet Türk, Kitap Dünyası, İstanbul, 2019.

Eriş, Mustafa; "Dinde İnce Anlayış Olmalı", Altınoluk, Mart 2017, S.373.

Eşit, Yusuf; "İslam Hukuku'na Göre Tedavide Necis Maddelerin Kullanımı", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi 6. Uluslararası İslam Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri, Van, 2014, s.105-120.

Göktaş, Vahit; Mahmud Sami Efendi, Hayatı ve Tasavvufi Görüşleri, Kalem Neşriyat, Ankara, 2021, 3. Baskı.

Gölcük, Şerafettin "Rızık", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2008, c.35.

Güleç, Merve; Helal Lokma, Şebnem Dergisi, S.178.

Gümüshanevi, Ahmed Ziyaüddin; Ramuz'ül Ehadis, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Günaydın, Fatma Candan; "Nimet", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, c.33.

Gündüzöz, Güldane; "Sufi Practices in Halal Products and Services as a Spiritual Reference Structure", Disiplinler Arası Yaklaşımla Helal Ürün ve Hizmetler 2, Grafiker Yayınları, Ankara, 2018, 1. Baskı, s.193-211.

Haksever, Ahmed Cahid; Tasavvufu Anlama Kılavuzu, OTTO Yayınları, Ankara, 2017, 1. Baskı.

İmam-ı Hanbel, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybani el-Mervezi; Müsned, çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, Ocak Yayıncılık, İstanbul, 2013.

İslam Tarihi Ansiklopedisi, Türkiye Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1989.

Kahraman, Abdullah; “Gıda Ürünlerinde Helal ve Haramı Belirleme Yöntemi”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2012, c.16, S.1, s.453-478.

Kısakürek, Necip Fazıl; Tasavvuf Bahçeleri (Seyyid Abdülhakim Arvasi), Büyükdoğu Yayınları, İstanbul, 2016.

Koca, Ferhat; “Helâl”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1998, c.17

Koca, Ferhat; “Haram”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, c. 16.

Koca, Ferhat; “Mendup”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2004, c.29.

Koca, Ferhat; “Mekruh”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2003, c.28.

Okur, Kaşif Hamdi; “İslam Hukuku Açısından Helal ve Haram Olan Gıdalar ve Bazı Güncel Meseleler”, Usûl İslam Araştırmaları Dergisi, 2009, S.11 (2009/1), s.7-40.

Orum, Fatih; “Tayyib Ve Habis Kavramları Çerçevesinde Kur’an-ı Kerim’de Rasulullah’ın Helal-Haram Belirleme Yetkisine Dair Ayetlerin Hukuki Tahlili”, Kalemname, Aralık 2018, 166-233.

Öğüt, Salim; “Ef’âl-i Mükellefîn”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 1994, c.10.

Öngören, Reşat; “Tasavvuf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, c.40.

Önlüer, Siraceddin; Hayatımızın Mihenk Taşı Helal Kazanç, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2014, 4. Baskı.

Pişgin, Yasin; Kur’an ve Sünnete Göre Beslenme ve Şahsiyet Yapısına Etkisi, Eskiye, S.28 (Bahar 2014), s.137-160.

Salih, Aidin; Gerçek Tıp – Yitik Şifanın İzinde, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2015, 4. Baskı.

Saraçoğlu, İbrahim Adnan; Anadolu’nun Şifalı Sırları, Saraçoğlu Yayınları, İstanbul, 2019.

Süngü, Yaşar; “Zengin ve Yoksulluğumuzun Kaynağı Beslenme Anlayışımız”, Yeni Şafak, 17.06.2018.

T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, “Sektörel Çalışma Raporu No:1, Helal Belgelendirme Sistemleri ve Helal Belgelendirmenin Gıda Ticaretinde Yarattığı Katma Değer”, Temmuz 2020.

T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, “Malezya’daki Helal Gıda Sertifikasyon Süreci ve Süreçte Yer Alan Kurumlar”, Şubat 2021.

T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, Sıkça Sorulan Sorular Broşürü, Kasım 2022.

Topbaş, Osman Nuri; İmandan İhsana Tasavvuf, Erkam Yayınları, İstanbul, 2014.

Topbaş, Osman Nuri; “İnsani İhtiyaçlar Harmanında Helal Gıda, Manevi Terbiye, Hakiki İlim”, Yüzakı Dergisi, Ağustos 2008, S.42.

Topbaş, Osman Nuri; “İman Vasfı, İnsanlık Haysiyeti: Helal Hassasiyeti”, Yüzakı Dergisi, Ocak 2011, S.71.

Tosun, Necdet; Tasavvuf Kültüründe Tekke Yemekleri, Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, 2004, s.123-135.

Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, 11. Baskı, Ankara, 2011.

Türk Dil Kurumu, Kişi Adları Sözlüğü, Ankara.

Ulu, Mahmut; Fethin Manevi Mimarı Somuncu Baba, Derin Tarih Dergisi, Mayıs 2016, S.50.

Uludağ, Süleyman; “Takva”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2010, c.39, s.484-486.

Uludağ, Süleyman; “Vera”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2013, c.43, s.49-50.

Uyanık, Memet Zeki; Helal Gıda Sertifikalarının Fıkıh ve Mevzuat Açısından Problemleri, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S.35, y.2020, s.665-678.

Yerinde, Adem; “Tayyib”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2011, c.40, s.196-197.

Yılmaz, H. Kamil; Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar, Ensar Yayınları, İstanbul, 2018, 26. Baskı.

Yılmaz, Orhan; Tıbb-ı Nebevi ve Bu Konuda Bazı Hadislerin Değerlendirilmesi, Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.6 (2017/2), s.107-134.

Yürekli, Mustafa Volkan; Başaran, Özgür; Savaş, Hasan Basri; Kişioğlu, Ahmet Nesimi; “Bir Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Sağlıklı Beslenme ve Helal Gıdaya İlişkin Bilgi ve Tutumları”, Acta Medica Alanya 2017, c.1, S.2, s.2-6.

7060 sayılı Helal Akreditasyon Kurumu ile İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 18.11.2017, 30244.

7408 sayılı Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete: 04.06.2022, 31856.

İnternet Kaynakları:

Dinar Standard; Küresel İslami Ekonomi Durum Raporu 2022, erişim: 23.11.2022
<https://www.salaamgateway.com/specialcoverage/SGIE22>

Gülistan Dergisi, “Helal Lokmanın Ehemmiyeti”, Ekim 2015, erişim: 03.12.2022,
<https://www.gulistandergisi.com/helal-lokmanin-ehemmiyeti/>

İslam ve İhsan, “Eti Yenilmesi Caiz Olan ve Olmayan Kara Hayvanları”, erişim: 17.08.2022, <https://www.islamveihsan.com/eti-yenilmesi-caiz-olan-ve-olmayan-kara-hayvanlari.html>

İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü, erişim:muhtelif, www.smiic.org

Kubbealtı Lugatı, “Tayyip-Tayyib”, erişim: 23.01.2022,
<http://www.lugatim.com/s/tayyip>

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Kütahya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, “Gıda ve
Güvenilir Gıda”, erişim: 23.01.2022,
<https://kutahya.tarimorman.gov.tr/Belgeler/G%C4%B1da%20ve%20G%C3%BCvenilir%20G%C4%B1da.pdf>

T.C. Helal Akreditasyon Kurumu, erişim: muhtelif, www.hak.gov.tr

Topbaş, Osman Nuri; “Bir Lokmadan Gaflet Meydana Geliyorsa”, 13.04.2016,
<https://www.osmannuritopbas.com/bir-lokmadan-gaflet-meydana-geliyorsa.html>,
erişim: 10.03.2023

ÖZET

Kocabıyık, Yasin; Tasavvufta Helal Gıdanın Önemi ve Manevi Hayata Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa Aşkar, 2023, s.106.

Üç ana bölümden oluşan bu tez çalışması, helal gıdanın kişilerin manevi olgunluğa ulaşmasını hedefleyen tasavvuf açısından önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk iki bölümünde gıdaların helalliğine yönelik fihri hükümler detaylıca incelenmekte ve Kur'an-ı Kerim ile hadis-i şeriflerde hem helal gıda hem de takvaya verilen önemi gösteren örnekler sunulmaktadır. Son bölümde ise takvalı yaşamı hedefleyen tasavvuf açısından helal gıdanın önemi, takvalı yaşamlarıyla ön plana çıkan kişilerin eserleri ve yaşamlarından örneklerle ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslam, Tasavvuf, Helal Gıda, Manevi Hayat

ABSTRACT

Kocabıyık, Yasin; The Importance of Halal Food in Sufism and Its Effects on Spiritual Life, Master Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Mustafa Aşkar, 2023, p.106.

This study, consisted of three main chapters, aims to emphasize the importance of halal food in terms of Sufism, which aims the human beings to reach spiritual maturity. In the first two parts of the study, the fiqh provisions regarding the halal status of food are examined in detail and the examples, indicating both the importance of the halal food and the taqwa, from the Qur'an and from the hadiths are outlined. In the final chapter, the importance of halal food from the perspective of Sufism, which aims a pious life, is demonstrated by the examples of the studies and the lives of the prominent figures adopting pious lifestyle.

Keywords: Islam, Sufism, Halal Food, Spiritual Life